НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ОСОБИСТІСТЬ СТУДЕНТА ТА СОЦІОКУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ УНІВЕРСИТЕТУ В СУСПІЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

Збірник наукових праць

III Всеукраїнської науково-практичної конференції

23 травня 2019 р.

Київ – 2019

УДК 316.61(076.6):378.1

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Інституту вищої освіти НАПН України
(від 18 червня 2019 р., протокол № 7/3)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифрових даних та інших відомостей несуть автори публікацій.

Особистість студента та соціокультурне середовище університету в суспільному контексті. Збірник наукових праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції. 23 травня 2019 р., м. Київ / Наук. ред. В.І. Рябченко. – Київ, 2019. – 100 с.

У збірник вміщено матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Особистість студента та соціокультурне середовище університету в суспільному контексті», що присвячені осмисленню стану та проблем студентів у соціокультурному середовищі університету. Рекомендовано для студентів, аспірантів, докторантів, викладачів, науковців.

© Колектив авторів, 2019
© ІВО НАПНУ, 2019

ЗМІСТ

Брижнік Віталій
Вища освіта як чинник виховання студента особистістю
в філософсько-освітніх творах Макса Шелера та Карла Ясперса……5

Власова Інна
Роль та функції Управління у справах студентів (Office for Students): досвід Англії……9

Гладка Галина
Вплив історичних знань на процес розвитку та становлення особистості студента……11

Горпинич Ольга
Типологія молодіжних стилів життя студентської молоді……13

Горпинич Григорій
Студент в інформаційному просторі……15

Горпинич Людмила
Соціально-психологічні детермінанти адаптації студентів до умов ВНЗ……16

Гуменна Олена
Європейська політика щодо імплементації програм спільних / подвійних ступенів……17

Димуцький Антон, Зосина Марина, Купчак Павло
Теоретичні основи модульно-рейтингової технології професійної підготовки
майбутнього вчителя фізичного виховання……19

Дружкова Ірина
Проблема підвищення відвідування занять очима студентства……22

Жабенко Олександр
Роль студентів в оцінюванні професіоналізму науково-педагогічних працівників
університетів……25

Ібрагімова Зарема
Соціально-культурний розвиток студентів в міському просторі……29

Kysil Nataliia
Features for Formation of the Future Primary School Teacher’s Creativity in Universities……31

Кузьмич Аліна
Освітня міграція молоді в Україні та напрями державного регулювання……33

Лукаш Іван
Ставлення до релігії в середовищі студентської молоді……37

Маленко Олена
Особливості викладання англійської мови студентам-спортсменам……38

Мулярчук Євген
Покликання як чинник формування компетенцій особистості: завдання педагога……40

Муц Оксана
Формування соціальної відповідальності як завдання дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки освітньої програми спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»…45

Паламарчук Ольга
Вплив науково-педагогічних працівників на управління провідних університетів України....49

Питлюк-Смеречинська Олександра
Психологічні чинники самоактуалзації особистостості в процесі навчання у закладах вищої освіти спортивного спрямування.....52

Радомський Ігор
Поєднання елементів формальної та неформальної, інформальної освіти в процесі педагогічного проектування навчання.....55

Рєзанова Наталія
До проблеми політичної соціалізації студентської молоді.....58

Ровенець Тетяна, Одейчук Іванна
Розвиток лідерського потенціалу студентства шляхом участі в органах студентського самоврядування.....60

Рябченко Володимир
Актуалізація концептуальних проблем розвитку особистісного потенціалу студентів як інтегрованого результату університетської діяльності з позицій світоглядно-компетентнісного підходу.....62

Скиба Юрій
Інструменти оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти студентами: зарубіжний досвід.....75

Сидоренко Інна
Розвиток особистості студента в університетському освітньому середовищі.....77

Ткачук Олена, Димуцька Анжела, Димуцький Антон
Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес олімпійського коледжу імені і. Піддубного.....79

Філь Анна
Студентство як найдинамічніша частина молоді: соціологічний аспект.....82

Чепурна Наталя
Вплив показників фізичної працездатності серед студентів I-II курсу циклічних та ациклічних видів спорту на освітній процес.....83

Червона Леся
Механізми залучення студентських представників до процесів університетського врядування: зарубіжний досвід.....86

Шарамко Вікторія
Проблеми формування особистості студента.....90

Шипко Оксана
Комунікації в освіті з проблем стійкого розвитку як дієвий засіб формування особистості студента в контексті інтернаціоналізації 92

Скорнякова Олена
Експериментальна перевірка результативності моделі формування конкурентоспроможності майбутніх іт-фахівців у технічних коледжах.....95

УДК 378

Брижнік Віталій Миколайович,
кандидат філософських наук,
провідний науковий співробітник
Інституту вищої освіти НАПН України;
доцент кафедри філософії
Київського університету
імені Бориса Грінченка.
Bryzhnik-@ukr.net
ORCID 0000-0003-1674-8294

Bryzhnik Vitalii Mykolaiovych,
Doctor of Philosophy,
Leading scientific colleague of Institute of higher education
of the National academy of educational of Ukraine;
Associate Professor of the Philosophy Department
at the Borys Grinchenko Kyiv University.

Вища освіта як чинник виховання студента особистістю в філософсько-освітніх творах Макса Шелера та Карла Ясперса

Публікацію значної кількости теоретичних робіт, які вийшли у світ майже одразу по завершенні Першої світової війни, слід уважати особистою відповіддю німецьких інтелектуалів, філософів і науковців, освічених людей, на військову й політичну катастрофу, яку зазнала тоді їхня країна. Тривале ведення бездарними політичними очільниками Німецької імперії військових дій на два фронти до останку виснажило промислово-виробничий потенціял цієї країни і спричинило її економічний колапс. Останнє у свою чергу зумовило збройний виступ революційно налаштованими матросами у військовому порту Кіля проти уряду кайзера Вільгельма II Гогенцолерна. Через цей виступ кайзер був змушений зректися престолу й еміґрувати до Нідерландів. Німеччина капітулювала перед західними державами, країнами-переможцями, була примушена взяти на себе як тагар відшкодування воєнних збитків, що зазнали західноевропейські народи, так і тягар моральної відповідальности за причини, що зумовили початок військових дій.

Серед робіт тих німецьких інтелектуалів, які небайдуже відреаґували на поширення в тодішньому німецькому суспільстві множини кризових явищ, передовсім варто виокремити дві окремі публікації: роботу засновника філософської антропології Макса Шелера «Університет і народний університет» (1921) [1], а також книжку «Ідея унверситету» (1923) [3], автором якої був Карл Ясперс, представник філософії німецького екзистенціалізму. Тим ідейно спільним, що теоретично об’єднало особисті думки та переконання цих німецьких мислителів було їхнє спільне розуміння сути німецького університету. Ці філософи у названих роботах поставилися до університету як до соціяльного інституту, себто як до чинника, що за своєю суттю має ґарантувати й уможливлює стійке дотримання гармонійного стану міжлюдських взаємин у суспільстві. Таким інститутом у своїх творах вони запропонували вбачати університет, який мусить бути реформований кардинальним чином.

Иншим, що ідейно поєднало Шелера та Ясперса, було їхнє спільне, неґативне ставлення до двох ідеологічних крайнощів. З одного боку, ці філософи поставилися

неґативно до більшовицької ідеології, що поширилася в тій повоєнній Німеччині серед представників робітництва і втомлених безглуздою війню солдатів райхсверу, яка використовувала їх задля здобуття в революційний спосіб політичної влади над суспільством. Тої ідеології, привнесеної зі Сходу, цивілізаційно ворожого щодо европейської культури, яка за первинно воліє нівелювати, або праґматично використовувати на свою політичну користь усе те, що стосується виміру особистого буття окремої людини. На инщому ідеологічному боці перебуває владна воля дієвців соціяльної влади буржуазного суспільства. Ця буржуазна ідеологія не менш цинічно ставиться до життя окремої людини. Її носій еґоїстично використовує лише на свою користь працю підвладної йому людини і в той же час виявляє цілковиту байдужість до її існування, відверто зневажаючи природне бажання людини жити повноцінним, гармонійним життям.

Пропонуючи до уваги своїм читачам власні варіянти прєктів реформування вищої освіти, Шелер та Ясперс з иншого боку жодним чином не відкинули ідейну цінність теоретичних робіт тих німецьких мислителів початку XIX ст. (передовсім В. Гумбольдта), які, експлікувавши суть університету, доклали особистих практичних зусиль щодо його утвердження в німецькому суспільстві як засадничого елементу національної культури. Також у цих проєктах Шелера та Ясперса можна виявити присутність елементів філософії Ф. Ніцше, одного з ідейних засновників філософії життя. Варто зауважити, що багато еврепейських мислителів XX ст. звертали свою увагу на переконання Ніцше, філософа, який увів в інтелектуальний обіг поняття аристократа духу, надлюдини. Є очевидним, що ці зауваги відбуваються в такі періоди еволюційного руху європейської культури, коли остання за певних причин надмірно занурюється у глибину бездуховности, коли кількісне накопичення кризових явищ постає явною загрозою цивілізованому співіснуванню людей.

Вихідним моментом Шелерового проєкту реформування вищої освіти було його глибоке переконання щодо необхідности побудови в новій, демократичній німецькій республіці «народного університету», себто такої нової, демократичної освіти, яка надавала відповідне знання передовсім представникам робітничої молоди. За Шелером, сформований на основі освітнього процесу традиційного німецького університету, «народний унверситет» мав неможливити поширення серед них будь-яких ідеологічних впливів, передовсім більшовицької ідеології. А отже він мусив ліквідувати ідеологічно зумовлене ставлення молодої освіченої людини до будь-якої иншої людини. На переконання Шелера, подолання ідеологічно лівих переконань, через надання позаідеологічної освіти, уможливлюється завдяки особистої активної участи в освітньому процесі такого викладача, потуга особистого духу якого здатна побороти чиновницьку байдужість, особисту безініціятивність і бездіяльність постімперських функціонерів освіти. Тих колишніх імперських чиновників, байдужих до актуальних для суспільства освітянських інновацій, які не мають жодних намірів підтримувати виховування представників юнацтва молодими громадянами демократичної республіки.

Ще у своїй попередній книжці «Ресентимент у структурі моралей; дослідження патології культури» (1912) Шелер зауважив поняття особистости через наявність цього явища у структурі суспільної морали. Філософ, проаналізувавши суть ціннісної структури тодішнього європейського суспільства, що втратило щирість християнської любови до ближнього, виокремив суспільне значення поняття ресентименту, запозичивши його з філософії Ніцше. Надавши даному поняттю иншого значення, що відповідає культурі тодішнього европейського суспільства, в межах якого цілком превалюють матеріяльні, буржуазні цінності, Шелер визначив судження людини як особистости відмінними за сутю моральній оцінці та судженням індивіда, почуття котрого зумовлені ресентиментом [2, с.108]. На переконання Шелера, діяльність особистости в суспільстві визначено її любов'ю,

що має всі ознаки християнської, духовної любови до иншого, що є основною умовою її існування як особистости [2, с. 115-118]. У своєму проєкті реформування системи вищої освіти філософ, змінивши своє попереднє бачення особистости, виокремив суть індивідуального духу людини й охарактеризував його питомим чинником особистісної діяльности.

У даному проєкті Шелер розглянув як вади освітнього процесу традиційного европейського університету, так і його позитивні якості, і визначив першочерговим завданням «народного університету» формування молодої людини саме як особистости. Останнє, на його переконання, мусить відбуватися завдяки виховному впливу нової освіти на молоду людину, зумовлюючи її духовне зростання [1, с. 69]. Шелер постулював суть різнобічної освіту, ідейно поєднавши фахове навчання та гуманітарні дисципліни в навчальному процесі «народного університету». Також філософ у своєму проєкті охарактеризував цю освіту позаідеологічною та визначив її дієвим засобом осягнення молодим фахівцем «освітньої цінности» своєї спеціяльности, що має сприяти його розумінню «розвитку своїх релігійних чи державно-громадянських почуттів». Шелер визначив особистість такою людиною, котра сама себе формує засобом виконання духовної праці, такої роботи, що за суттю відрізняється од роботи «спеціяльно-наукової» [1, с. 69]. Найважливіше місце в освітній системі «народного університету» Шелер передовсім надав постаті молодого викладача, який, на його перконання, як особистість, спроможний небайдуже відреаґувати на присутність ознак традиційного консерватизму в освіті. Виокремивши як головне для освіти роль особистости, її світогляд та її здібності оцінювати людські дії, Шелер запропонував убачати шкідливим для Німецької імперії саме централізоване управління освітою, прихильником якого було міністерство освіти Прусії. Переймаючись залученням найкращіх педагогічних кадрів до «народного університету», Шелер зауважив як суттєву ваду університету проблему їхньої «плинности» в освіті, що, на його переконання, унеможливлює стійкість освітнього процесу, а отже й «виховання духу» молодої людини. Філософ встав на захист вільної діяльности «народного університету», позвавленої втручання центральної влади, і запропонував максимально його наблизити до народу. Останнє має реалізуватися завдяки бажанням студентів самостійно обирати собі викладачів як кваліфікованих спеціялістів [1, с. 74-75].

Дотримуючися власних переконать щодо необхідности ліквідувати ідеологічні впливи на освітній процес в університет, і передовсім вплив більшовицької ідеології, Шелер назвав освітний етос антиідеологічним і надав визначення його носію, такій небайдужій особистости, яка, солідарно з иншими викладачами, має практично здійснити ідеальні цілі освітнього етосу [1, с. 79]. Дієвою завадою поширенню різних «партійних» або «прихованих партійних шкіл», себто ідеологічно ангажованих освітніх закладів, Шелер назвав особисте освітянське завзяття викладача «народного університету». Філософ був переконаний у тому, що саме цей тип освіти ґарантуватиме зростання внутрішньої духовної сили молодої людини [1, с. 82]. На думку філософа, «народний університет» має передовсім надавати робітничому й селянському юнацтву освіту як позаідеологічну, позаяк для середньої верстви суспільства вже давно створені «особливі освітні організації». Шелер виокремив просвітницьке значення точки зору свого сучасника Р. фон Ердберґа, за якою «народний університет» мусить апелювати не до основних мас населення, а до суспільної «аристократії», котра щиро прагне здобути освіту, що їй дійсно потрібна [1, с. 85].

У книжці «Ідея університету» Ясперс запропонував до уваги тодішньої німецької громадськости свій проєкт реформування вищої освіти, основним завданням якого, судячи з її назви, було теоретичне здійснення в суспільстві цієї ідеї. Філософ передовсім постулював університет останню духовною основою культурного життя европейських

суспільств і визначив метою вільної діяльности університету стійкий пошук істини. До названого пошука, на його думку, окрім викладачів залучаються й небайдужі до пошуку істини студенти, що тим самим формує відповідне інтелектуальне середовище. За Ясперсом, визначальним елементом такого освітнього процесу, що відбувається в названому середовищі, є те, що він, спонукаючи студентів самостійно виконувати пошук знання як істинного, має виховуючи їх особистостями, себто такими індивідуумами, які мислять цілком самостійно. Філософ запропонував убачати університет дієвим чинником активізації інтелектуального життя суспільства, що, як можна зрозуміти, уможливлює будь-які різновиди соціяльної активности молодої людини як громадянина цієї країни [3. с. 36-38].

Після ґрунтовного дослідження сути університетської освіти, у процесі якої мусить відбутися поєднання особистого духу людини, яка шукає знання, та власне самого знання, наукового та філософського [3, с. 58-63], Ясперс розглянув такі основні поняття філософії освіти, як «дослідження», «навчання», «освіта», «виховання», аби сформулювати основні завдання університету, навчання в якому має бути влаштоване відповідно до Сократової, демократичної манери ставлення до юнака, що вочевидь властиво освітянину, небайдужому до його майбутнього свідомого життя. За Ясперсом, завдяки виконанню цих завдань уможливлюється здійснення основної мети виховання, котре філософ, ототожнивши з освітнім процесом, назвав таким, що зумовлює особисте здобуття людиною свободи. Цей процес відбувається завдяки її особистої участи в «духовному житті» оновленого університету [3, с. 76].

Як важливий момент філософ виокремив те, що активність духовного життя молодої людини, та суспільства загалом, має отримати ідейну підтримку від спекулятивного знання, що, на його думку, збільшує рівень істинности знання про світ, що оточує людину. Людину, котра активно пізнає, щиро прагне пізнавати, мислитель назвав «аристократом духу», запозичивши це поняття в Ніцшевої філософії [3, с. 77-78]. Цей духовний «аристократизм» здійснюється в суспільстві через свідому відмову освітянина виховувати студентів майбутніми суспільними й політичними очільниками. Ясперс визначив як пріоритетне для «життя духу» не володіння чимось матеріальним і не керування певним лідером, соціяльним чи політичним, долею инших людей, а владу на своїм єством такого «аристократа духу» [3, с. 79].

На переконання Ясперса, педагогічна діяльність викладача, який гідний своєї роботи, відбувається в такому освітньому процесі, в межах якого поєднуються два важливих, за Ясперсом, різновидів знання, а саме наукового та філософського, що втілюють єдність цілком вільного пізнання та навчання [3. с. 94]. Цих викладачів Ясперс постулював як особистостей, котрі, як можна зрозуміти, є такими освітянами, котрі сприятимуть будь-якій особистій, вільній діяльності иншої людини, що зумовлено дією її особистого духу та моральнісного началу. Відкинувши як недоцільне щодо вищої освіти відсутність ієрархії серед викладачів, Ясперс визначив дійсну суть такої ієрархії. На його переконання, ієрархічність в освіті має ґрунтуватися на особистому внеску, що здійснює викладач як «аристократ духу» [3, с. 114-115].

Філософ запропонував до уваги своїх читачів освітянську настанову, за якою потрібно виокремлювати особисту обдарованість представника юнацтва. Останнє має відбуватися через застосування такого добору, метою котрого є пошук особистостей серед нищої суспільної верстви. За Ясперсом, університетська освіта, як стійкий процес, являє собою практичну дію, передовсім спрямовану на виховання молодої людини. Ця дія мусить позитивно впливати на формування характеру представника студенства, який здобуває в університеті знання, що потрібне йому для активного, повноцінного життя в суспільстві.

Висновки. Макс Шелер та Карл Ясперс у своїх проєктах реформування системи вищої освіти тодішньої Німеччини охарактеризували останню чинним соціяльним інститутом. Засадничим елементом функціонування цього інституту ті німецькі філософи запропонували вбачати особисту діяльність викладача, дійсного освітянина, власне, моральнісної особистости. На переконання цих мислителів, діяльність особистости, основною чеснотою котрої є її небайдужість до будь-яких суспільних негараздів, що зумовлено силою її особистого духу, спрямована на дієве подолання останніх, ця діяльність за суттю протилежна соціяльній байдужости й цинізму пересічної людини, породжених її інтелектуальним безсиллям і відсутністю волі до будь-яких змін. Освітянин як моральнісна особистість, залучаючись до освітнього процесу й усвідомлюючи потребу подолання будь-яких ідеологічних впливів на нього, своїм знання мусить здійснювати відповідний виховний вплив на студентську молодь. Тим самим цей вплив, що чинить оновлений університет на представників юнацтва, мусить формувати таких майбутніх компетентних спеціялістів, які свідомо, сумлінно й солідарно виконуватимуть свою роботу у просторі функціонування инших соціяльних інститутів. Такими інститутами можуть бути, приміром: сім'я, школа, громадська думка, виробництво, судочинство, поліція, збройні сили, політична діяльність тощо. Власне й саму державу слід убачати питомим соціяльним інститутом, коли освічені особистості солідарно згуртуються навколо її розбудови як демократичної і правової. Однак, головним, вихідним чинником стійких демократичних перетворень у суспільстві є університет як основна умова гуманістичних соціокультурних змін.

Література

1. Шелер Макс. Университет и народный университет // ЛОГОС, № 6 (51). – М.: 2005. – С. 60-97.
2. Шелер Макс. Ресентимент в структуре моралей; исследование о патологии культуры. – СПб.: «Наука», «Универ. книга», 1999. – 231 с.
3. Ясперс Карл. Идея университета. – Минск: изд. БГУ, 2006. – 159 с.

УДК 378.4

Інна Власова
кандидат економічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу економіки
вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України.

Роль та функції Управління у справах студентів (Office for Students): досвід Англії

У 2017 році в Англії було прийнято новий Закон Higher Education and Research Act 2017 (Закон «Про вищу освіту і наукові дослідження» 2017 р.) [1].Цей Закон передбачає створення спеціального органу, який є новим ринковим регулятором у сфері вищої освіті Англії – Управління у справах студентів (Office for Students, OfS) [2] замість Ради з фінансування закладів вищої освіти (Higher Education Funding Council for England – HEFCE), а

1 Higher Education and Research Act (2017). URL: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/29/contents/enacted.
2 Office for Students. URL: https://www.officeforstudents.org.uk/

також нової Ради з досліджень та інновацій – UK Research and Innovation [3], що має функції регулювання та здійснюватиме фінансування досліджень.

Регуляторний підхід Управління у справах студентів (OfS) визначається його функціями, обов'язками та повноваженнями відповідно до Закону «Про вищу освіту і наукові дослідження» 2017 р. (Higher Education and Research Act 2017), зокрема: «при виконанні своїх функцій OfS має враховувати необхідність:

– захисту інституціональної автономії закладів вищої освіти;

– підвищення якості, розширення вибору й можливостей для студентів у наданні вищої освіти закладами вищої освіти;

– заохочення конкуренції між закладами вищої освіти у зв'язку з наданням вищої освіти, за умови, що конкуренція здійснюється у інтересах і з урахуванням вигід для студентів й роботодавців, що є результатом співпраці між такими закладами;

– забезпечення «value for money», тобто ефективності витрат (співвідношення витрат і результатів) під час надання вищої освіти закладами вищої освіти;

– забезпечити рівні можливості у зв'язку з доступом до вищої освіти;

– результативного, ефективного та економічного використання ресурсів OfS;

– принципи найкращої регуляторної практики: прозорість, підзвітність, пропорційність і послідовність; цільовий характер» [1, с. 1-2].

Основними функціями Управління у справах студентів (OfS) є такі [4, с. 8-9]:

– регулювання через створення реєстру закладів вищої освіти, встановлення умов реєстрації та застосування цих умов до закладів на основі підходу, що ґрунтується на оцінці ризику;

– забезпечення оцінювання якості вищої освіти і застосування «Програми досконалості викладання та успішності студентів» (Teaching Excellence and Student Outcomes Framework, TEF);

– покращення можливостей доступу до вищої освіти;

– повноваження надавати субсидії, кредити та інші види фінансування для зареєстрованих закладів вищої освіти.

З метою забезпечення інституційної автономії закладів вищої освіти Закон «Про вищу освіту і наукові дослідження» 2017 р. надає повноваження Державному секретарю виділяти фінансові ресурси у вигляді грантів на Управління у справах студентів (OfS), а також встановлювати терміни та умови розподілу таких грантів Управлінням у справах студентів (OfS) серед університетів.

Зокрема, розділ 39 Закону під назвою «Фінансова підтримка зареєстрованих закладів (провайдерів) вищої освіти», присвячений питанню фінансування та містить наступні положення:

«1. OfS може надавати гранти, позики або інші платежі керівному органу відповідного закладу (провайдеру) вищої освіти стосовно витрат, понесених або які будуть понесені закладом (провайдером) вищої освіти або відповідною пов’язаним установою з метою: надання закладом (провайдером) послуг освіти та здійснення іншої діяльності, яку його керівний орган вважає необхідною або бажаною з освітньою метою.

2. OfS може надавати субсидії, позики чи інші платежі будь-якій особі для покриття витрат, понесених або які будуть понесені особою при наданні освітніх послуг відповідними

3 UK Research and Innovation. URL: https://www.ukri.org/
4 Office for Students Framework Document 28 March 2018. URL: https://www.officeforstudents.org.uk/media/1441/ofs-framework-28-april-2018.pdf.

закладами (провайдерами) вищої освіти, які отримують фінансову підтримку відповідно до підпункту 1» [1 , с. 25].

Розділ 41 цього Закону містить інформацію щодо умов фінансової підтримки:

– «дозволити OfS вимагати відшкодування (повністю або частково) сум, сплачених OfS, якщо не виконується будь-яка з умов, за якими виплачувались такі суми;

– вимагати виплати відсотків за будь-який період, упродовж якого сума, що належить OfS у відповідності до будь-якої із умов, залишається невиплаченою;

– вимагати від особи, якій виплачено грошові суми, надати OfS будь-яку інформацією з метою виконання його функцій» [1, с. 26].

Новий регуляторний підхід OfS спрямований на забезпечення таких принципів [4]:

– орієнтація на студента, що має на меті першочергово захист інтересів студентів, аніж закладів вищої освіти;

– прозорість: регулювання зареєстрованих закладів вищої освіти здійснюватиметься органом, що визначає вимоги доступу до сектору вищої освіти для нових учасників (закладів);

– підзвітність: OfS несе відповідальність за свої рішення і є об’єктом суспільного контролю;

– послідовність: створення єдиного реєстру закладів вищої освіти з метою формування обізнаності студентів щодо мінімального базового рівня надання послуг від зареєстрованого закладу вищої освіти та забезпечення конкуренції між ними на рівних умовах;

– конкуренція: регулювання ринку вищої освіти буде здійснюватися з метою стимулювання розвитку інновацій та розмаїття. Там, де ринкові механізми не є достатніми для досягнення бажаних результатів, як у випадку доступу до вищої освіти, здійснюватиметься пряме регулювання закладів вищої освіти.

УДК 37.09

Галина Гладка
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства і філософії
Івано-Франківського національного
медичного університету.

Вплив історичних знань на процес розвитку та становлення особистості студента

«Нація, яка не ознайомлена з історією, приречена на її повторювання»
Джордж Сантаяма

Коло питань пов’язаних з особистісним становленням студентів є надзвичайно актуальними як для вищої освіти, так і для українського суспільства в цілому. Система навчально-освітнього процесу в ідеалі має поєднувати розвиток особистості студента і як особистості, і як майбутнього фахівця. Відомо, що людина як Особистість формується протягом всього життя. Разом з тим, період навчання у вищих навчальних закладах має особливе значення та відіграє значну роль в даному процесі. На думку психологів, для студентів (враховуючи вікові особливості особистості), є характерним найбільш активний

розвиток моральних і естетичних почуттів та завершення становлення й стабілізації характеру. Це також період оволодіння соціальними ролями дорослої людини і формування певних якостей, наприклад, громадянських, суспільно-політичних тощо.

Актуальність даної проблематики можна побачити і в європейських документах, наприклад в Паризькому комюніке, можемо прочитати наступне: «З часів Сорбонської та Болонської декларацій системи вищої освіти та заклади ЄПВО зазнали важливих реформ. У той час, як Європа стикнулася з важливими суспільними викликами, – починаючи від безробіття і соціальної нерівності до питань, пов'язаних із міграцією, та зростання політичної поляризації, радикалізації та насильницького екстремізму, – вища освіта може й повинна відігравати вирішальну роль у розв'язанні цих проблем. Вона повинна також відігравати ключову роль у встановленні фактів, на основі яких проводяться громадські дебати та приймаються рішення. Забезпечуючи студентів та інших осіб, які навчаються, можливостями для особистого розвитку впродовж життя, вища освіта покращує їх перспективи працевлаштування *та стимулює їх бути активними громадянами у демократичних суспільствах*»[5]. Ми курсивом підкреслили важливу, з нашої точки зору річ, що вища освіта має стимулювати студентів бути активними громадянами в демократичних суспільствах. І це є дуже важливим для України. Держава яка вже майже тридцять років назад здобула незалежність, досить не може подолати кризу перехідного суспільства, яка на думку багатьох дослідників полягає в відсутності розвиненого громадянського суспільства. Цій проблемі, а саме проблемі формування активного і свідомого громадянина, на нашу думку, має приділятися найбільша увага у вищій школі, коли молодь (студенти) знаходяться на стадії активного особистісного формування.

В цьому аспекті слід зазначити, що історичні знання, а саме вивчення історії своєї країни, є чи не найбільш впливовим чинником для розвитку і становлення особистості молодої людини, її громадянських якостей і врешті громадянської позиції, що в подальшому сприятиме як розвитку громадянського суспільства в Україні, так і самої країни. Історія, як навчальна дисципліна, має можливість найбільш повно акумулювати увесь попередній досвід та системно передавати його молоді. Крім того, знання історії власної країни має колосальну пізнавальну цінність, вибудовуючи підґрунтя, як для культурного, так і для морального удосконалення особистості студента, сприяючи громадянському становленню та соціальній активності, допомагає зберегти своє історичне коріння, зрозуміти власне місце в суспільстві.

Ми поділяємо думку колег, що «необхідною умовою процесу формування історичної культури студентів є об'єктивне відображення історичних подій з позицій громадянськості, історичної послідовності, поваги до своїх традицій, незалежно від їхнього світогляду чи ідеології. На цьому ґрунті важливо стимулювати у вихованців інтерес до рідної історії, формувати шанобливе ставлення до духовного надбання свого народу, заохочувати бажання брати безпосередню участь у суспільному житті»[6].

Але ми говоримо не лише про розвиток історичної культури, а про процес розвитку особистості молодої людини (студента) і про те, чому знання історії є таким важливим в цьому процесі. Відомий вислів Гегеля про те, що історія нічого не вчить, викликає обурення,

---

[5] Paris communiqué: EHEA Ministerial Conference, 2018. – URL:http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2018_Paris/77/1/EHEAParis2018_Communique_final_952771.pdf

[6] Вербицька П.В. Національний університет «Львівська політехніка», Інститут гуманітарних і соціальних наук Роль викладання історії у процесі формування громадянських якостей у студентської молоді. С. 150-154. http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/36070/1/26_150-154.pdf

особливо серед істориків, оскільки для них, очевидним є те, як минуле може впливати як на теперішнє, так і на майбутнє, і врешті карати суспільство за невивчені уроки.

В цьому аспекті можемо згадати основні теоретичні постулати методології історичного пізнання, які в своїй роботі «Теорія та історія історіографії»[7] виклав відомий італійський історик Бенедетто Кроче. «Кроче прагнув виявити спадкоємність, безперервність духовного розвитку кожного народу, трактував історію як органічний зв'язок минулого і сьогодення. Головний пафос його концепції, близької до поглядів Віко та історіографії романтизму, спрямований на визнання і в процесі історичного розвитку, і в процесі пізнання ролі активної особистості, яка творить історію у відповідності зі своїми моральними, ціннісними установками. … Індивід, який творить історію, прагне пережити і переосмислити минуле в сьогоденні»[8].

Отже, такий підхід до розуміння історії та її ролі для розвитку кожного народу, є на сьогодні дуже актуальною для України. І в цьому контексті слід звернути увагу на підходи до викладання історичних дисциплін у закладах вищої освіти. Викладаючи історію студентам ми не лише передаємо їм знання (як інформацію) про різні історичні події, а формуємо їх особистісний світогляд. Історичні знання є дуже важливими, оскільки вони дозволяють особистості зрозуміти своє призначення у світі, самодентифікуватися, відчути себе частиною нації, яка має протяжність і розвиток у часі, осягнути власну відповідальність за майбутнє. Але ці знання „віддзеркалюються” в кожній особистості крізь призму її власних ціннісних установок.

УДК 37.04

Ольга Горпинич
к.філос.н., доцент кафедри економіки
підприємств та соціальних технологій
Державний університет телекомунікацій,
м. Київ.

Типологія молодіжних стилів життя студентської молоді

Сьогодні, з одного боку, розширюється спектр можливостей для самореалізації особистості, для прояву унікальності її внутрішнього світу, урізноманітнюються варіанти і форми соціальної взаємодії, з іншого ускладнюються процеси вибору, деформуються усталені механізми соціалізації молоді та інтеріоризації нею змісту ціннісно-нормативного простору суспільства.

Повсякденне життя студентства - соціально активного сегмента молодого покоління - є одним з цікавих об'єктів вивчення в силу специфічності і натхнення повсякденного укладу студентського життя. Будні студента традиційно залишаються підпорядкованою нормативності соціального інституту освіти, що зберігає найбільш стабільні ознаки протягом десятиліть. При цьому студентство, відчуваючи трансформації в соціальному і культурному житті, пов'язані, зокрема, з переходом до полістілічності, виступає автором і виконавцем в своїй повсякденній і, в цілому, соціальної реальності.

[7] Кроче Б. Теория и история историографии /Пер. с итал. И.М. Заславской. - М.: Школа «Языки русской культуры», 1998. - 192 с.
[8] Репина л. П. История исторического знания: пособие для вузов / а. П. Репина, в. В. Зверева, м. Ю. Парамонова. — 2-е изд., стереотип. — м.: Дрофа, 2006. — 288 с.

Серед форм соціальної взаємодії особливе місце належить стилю життя як посереднику між соціальним світом і соціальним суб'єктом. Стиль життя молодої людини, що втілює в собі єдність світосприйняття, мотивів і вчинків, може стати варіантом цілісної характеристики нового соціального суб'єкта. Життєвий підхід дає унікальну інформацію про стан свідомості і поведінки молоді, про специфіку її життєвих виборів. Завдяки вивченню реальних проявів стилю життя, дослідник може розкрити динаміку змін нормативно-ціннісного простору цієї соціально-демографічної групи, описати і спрогнозувати типові моделі поведінки.

Інтерес до особливостей стильового життєвого простору студентства як соціальної групи, обумовлений перш за все тим, що саме ця група, будучи активною в соціальному плані, в найближчому майбутньому складе основу інтелектуальної еліти українського суспільства, наявність якої обов'язкова умова його стабільного і поступального розвитку. До того ж студентство та соціально-демографічна група, у якій рівень прагнення до стилізації життя та шанси стилізації особливо високі, що в значній мірі визначило вибір його як об'єкта емпіричного дослідження.

Варто зазначити, що сучасні студенти прагнуть зайняти суб'єктну, відповідальну позицію в конструюванні свого життєвого шляху. Саме задоволення власних індивідуальних бажань, а не соціальних потреб, як це було раніше, є характерними рисами вибору відповідного життєвого стилю. В той же час, успіх для студентів – це не завжди «успіх за будь-яку ціну», для багатьох важливою складовою успіху виступає реалізація власних інтересів, моральних цінностей. Перехід української держави до ринкової економіки значним чином позначився й на переважанні матеріальних цінностей над духовними серед молодих людей. Проте не можна недооцінювати роль вічних духовних цінностей, таких як дружба, любов. Сьогодні вони, звичайно, не визначають всіх аспектів молодіжної поведінки, але значним чином на неї впливають. Для значного числа студентів життєва ситуація залишається невизначеною, їх поведінка є направленою в основному на пристосування до соціального середовища, «виживання»; соціальне самовизначення в сучасних умовах для студентів багато в чому ускладнено.

У соціальних відносинах все більшу роль починають грати типологічне сприйняття, розширює сферу потенційної взаємності перспектив, все менше проявляються індивідуальність і особость. Тіпологічність повсякденності студентів - в нормативності освітнього процесу, який формалізує відносини в студентському середовищі.

Формування стильових стратегій сучасного студентства, що відбувається в умовах інформаційного суспільства під впливом загальносвітових глобалізаційних процесів, призводить не до «вирівнювання» молоді, а до її більш багатовимірної диференціації. Сучасне студентство практично повністю відображає гетерогенність сучасного суспільства, яка виявляється в різноманітності життєвих стилів. При цьому збільшення кількості різних стилів в сучасному суспільстві не має класової, станової, партійної, демографічної основи. Сучасний полістилізм, який має місце в культурному походженні, володіє елементом добровільності - стиль життя є результатом вільного вибору з боку індивідів.

УДК 37.04

Григорій Горпинич
Академія праці, соціальних відносин
та туризму м. Київ, аспірант кафедри соціології
та гуманітарних дисциплін

Студент в інформаційному просторі

У сучасних умовах динамічного розвитку цивілізації вся система освіти повинна бути орієнтована на майбутнє, на нові умови життя і діяльності людей в інформаційному суспільстві. Аналіз сучасності виявляє наявність протиріччя між зростаючою вимогою сучасної дійсності до вузу з підготовки випускника, вміє отримувати і використовувати інформацію з застосуванням комп'ютерної техніки для вирішення професійних і соціальних завдань, і не досить розробленістю педагогічних умов і технологічних механізмів розвитку готовності студентів до цієї діяльності

Основне завдання вищої освіти полягає в повноцінному соціальному розвитку особистості майбутнього фахівця як суб'єкта соціальних відносин і професійної діяльності зі сформованої у нього мотивацією до навчання, пізнання та творчості протягом усього життя і «компетентності до оновлення компетенцій» в якості ведучої цілі освіти в інформаційну епоху [1]. Одним з напрямків реалізації даної мети відповідно до нових соціальних запитів розвитку в учнів інтелектуальних та інших здібностей, досвіду застосування отриманих знань в різних життєвих ситуаціях, розвитку їх компетентності, може сформувати у них універсальність до навчальних дій.

Сьогодні вкрай важливо розвиток інформаційної культури особистості студента, яку можна розглядати як активацію здатності і потреби майбутнього фахівця до саморозвитку та самовдосконалення шляхом свідомого і активного присвоєння нового соціального досвіду в галузі використання інформаційних технологій для отримання нових знань. В основі розвитку інформаційної культури особистості лежить інформаційна діяльність людини, яка визначається рівнем розвитку суспільства. Ця діяльність, з одного боку, пов'язана з використанням накопиченої і виробленої інформацією, а з іншого - зі створенням і закріпленням її на різних матеріальних носіях. В останні роки приділяється особлива увага розвитку інформаційної культури в контексті вищої освіти. Розвиток інформаційної культури майбутнього фахівця передбачає не тільки розвиток у нього здатності орієнтуватися в новому інформаційному просторі і вміння використовувати отримані знання в навчальній і професійній діяльності, а й безперервний розвиток і саморозвиток професіонала протягом всієї його багаторічної діяльності.

Інформаційний простір сучасного студента - це сукупність інформаційних ресурсів, баз даних, мов програмування, технологій їх використання, інформаційних телекомунікаційних систем, засобів інформаційного впливу, що забезпечують інформаційну взаємодію організацій і студентського інформаційного співтовариства і задоволення їх професійних інформаційних потреб. За допомогою інформаційного простору студенти виходять на новий рівень, який закладений в стандарти професійної підготовки студентів в системі освіти. Він же складає основу вироблення Європейських вимог до підготовки фахівців. Студент повинен вміти здійснювати пошук і використовувати інформацію, необхідну для ефективного виконання професійних завдань, професійного та особистісного розвитку; використовувати інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності.

Літератруа

1. Елистратора Н. Н. Информационная культура как критерий информационного высшего образования в современных условиях реформирования. – Електроний ресурс. – Режим доступу: http://web.snauka.ru/issues/2012/07/15770.

УДК 316.6

Людмила Горпинич
Університет державної
фіскальної служби України,
м. Ірпінь,
Навчально-науковий інститут права,
Пбп-16-4 група 3 курс

Соціально-психологічні детермінанти адаптації студентів до умов ЗВО

У процесі свого життя людина неминуче виявляється включеним в величезну кількість соціальних ситуацій, зв'язків і відношенні, що вимагають здатності оперативно реагувати на зміну середовища і гнучко регулювати власну активність. У всіх випадках такої взаємодії виникає процес адаптації людини до середовища шляхом його самозміни або активного перетворення середовища. Сучасні умови життєдіяльності людини характеризуються впливом великої кількості соціально-економічних, технологічних, політичних змін: процес глобалізації, постійно зростаюче ускладнення професійної діяльності людини в зв'язку з удосконаленням інформаційних і комунікаційних технологій, інверсія і трансформація соціальних норм, цінностей та інше. Все це диктує нові вимоги до прояву гнучкості і мобільності людини, до адаптаційних можливостей особистості. У зв'язку з цим і сучасний освітній процес у вищій школі повинен бути орієнтований на виконання нового соціального замовлення - формування самостійної, ініціативної, творчої, професійно-заможної особистості, яка має змогу успішно адаптуватися до змін навколишнього середовища.

Важливим етапом є процес адаптації особистості студента до умов навчання у вузі. Саме від того, як буде пройдено цей адаптаційний етап, багато в чому будуть залежати успішність навчальної діяльності студента, якість отриманої освіти і, в кінцевому підсумку, можливості досягнення вершин життя і професіоналізму в діяльності.

В період навчання у вузі закладаються основи професіоналізму, формується потреба і готовність до безперервного шляху самоосвіти в умовах, що змінюються. У зв’язку з цим, особливо важливо, щоб студенти, які активно включалися в процес оволодіння знаннями і способами їх освоєння з початкових етапів навчання, усвідомлювали, що результати навчально–професійної діяльності стають справжнім надбанням особистості для подальшого професійного розвитку.

Соціальна адаптація студентів у ділиться на:

– професійну адаптацію (пристосування до характеру, змісту, умовам і організації навчального процесу, формування навичок самостійності в навчальній і науковій роботі);

– соціально – психологічну адаптацію (пристосування особистості до групи, взаємовідносин в ній, формування власного стиля поведінки).

На адаптацію студентів впливають також їхні ціннісні орієнтації, мотиваційна спрямованість, рівень особистісної тривожності, екстернальність - інтернальність,

типологічні особливості темпераменту. Особливо важливою в період адаптації є сфера спілкування з людьми навколо, зокрема з викладачами.

Основні чинники, що впливають на процес адаптації студентів: емоційний стан та емоційна стабільність особистості, рівень самооцінки, вольова активність, комунікативні уміння і ступінь інтеграції образу «Я». Одночасно важливо залучити механізм взаємозв'язку самооцінки особистості студента з операціональними структурами способів навчальних дій, з одного боку, та системою переживань «успіху - неуспіху» в діяльності, з іншого. Для цього у студентів необхідно формувати нову систему навчальних дій, що відповідають як новим вимогам навчання у ВНЗ, так і індивідуально-особистісним якостям і тенденціям розвитку індивіда.

УДК 37.07:005

Олена Гуменна
аспірант відділу політики та врядування
у вищій освіті Інституту вищої освіти НАПН України

Європейська політика щодо імплементації програм спільних / подвійних ступенів

Програми спільних / подвійних ступенів є однією з форм інтернаціоналізації вищої освіти у Європейському просторі вищої освіти. З початком Болонського процесу та впровадженням триступеневої структури вищої освіти «бакалавр-магістр-доктор філософії», а також з прийняттям заходів щодо забезпечення порівнянності дипломів, кількість програм значно збільшилась.

У дослідженнях М. Дебич детально проаналізовано комюніке конференцій міністрів, відповідальних за вищу освіту (2001-2015) та зазначено, що у них є конкретні посилання на підтримку програм спільних / подвійних ступенів, спільного забезпечення якості та мобільності студентів і персоналу [1; 2].

На конференції міністрів освіти у Франції (травень, 2018) зазначено «щоб заохотити розвиток більшої кількості спільних програм і спільних ступенів / дипломів, ми також будемо уможливлювати та сприяти використанню «*Європейського підходу до забезпечення якості спільних програм*» у наших системах вищої освіти. Ми вітаємо розвиток *Бази даних результатів зовнішнього забезпечення якості* та сприятимемо йому» [3].

У нашому дослідженні мова йтиме про співробітництво, партнерство та розвиток потенціалу шляхом імплементації програм подвійних / спільних ступенів вищої освіти як пріоритет освітньої політики Європейського простору вищої освіти в досліджуваній сфері.

Спільні ступені, як правило, присуджуються після програм навчання, які відповідають всім або, принаймні, деяким з таких характеристик:

- програми розроблені / схвалені спільно кількома закладами;
- студенти з кожного закладу вищої освіти вивчають частину програми в університетах-партнерах;
- періоди навчання в університетах-партнерах одинакові;
- періоди навчання та іспити, здані у вузах-партнерах, повністю й автоматично визнаються;
- професори кожного закладу вищої освіти також викладають в інших закладах-партнерах, розробляють навчальну програму спільно і утворюють спільні комісії для вступу та іспитів;

- після завершення повної програми, студент отримує або національні ступені кожного університету-партнера або спільний ступінь [5].

Європейські заклади вищої освіти налагоджують партнерські відносини як у рамках так і за межами ЄС, щоб зміцнити і доповнити свій індивідуальний профіль за допомогою спільних проектів та науково-дослідної діяльності, web-курсів, що поєднують традиційні та нові канали інформації, в тому числі організовують філії в країнах, що не входять до ЄС.

Досвід показує, що спільні / подвійні ступені сприяють підвищенню якості та взаємному визнанню кваліфікацій, залученню талантів і поглибленню партнерства. Випускники отримують міжнародний досвід, міжкультурну компетентність, що сприяє працевлаштуванню на міжнародному ринку праці. Таким чином, держави-члени ЄС забезпечують сильний стимул для підвищення ролі спільних / подвійних дипломів в стратегії інтернаціоналізації європейських закладів вищої освіти, спираючись на досвід майже 700 європейських і неєвропейських закладів, які вже отримали вигоду від спільних / подвійних дипломів, передбачених програмою Erasmus Mundus.

Європейський Союз фінансує ряд заходів, спрямованих на зміцнення співпраці між закладами вищої освіти країн, що не входять до ЄС, у тому числі країн, що розвиваються. Кількість програм спільних / подвійних ступенів, наприклад, особливо примітно збільшилася з появою Еразмус Мундус у 2003 році. Інтерес до програм спільних ступенів часто сприймається як вираження європейської прихильності до партнерства; спільні ступені високо інтегровані, сприяють спільній розробці освітніх програм і двосторонній, структурованій мобільності студентів і викладачів. Успіх програми Еразмус Мундус сприяв переосмисленню стратегії ЄС «Вища освіта у світі» (Higher Education in the World) в якому наголошується, що партнерство та розвиток потенціалу є такими ж важливими, як і конкурентоспроможність і привабливість.

Програма Еразмус+ у 2014-2020 рр. надасть істотні інвестиції в ключових галузях для стратегії інтернаціоналізації: міжнародної мобільності, програм спільних ступенів і партнерських відносин у галузі міжнародного співробітництва.

На національному рівні країни розробили різні програми фінансування, призначені для підвищення співробітництва між закладами. Це, по-перше, створення великих міжнародних дослідницьких альянсів для заохочення створення спільних кампусів та центрів. Також спостерігається тенденція до стимулювання спільних програм шляхом зміни законодавства, щоб легалізувати спільні ступені. Слід зазначити, що кілька країн вказують на мету збільшити кількість спільних ступенів в своїх національних стратегіях інтернаціоналізації вищої освіти (наприклад, Німеччина, Литва, Франція, Іспанія та Нідерланди).

Для того, щоб зробити свій внесок у стратегію інтернаціоналізації в 2014-2020 рр. за підтримки фінансування ЄС Комісія буде:

- забезпечувати збільшення фінансової підтримки через нову програму Erasmus + для мобільності в країни та з країн, що не входять до ЄС, для 135000 студентів і персоналу;

-15000 дослідників з країн, що не входять до ЄС, зможуть розпочати або продовжити свою кар'єру в Європі завдяки діям фонду Марі Кюрі в програмі «Горизонт 2020»;

- надавати підтримку міжнародним консорціумам закладів вищої освіти розвивати спільні ступені магістра та доктора через дії Еразмус + і фонд Марі Склодовської-Кюрі відповідно, і забезпечить стипендії високого рівня для 60 000 випускників;

- підтримувати стратегічне партнерство для співпраці та інновацій, в тому числі до 1000 партнерств з нарощування потенціалу між закладами ЄС та країн, що не є членами ЄС [4, с. 11].

Висновки. Імплементація програм спільних / подвійних ступенів стимулює підвищення якості вищої освіти, визнання ступенів і кваліфікацій в Європейському просторі вищої освіти, а також прозорість і суміжність систем вищої освіти, мобільність студентів і викладачів, міжнародне працевлаштування випускників, європейський вимір дослідження і привабливість європейської освіти. Кожний заклад-партнер забезпечує ту частину спільної програми, у якій він є найбільш компетентним і технічно забезпеченим.

Література

1. Дебич М. Інтернаціоналізація як інструмент розвитку лідерського потенціалу університету: навчальний посібник / І. Степаненко, М. Дебич. – К.: ДП «НВЦ Прорітети», 2017. – 44 с. – URL : http://ihed.org.ua/images/biblioteka/Liderstvo/Internacionalz_instrum_rozv_liders_Univ._Stepanenko-Debych_2017_44c.pdf.

2. Дебич М. А. Імплементація програм подвійних / спільних ступенів: теоретичний аналіз / М.А. Дебич // Вища школа. – 2017. – № 3 (152). – С. 41–50.

3. Паризьке комюніке. Париж 25 травня 2018 р. – 9 с. – URL : http://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/PARIS_COMMUNIQU_En_UA_2018_web.pdf

4. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions

European Higher Education in the World. – Brussels, 11.7.2013. COM(2013) 499 final. – P. 15. – URL : http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2013/EN/1-2013-499-EN-F1-1.Pdf.

5. Tauch C., Rauhvargers A. Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe. – Brussels, European University Association, 2002. – URL : https://www.tsu.ge/data/file_db/qa_docs/Survey_Master_Joint_degrees.pdf.

УДК: 378:371. 26

Димуцький А.О. І категорія
Зосина М.А. ІІ категорія
Купчак П.М. кандидат економічних наук

Теоретичні основи модульно-рейтингової технології професійної підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання

Особливо значущими для розвитку нових підходів до навчання майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту є докорінні зміни життєвої ролі знань і пізнавально-творчих можливостей. Зростає значущість педагогічної праці викладача фізичної культури/виховання як фахівця компетентного, креативного, творчого та активного. Тобто, викладача який володіє новітніми, інноваційними технологіями та методиками навчання з урахуванням сучасних вимог і стандартів (Стандарти й рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [9]; Стандарт вищої освіти України, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузі знань Освіта, спеціальність 017 Фізична культура і спорт [8] і т.ін.) у вищій освіті. Погоджуємось з думкою І. Дичківської [2], що саме інноваційне навчання зорієнтоване на динамічні зміни в навчальній та освітній діяльності закладу вищої освіти (ЗВО), яке ґрунтується на «розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості» [2]. Одним з ключових підходів в освітній діяльності ЗВО є модульне навчання.

Модульне навчання створює передумови для найбільш сприятливого комплексного вирішення завдань, що передбачає забезпечення цілеспрямованості, системності й індивідуалізації навчання майбутніх фахівців, а також підвищення самостійності навчальної діяльності студентів та їх активізації в освітньому процесі. Термін «модульне навчання» є похідним від латинського слова «модуль» (modulus – функціональний вузол) [6, с. 83], тобто «логічно завершена частина теоретичних знань і практичних умінь з певної навчальної дисципліни». Погоджуємось з автором [6, с. 83], що сутність модульного навчання полягає саме в тому, що студент самостійно може працювати із запропонованою йому індивідуальною навчальною програмою для досягнення поставлених дидактичних цілей. Викладач, в цьому процесі виконує роль інформатора, консультанта-радника, мотиватора і діагностика, а його функції в освітньому процесі можуть варіювати від інформаційно-контролюючих до консультативно-контролюючих.

Відповідно до Статті 5 Закону України «Про вищу освіту» [3] підготовка фахівців Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного з вищою освітою здійснюється за такими рівнями вищої освіти як: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти та перший (бакалаврський) рівень. Здобуття вищої освіти на кожному з цих рівнів, відповідно до зазначеного Закону [3] передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти, зокрема:

– молодший бакалавр [3] – це освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти й присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 120-150 кредитів ЄКТС;

– бакалавр [3] – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти, обсяг освітньо-професійної програми становить 180-240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра або молодшого спеціаліста визначається закладом вищої освіти.

Аналіз і узагальнення наукової літератури [3; 1; 6; 7] свідчить, що модульно-рейтингова технологія навчання є основним дидактичним засобом Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS), яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій та використанні залікових одиниць/залікових кредитів (враховують усі види навчальної роботи (лекції, практичні та лабораторні заняття, семінари, заліки, іспити, практика (педагогічна, тренерська) тощо)).

Слід зауважити, що рейтинг [1; 6] – це позиція студента за результатами навчання з певної дисципліни, яка визначається рейтинговим показником, тобто величиною, яка є відсотковим співвідношенням суми опорних оцінок з усіх модулів до суми максимально можливих.

Отже, аналіз наукової літератури [3; 1; 6; 7; 8] свідчить, що модульно-рейтингова система оцінки знань студентів використовується на основі об’єктивної тестової оцінки з метою стимулювання майбутніх фахівців на систематичну та самостійну роботу, виявлення і прояву і розвитку індивідуальних творчих здібностей студентів, створення здорової конкуренції, а також підвищення об’єктивності оцінки знань студентів.

Основу рейтингової системи оцінювання в Олімпійському коледжі становить рейтинг студента з дисципліни, який є узагальненим показником якості знань, умінь і навичок, засвоєних з тієї чи іншої дисципліни відповідно до кваліфікаційної характеристики. Види навчальної роботи майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту оцінюються відповідно до критеріїв представлених у таблиці 1.

Таблиця 1.

Критерії рейтингової оцінки

	Вид діяльності	Кількість балів за одиницю	Кількість одиниць до розрахунку	Всього
1.	Тематична атестація	10	2	20
2.	Виконання завдання з самостійної (доповіді)	5	2	10
3.	Модульний контроль	25	2	50
4.	Реферат	30	1	30
5.	Конспект лекції	10	1	10
	Максимальна кількість балів 120 (120:100)=1,2	*Залік*		

Аналіз табл. 1 свідчить, що оцінка з тієї чи іншої навчальної дисципліни протягом семестру/ріку, під час складання заліку визначається через загальну суму набраних балів за всіма модульними завданнями запропонованими викладачами (активність студентів до вивчення необхідного навчального матеріалу).

Модульний контроль проводиться на останньому занятті модуля, критерії оцінювання навчальних досягнень студенти отримують одночасно із завданнями навчального модуля. Максимальна сума, яку отримує студент за один модульний контроль – 25 балів, при цьому тривалість виконання завдань не повинна перевищувати двох академічних годин.

Оцінювання будь-якої дисципліни в Олімпійському коледжі імені Івана Піддубного здійснюється за 100-бальною рейтинговою шкалою (табл.2.), відповідно до Болонської системи, яка дає можливість диференційовано оцінити всі змістовні модулі за сімома рівнями знань (А, В, С, Д, Е, FX, F) майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту.

Таблиця 2.

Рейтингова шкала оцінювання рівня знань майбутніх фахівців
з фізичної культури і спорту

Сума балів за всі види навчальної діяльності	КТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, практики	*для заліку*
91 – 100		відмінно	зараховано
81 – 90		добре	
71 – 80			
61 – 70		задовільно	
51 – 60			
31 – 50	X	незадовільно	не зараховано
0 – 30			

Студент, який набрав менше ніж 51 бал за залік/іспит/практику – отримує оцінку «не зараховано»/ «незадовільно», а тому підлягає перездачі. У свою чергу, студент, який набрав упродовж семестру потрібну кількість балів, має право не складати іспит або навпаки, скласти іспит для підвищення кількості балів.

Слід зауважити, що після закінчення кожного семестру визначають рейтинг студента його позицію в академічній групі та на курсі загалом. В такому випадку рейтинг студентів є підставою для нарахування стипендії.

Висновки. Таким чином, модульно-рейтингові технології професійної підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання дають можливість чіткої структуризації змісту навчальної дисципліни на окремі змістові модулі, що спонукає студентів до обов'язкового опрацювання кожного модуля, а викладачу дає можливість для гнучкого управління навчальним процесом в Олімпійському коледжі.

Література

1. Демінська Л. О. Модульно-рейтингова система оцінки знань майбутніх фахівців з оздоровчої фізичної культури. Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. 2007. № 5. С. 62-65.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 3-тє видання, виправлене, 2015–304 с..

3. Закон України «Про вищу освіту»: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 вересня 2017 року: (офіц. текст). К.: Паливода А. В., 2017. 100 с. // URL: http://zakon5.rada.gov.ua/ laws/show/1556-18.

4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

5. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 № 3808-XII в редакції від 01.01.2016р. URL:http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/3808-12.

6. Казак І. О. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни: навч. посіб. для підготовки докторів філософії очної форми навчання. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 116 с.

7. Носко М. О. Архипов О. А. Модульно-рейтингова система в нових умовах викладання фізичного виховання у ВНЗ. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2017. Вип. 143. С. 69–76.

8. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni% 20 standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf

9. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). К.: ТОВ «ЦС», 2015. С. 32 .

УДК 37.091.52:37.015.3

Дружкова Ірина Сергіївна
кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри соціології, філософії та права
Одеська національна академія харчових технологій

Проблема підвищення відвідування занять очима студентства

Тема відвідування занять достатньо знана, але від цього не менш болюча для багатьох ЗВО. Проблема піднімалася у науковій літературі не одноразово. Як в окремих роботах[9] так і загальних монографіях[10]. Після прийняття ESG 2015 студентоцентрованість набуває нових відтінків. З'являться значна частина сучасного наукового доробку присвяченого цій темі. Хоча здебільшого ці роботи загалом присвячені студентоцентричності у Европі та в Україні, порівняльному аналізі тощо[11].

Мета дослідження дізнатися, а що з приводу підвищення відвідування занять думають самі студенти.

Методами були обрані опитування студентів та порівняльний аналіз на підставі матеріалів опитування студентів.

Було проведено опитування студентів які навчаються на другому рівні-магістр. вибіркове опитування проводилося протягом 30 хвилин у рамках дисципліни «Педагогіка та психологія вищої школи». Тематика опитування була наступною, майбутнім магістрам пропонувалося поставити себе на місце викладача і самому запропонувати способи поліпшення відвідування ваших занять вашими студентами. Відповіді зробили 76 осіб, з 6 груп, двох факультетів (з десяти факультетів) Одеської національної академії харчових технологій, а саме Факультет низькотемпературної техніки та інженерної механіки та Факультет нафти, газу та екології

Однією з очевидних причин є низька відвідуваність студентами занять, і, як результат, їх низька успішність[12]. У цій тезі фактично збігаються думки викладачів та студентів. У кожного студента багато своїх причин, через які він не відвідує заняття або робить це дуже рідко. Такими причинами можуть бути робота, молода сім'я, банальна лінь і відсутність мотивації. Також, значна частина студентів віддає пріоритет індивідуальною формою навчання, що в свою чергу дозволяє пропускати заняття. Результати освіти у відриві від університету залишають бажати кращого, а цінність отриманого диплома може викликати сумніви.

---

[9] Гангал А. Філософські принципи аналізу інтеріоризації студентською молоддю соціальних норм //Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Педагогіка. Психологія. Філософія. 2014. №. 34. С. 228-240.

[10] Кучерявий А. О. Управління самостійною навчальною діяльністю майбутніх юристів: монографія //Черкаси: видавець Чабаненко ЮА. 2014.

[11] Фурдуй С. Студентоцентроване навчання як перспективний елемент вищої освіти / С.Фурдуй // Традиції та інновації в сучасній педагогічній діяльності: європейський вимір // Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2017. С. 126-128.

[12] Сучасний викладач і студентоцентрична модель організації освітнього процесу університету. Науково-практичний семінар "Сучасний викладач у студентоцентричній моделі освітнього процесу університету" (Івано-Франківськ-Київ, 2016) // Гірська школа Українських Карпат. 2016. № 14. С. 8. / Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuk_2016_14_4.

Однак можна спробувати виділити загальну проблему, яка є однією з головних причин. Це, звичайно ж, відсутність чіткого розуміння необхідності отримання хорошої освіти і знання як таких. Тому як, при наявності мотивації, інші особисті турботи, такі як робота або лінь, на думку студентів не будуть настільки сильно впливати на успішність. Студент буде чітко знати, що потрібно набратися сил і терпіння і добре вивчитися, що, згодом, допоможе працевлаштуватися і працювати за фахом з хорошою оплатою праці і більше не доведеться бігати по підробіткам, щоб забезпечити себе і свою сім'ю. Іншими словами, студент погано бачить своє майбутнє з дипломом в руках після закінчення освітньої програми.

Гіпотези пропусків, які набрали більше 30% студентів:

1. У деяких студентів основною причиною пропусків є часте виникнення проблем зі здоров'ям.

2. Основною причиною пропусків занять у студентів часто є негативне ставлення до викладача.

3. Багато студентів свої особисті справи ставлять вище навчальних занять.

4. Основною причиною пропусків занять у студентів часто є негативне ставлення до предмету.

5. У більшості студентів однієї із самих основних причин пропуску занять є відносини з одногрупниками.

6. Студенти, які працюють більше прогулюють заняття ніж безробітні студенти.

7. Може бути незручний розклад занять тощо.

Фактично можна зробити висновки, що на думку наших студентів для того, щоб підвищити відвідуваність занять в академії, слід провести рівномірний розподіл занять, так щоб навантаження на кожен день була приблизно однакова, а також стимул отримувати стипендію, покращення мікроклімати всередині груп та підгруп студентства тощо. Багато з чого робиться вже в Одеській національній академії харчових технологій.

У майбутніх планах э проведення подібного опитування серед усіх студентів всіх спеціальностей у Академії. І звичайно було б цікаво спів ставити даними з других ЗВО. Такий аналіз став би у нагоді для всіх.

Література

1.Gangal A. Philosofsky printsipi analizu interiorizatsiyi studentskoyu moloddyu sotsialnih norm //Gumanitarniy visnik Derzhavnogo vischogo navchalnogo zakladu Pereyaslav-Hmelnitskiy derzhavniy pedagogIchniy unIversitet ImenI GrigorIya Skovorodi. PedagogIka. PsihologIya. PhilosofIya. 2014. #. 34. S. 228-240.

2.Kucheryaviy A. O. Upravlinnya samostiynoyu navchalnoyu dIyalnIstyu maybutnIh yuristIv: monografIya //Cherkasi: vidavets Chabanenko YuA. 2014.

3. Furduy S. Studentotsentrovane navchannya yak perspektivniy element vischoYi osvIti / S.Furduy // TraditsIYi ta InnovatsIYi v suchasnIy pedagogIchnIy dIyalnostI: Evropeyskiy vimIr // ZbIrnik naukovih prats za materIalami naukovo-praktichnoYi konferentsIYi. IzmaYil: RVV IDGU, 2017. S. 126-128.

4.Suchasniy vikladach I studentotsentrichna model organIzatsIYi osvItnogo protsesu unIversitetu. Naukovo-praktichniy semInar "Suchasniy vikladach u studentotsentrichnIy modelI osvItnogo protsesu unIversitetu" (Ivano-FrankIvsk-KiYiv, 2016) // GIrska shkola UkraYinskih Karpat. 2016. # 14. S. 8. Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuk_2016_14_4.

УДК 378.126

Жабенко Олександр
кандидат наук з державного управління,
провідний науковий співробітник
відділу інтеграції вищої освіти і науки
Інституту вищої освіти НАПН України

Роль студентів в оцінюванні професіоналізму науково-педагогічних працівників університетів

На сьогодні нормативно-правовими актами окреслено необхідність розвитку автономії закладів вищої освіти через право «на самоврядування, що полягає у самостійності, незалежності, відповідальності закладу вищої освіти у прийнятті рішень із питань академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, фінансово-економічної діяльності, добору і розстановки кадрів», та обов'язок організовувати якісну освітню діяльність для забезпечення здобуття особами якісної вищої освіти й сприяння створенню нових знань [9; 10].

Реалізація цих права і обов'язку має призвести у кінцевому підсумку до підвищення якості в організації освітнього процесу й діяльності науково-педагогічних працівників, формування якісного викладацького складу та вирішення проблеми підвищення конкурентоздатності випускників університетів на ринку праці.

Якість викладацького складу та його діяльності у значній мірі залежить як від підготовки фахівців на магістерському, освітньо-науковому й науковому рівнях, постійного професійного розвитку науково-педагогічних працівників (через самоосвіту й саморозвиток, курси підвищення кваліфікації, стажування тощо), так і від постійного оцінювання їх діяльності адміністрацією університетів, колегами, роботодавцями та студентами як споживачами освітніх послуг.

Проблеми оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників розглядалися багатьма вченими, зокрема: І.П. Аннєнкова розробила методику оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти студентами, що ґрунтується на анонімному опитуванні за визначеними критеріями [1, с. 302]; О.М. Козак на основі аналізу вітчизняних і зарубіжних підходів до оцінки ефективності діяльності викладацького складу обґрунтувала методичні підходи до оцінки результативності діяльності викладача вищої школи [4]; Л.В. Пшенична розглядала основні підходи до визначення рейтингу викладачів вищих навчальних закладів у контексті оцінки їх педагогічної компетентності через опитування студентів як експертів якості роботи викладачів й запропонувала сукупність рейтингових показників, які дають змогу оцінити основні особистісні якості науково-педагогічних працівників і виступають індикатором якості освіти [11]. Однак роль студентів в оцінюванні професіоналізму науково-педагогічних працівників університетів не була предметом їх досліджень.

В університетах України оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників здійснюється переважно шляхом запровадження механізму їх рейтингового оцінювання (метою якого є «підвищення ефективності та результативності професійної діяльності …; забезпечення прозорості та об'єктивності оцінювання діяльності кожного …; забезпечення здорової конкуренції, підвищення мотивації ефективності праці; стимулювання діяльності, спрямованої на підвищення якості та результативності навчального процесу» [7]). І у цьому процесі створення рейтингу діяльності науково-педагогічних працівників оцінювання якості їх діяльності студентами, що здійснюється з «метою оцінювання рівня задоволеності вимог

студентів щодо якості викладання та педагогічної майстерності викладачів», є «однією із форм контролю якості викладання … (поряд із такими формами як: відкриті заняття, взаємовідвідування, контрольні відвідування, експертне оцінювання, самооцінювання)» [5, с. 5]. Як складова системи рейтингування навчально-педагогічних працівників проводяться, наприклад, соціологічні опитування «Викладач очима студентів» [12; 13].

Крім того, з метою налагодження дієвого зворотного зв'язку в університетах існують практики проведення «післясесійних засідань зі студентами» за участю студентів, викладачів, завідувачів кафедр, представників адміністрації факультетів університетів. На таких засіданнях студенти можуть озвучувати існуючі недоліки в навчальному процесі (наприклад, необхідність практичної спрямованості навчання; пунктуальність і дотримання розкладу занять викладачами; ставлення викладачів до підготовки та проведення навчальних занять тощо [2].

За результатами рейтингового оцінювання науково-педагогічних працівників адміністрацією університетів здійснюється стимулювання кожного учасника рейтингу через преміювання, надбавки, присвоєння звань («Викладач року», «Кращий викладач року» тощо), при цьому участь студентів у процесі висунення кандидатів на номінування до певних звань та їх оцінюванні є різною. Наприклад, у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова оцінюють науково-педагогічних працівників для перемоги в номінації на звання «Викладач року» представники від адміністрації університету та науково-педагогічного складу. Студентів до цього процесу залучають мінімально, адже відповідно до [6], до їхньої думки із самого початку існує критично-упереджене ставлення («…Оскільки при розрахунку рейтингу викладача мають бути враховані й якісні показники його діяльності (наприклад, якість лекційних, семінарських занять тощо), то необхідно проводити опитування студентів. Проте варто наголосити на тому, що студенти через їх недостатній для цього досвід не можуть бути визнані абсолютно компетентними експертами, здатними зробити правильні висновки щодо компетентності викладача, актуальності конкретного курсу, що вивчається, шляхів вдосконалення методики викладання цього курсу тощо» [6]). Вважаємо, що тут чомусь ігнорується той факт, що студенти, (наприклад, майбутні економісти, юристи, програмісти та й ті ж педагоги), які із другого-третього курсу працюють за майбутнім фахом, здатні доволі об'єктивно оцінити як роботу науково-педагогічного працівника так і його фахову компетентність.

Питання для опитування студентів й критерії для оцінювання науково-педагогічних працівників розробляються адміністрацією університету без участі студентів. Питання анкети стосуються навчального курсу («Цікавий за змістом?», «Корисний?», «Зрозумілий?», «Цікавий за формою (як викладається)?»). До того ж опитування студентів не є обов'язковим, а його результати не є визначальними при визначенні номінанта, адже «Ця сума балів (за результатами опитування – авт.) входить до групи «Інші показники», якщо таке опитування проводилося» [6].

У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка присвоєння почесного звання «Кращий викладач року» відбувається взагалі без участі студентів. «Пропозиції щодо присвоєння почесного звання «Кращий викладач року» надходять від кафедр до вченого секретаря кожного факультету (інституту) з метою обрання однієї кандидатури на засіданні вченої ради відповідного факультету (інституту). До секретаріату Вченої ради університету подається витяг із протоколу засідання вченої ради факультету (інституту) з рекомендацією, кому присвоїти це звання. Почесне звання «Кращий викладач року» присвоюється Вченою радою університету на її засіданні у червні поточного року» [8].

Як бачимо, студенти долучені до оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників університетів. Проте оцінка студентів, як основних споживачів освітніх послуг в

університетах, не є визначальною, а є всього лише незначною частинкою («однією із форм») контролю за діяльністю науково-педагогічних працівників, адже їх в університетах чомусь все ще сприймають не як споживачів освітніх послуг, а як молодих людей, «чиє майбутнє знаходиться в наших руках» [13].

Ситуація дещо змінюється, коли конкурс організовується й кошти на преміювання виділяються не адміністрацією закладу вищої освіти, а іншим суб'єктом. Тоді є можливість, що думка студентів буде врахована більшою мірою. Наприклад, у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» існують конкурси «Кращий викладач Факультету природничих наук» і «Кращий викладач кафедри англійської мови» на премії від випускника університету 1997 року Тараса Лукачука. Претендентів на ці звання можуть пропонувати як кафедри й науково-педагогічні працівники, так і студенти. Переможця конкурсу визначає конкурсна комісія за результатами: наукової та методичної роботи (її частка в загальній оцінці – 20 %); анонімного опитування студентів (його частка в загальній оцінці – 80 %) [3].

Однак, студенти (здобувачі вищої освіти), відповідно до ст. 53 Закону України «Про освіту» мають право на «якісні освітні послуги; справедливе та об'єктивне оцінювання результатів навчання» [10]. А функцією органів студентського самоврядування, згідно п. 5 ст. 40 Закону України «Про вищу освіту», є «участь у вирішенні питань удосконалення освітнього процесу та у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти» [9].

Тому у нагоді може стати досвід університетів Нідерландів [14; 15] в оцінюванні діяльності науково-педагогічних працівників. Наприклад, Університетський фонд (University Fund) в Wageningen University and Research щороку організовує номінування на премію «Викладач року». Кращого викладача обирають студенти, обираючи трьох своїх улюблених викладачів через електронну систему для проведення виборів в університеті (WebElect). Основними критеріями для оцінки викладачів є: викладацькі якості; дидактичні методи; рівень знань викладачів; участь в освітніх інноваціях; виконання загальних обов'язків із навчання студентів [15]. Переможці отримують грошову нагороду від Університетського фонду (University Fund).

В University of Amsterdam Студентська рада і Студентський союз за результатом студентського голосування нагороджують кращих викладачів премією «Викладач року (Lecturer of the Year)». Переможець конкурсу оголошується на початку нового навчального року протягом якого він виконує роль «посла хорошого викладання і навчання в університеті» («ambassador for good teaching and education at the University of Amsterdam») і його діяльність є прикладом для наслідування іншими науково-педагогічними працівниками [14].

Роль студентів в оцінюванні професіоналізму науково-педагогічних працівників в університетах України на даний час є незначною. На жаль, у більшості університетів студентів все ще не сприймають як рівноправних суб'єктів в оцінюванні діяльності науково-педагогічних працівників, хоча відповідно до законодавства України студенти мають право на повноцінну участь у заходах університетів щодо підвищення якості освітнього процесу.

Тому, базуючись на досвіді університетів провідних країн, слід забезпечити право студентів на оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників університетів через щорічне обрання ними зі складу науково-педагогічних працівників університету номінанта на звання «Викладач року» (чи іншого), що буде здійснюватися паралельно із процесом загальноприйнятого рейтингового оцінювання науково-педагогічних працівників. Таким чином якість освіти в університеті буде стимулюватися через визнання викладачів, які найбільше турбуються за навчальний прогрес студентів, а врахування результатів такого оцінювання дозволить: розвивати й вдосконалювати освітні послуги, що надаються

університетом; формувати базу даних щодо очікувань студентів та їхнього задоволення послугами університету; підвищити результативність співпраці викладачів і студентів у процесі реалізації освітніх програм.

Обов'язковою передумовою оцінювання студентами діяльності науково-педагогічних працівників має стати завчасне визначення органом студентського самоврядування критеріїв оцінювання науково-педагогічних працівників та узгодження їх із вченою радою університету. Критеріями оцінювання викладачів можуть бути: викладацькі якості, дидактичні методи, рівень знань викладачів, ентузіазм у роботі, використання освітніх інновацій, виконання загальних обов'язків із навчання студентів тощо. При розробці критеріїв необхідно враховувати деякі фактори, такі як кількість кредитів, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, кількість студентів, які вивчали дисципліну тощо.

Література

1. Аннєнкова І.П. Теорія і методика моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів : дис. на здобуття наук. ступ. док. пед. наук : 13.00.06 – теорія і методика управління освітою ; ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Старобільськ, 2016. 517 с. URL : http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/577.

2. Директор ІЕСК Андрій Лозинський: «Наші викладачі ніколи не забувають про зворотний зв'язок зі студентами...» / сайт Національного університету «Львівська політехніка». URL : http://lp.edu.ua/news/2016/dyrektor-iesk-andriy-lozynskyy-nashi-vykladachi-nikoly-ne-zabuvayut-pro-zvorotnyy-zvyazok.

3. Конкурс «Кращий викладач ФПрН», «Кращий викладач кафедри англійської мови» 2018 року / сайт Національного університету «Києво-Могилянська академія». URL : https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/3752-konkurs-krashchyi-vykladach-fprn-krashchyi-vykladach-kafedry-anhliiskoi-movy-2018-roku/

4. Козак О.М. Оцінка роботи викладача як елемент системи забезпечення якості вищої освіти // Економіка та управління підприємствами: економічний часопис. 2011. № 7–8. С. 36–39. URL : http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/ 123456789/47815/11-Kozak.pdf?sequence=1.

5. Положення про організацію контролю якості освітнього процесу та підготовки фахівців у Національному університеті «Львівська політехніка», ухвалено Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» Протокол № 50 від 20.12.2018. 9 с. URL : http://www.lp.edu.ua/sites/default/files/attach/2019/12214/svo_03.12_polozhennya_pro_organizaciyu_kontrolyu_yakosti_osvitnogo_procesu_ta_pidgotovky_fahivciv.pdf.

6. Положення про рейтингове оцінювання діяльності викладачів НПУ імені М.П.Драгоманова, схвалено рішенням Вченої ради університету 28.05.2010, затверджено ректором НПУ імені М.П. Драгоманова 28.05.2010. 32 с. URL : http://zmyo.npu.edu.ua/ua/dokumentatsiia/polozhennia/64-polozhennia-pro-reitynhove-otsiniuvannia-diialnosti-vykladachiv-kafedr-ta-instytutiv.

7. Положення про рейтингове оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників НФаУ, затверджено ректором Національного фармацевтичного університету 27.04.2016. URL : http://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2016/ Положення -Рейтинг-НПП.pdf.

8. Присвоєння почесного звання «Кращий викладач року». URL : http://senate.univ.kiev.ua/?p=72.

9. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (із змінами; у редакції від 01.01.2018, підстава № 2233-19). URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.

10. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-19. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

11. Пшенична Л.В. Рейтинг викладача як індикатор якості освіти // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 1 (35). С. 368–378. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2014_1_46.

12. Соціологічне опитування «Викладач очима студентів» / сайт Факультету інформаційних технологій КНУ імені Тараса Шевченка. URL : http://fit.univ.kiev.ua/archives/3246.

13. Соціологічне опитування «Викладач очима студентів». Про результати аналізу відгуків студентів. Додаток № 1 / сайт Київського національного університету будівництва і архітектури. URL : http://www.knuba.edu.ua/ukr/wp-content/uploads/2016/06/ДОДАТОК-№1для-сайту.pdf.

14. Lecturer of the Year / University of Amsterdam. URL : http://www.uva.nl/en/education/quality-of-education/lecturer-of-the-year/lecturer-of-the-year.html.

15. Teacher of the Year Award / Wageningen University&Research. URL : https://www.wur.nl/en/Benefactors/Areas-to-support/Awards/Teacher-of-the-Year-Award.htm.

УДК 37.04

Зарема Ібрагімова
аспірант кафедри економіки підприємств
та соціальних технологій,
Державний університет телекомунікацій,
м. Київ

Соціально-культурний розвиток студентів в міському просторі

Університетська освіта, вузівське середовище, студентська спільнота - одні з найдинамічніших, прогресивних, провідних і помітних в сучасному суспільстві соціальних явищ. Період навчання у вузі для більшості молодих людей наповнений сенсу, дій, характеризується цілим спектром соціальних взаємодій. Це час, коли в житті молоді з'являються нові практики, що зумовлюють для неї поява будь-яких складнощів і проблем і в той же час забезпечують їй професійний та особистий розвиток, успіхи і досягнення. Саме молодь є одним з найактивніших суб'єктів суспільних відносин. Така характеристика даної соціальної спільності, в якій в якості ключової підспільності абсолютно точно можна розглядати студентство, пояснює підвищений інтерес соціологів до неї з 1970-х років аж до наших днів.

В інституціональному та організаційному планах інститут вищої освіти є найважливішою структурою, яка визначає і формує якісні характеристики людського капіталу молодих людей. Сучасні університети в національному масштабі виступають не тільки «постачальниками робочої сили» високої кваліфікації на ринок праці, а й своєрідним рушієм розвитку міських просторів за рахунок свого інтелектуального, культурного і соціального потенціалу. Університети сьогодні багато в чому відображають державні пріоритети, впливають на розвиток економічних і політичних структур суспільства.

Актуальною стає проблема втрати університетами ролі інтелектуально-культурних центрів, генераторів духовних цінностей, які стають постачальниками освітніх послуг, центрами формальної освіти, що видають необхідні для кар'єри або підвищення соціального статусу документи. У той же час університети і ті міста, в яких вони функціонують, справляють істотний вплив один на одного. Вони можуть за рахунок гуманітарної складової, освітнього процесу формувати етичні й естетичні якості особистості молодих людей, в процесі реалізації публічних проектів і акцій з органами місцевого самоврядування, з установами культури розвивати інтелектуальну активність городян, створювати креативний клас в середовищі студентської молоді. Інтерес університетів щодо взаємодії з різними структурами громадянського суспільства може сприяти збереженню загальнонаціональних і етнічних культурних традицій. При цьому глобалізація освіти, сучасні орієнтири на інтернаціоналізацію можуть сприяти розвитку міських просторів за рахунок розширення поля їх інформаційної представленості як центрів культурного, політичного і соціального життя. Часто наявність відомих університетів є для конкретних міст частиною їх стійкої конкурентної переваги, стаючи елементом позиціонування мегаполісів в навколишньому просторі. Роль університетів в розвитку регіонів / міст з кожним роком зростає, так як багато світових компанії створюють свої філії або центри в регіонах, які характеризуються великою кількістю студентів і високоосвіченою місцевого населенням. Міста, що розвиваються одночасно з університетами в безпосередній з ними зв'язку, відрізняються від інших в культурному і соціальному плані.

Студентство активно включається в різні міські практики, реалізуючи себе і створюючи соціальний простір великих міст. А ось варіативність міських практик, в яких беруть участь студенти, наочно демонструє, що сучасне місто дає можливості ситуативно включатися в соціальне, культурне і політичне життя суспільства. Міський простір актуалізує суперечливість ситуації, коли студенти великих міст постійно включаються в різні соціальні об'єднання, течії і рухи, проявляючи при цьому свою індивідуальність і реалізуючи свої особисті бажання, можливості, прагнення і наміри за рахунок ситуативного об'єднання з іншими городянами для реалізації соціальних і культурних проектів.

УДК 378

Nataliia Kysil
PhD student,
Institute of Higher Education,
NAES of Ukraine

Features for Formation of the Future Primary School Teacher's Creativity in Universities

In modern conditions a creative person plays an important role in shaping society at all stages of its development. Changes in the world, which take place very quickly, require from a person qualities that would allow adapting to any changes in creative and productive way. Thus, there is a contradiction between a traditional system of education and a great need of society in the creative system of personality development. Creativity of a student is one of the most important conditions for the formation of a fully developed personality.

The main need of the XXI century is the need for people who have a high level of education and are creative and well-developed. A higher education system that can successfully solve an educational process can solve this problem, which can give the future primary school teacher not only knowledge and practical skills, but also make him a competitive, highly skilled specialist able to navigate the labor market. Therefore, one of the main tasks of the modern educational system is the transition to creative methods of learning that provide the formation of a creative person [1, p. 77].

To date, there are many approaches to defining the concept of creativity. Therefore, we present the concept that we consider to be the most relevant. Some concepts were formed as a result of activity, others in the concepts of process, personal properties.

The purpose of the paper is to reveal the peculiarities of forming the creativity of future primary school teachers, in substantiating the structure and criteria of creativity, the conditions for the introduction of creativity in the educational process in institutions of higher education, and the importance of creating a creative environment.

Creativity – (lat. creatio – creation) creative, innovative activity; the newest term, which outlines the "creative abilities of the individual, characterized by the ability to produce fundamentally new ideas in non-standard operating conditions."

Creative teacher is the teacher who has his own style of teaching, which is formed under the influence of both internal (previous knowledge, experience, professional qualities) and external factors (normative principles of professional activity, the need for continuous professional development).

The qualities of a creative teacher are as following: strength, flexibility, endurance, coordination of the mind.

The power of reason is the ability to focus on what is needed and as much as is necessary.

Flexibility of mind – the ability to switch from one go Duma to another. It's the ability to think outside the box.

Endurance – the ability to maintain a high level of activity for a long time, without distraction and without losing coordination.

Coordination of the mind – the ability to operate simultaneously with several concepts, maintaining a balance in all circumstances [2].

The structure, which is important to pay attention to the formation of the creativity of the future teacher of elementary school, in the generalized form can be seen in the *picture 1.*

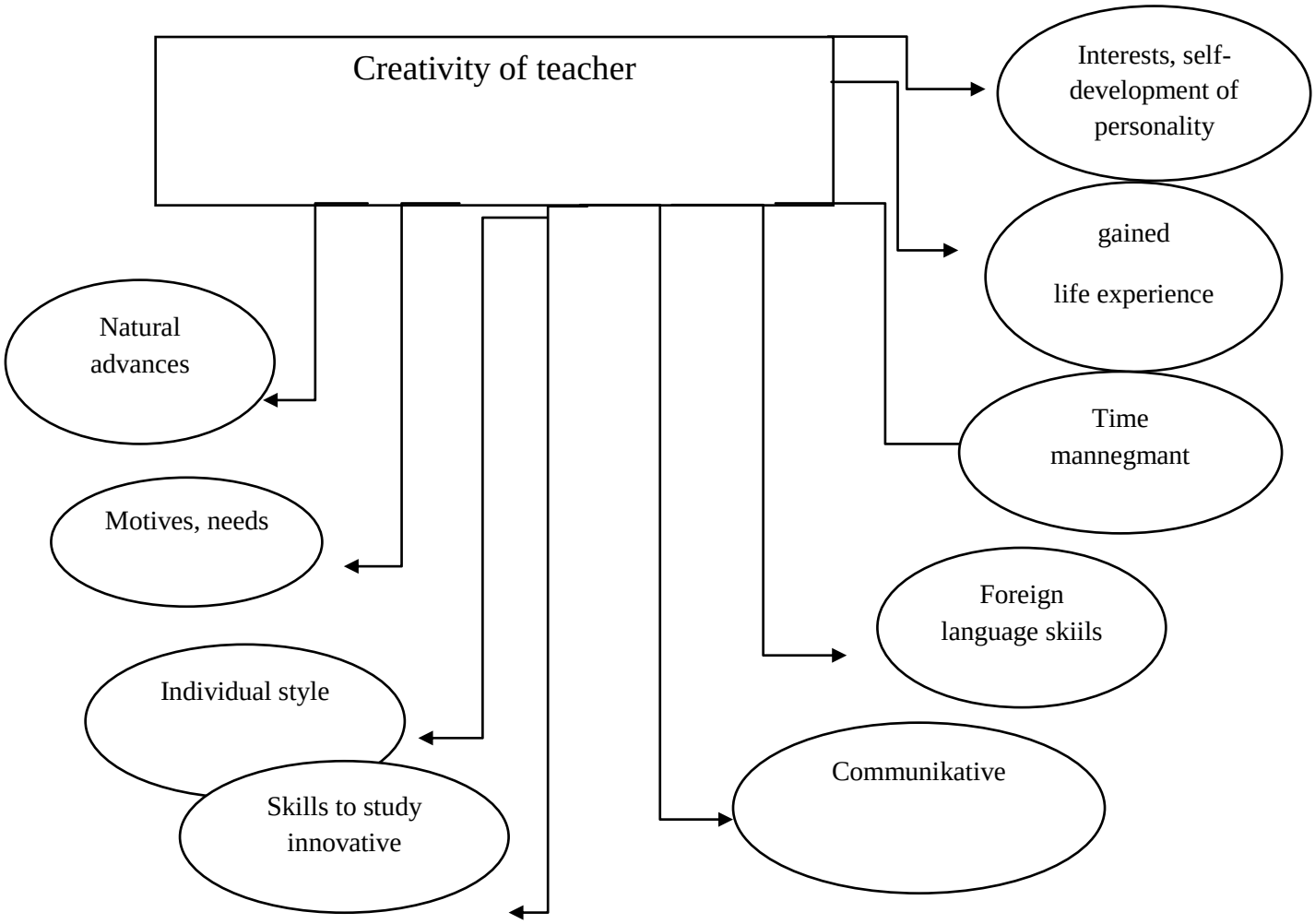

Picture 1. Formation of the creativity of the future teacher of elementary school

Conclusions. The development of the creativity of future teachers of elementary school in university should include: awareness of future teachers of personal and professional opportunities, development of pedagogical abilities to the level of creative; satisfaction of the need for novelty and non-standard ways of solving professional problems; setting on creativity and overcoming stereotyped ways and formalism in professional activities; forecasting of ways and improvement of creative potential of the person of the future specialist.

References

1. Асмолов А. Г. Охота за «звездами». Национальный психологический журнал. 2011. №1. С. 24–27

2. Барышева Т. А. Психологическая структура креативности (опыт эмпирического исследования). Известия РГПУ им. А.И. Герцена. 2012. №145. С. 54–64.

3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с.

4. Дубасенюк О.А. Методика викладання педагогіки: Навчальний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 492 с.

5. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. СПб.: Питер, 2007. 368 с.

6. Коновальчук М. В. Розвиток творчості молодших школярів : Система літературних завдань. К. : Шкільний світ, 2010. 120 с.

УДК 378

Аліна Кузьмич
асистент кафедри менеджменту та публічного адміністрування Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Освітня міграція молоді в Україні та напрями державного регулювання

Глобальні процеси суспільного життя в Україні останніх десятиліть, серед яких прискорений розвиток інформаційного потоку, спричинили активізацію соціокультурних процесів. Їх поштовхом і водночас результатом стала внутрішня освітня міграція. Переконливим фактом зростання обсягів та ролі освітньої міграційної діяльності стала частка залучених студентів та викладачів до закладів надання вищої освіти у регіональних центрах. Що призводить до дефіциту кадрового та студентського капіталу у більш малих містах, які не є регіональними центрами та занепадом молодіжного громадського руху на місцях.

Характеризуючи сутність внутрішньої освітньої міграції, можна стверджувати, що це масове соціокультурне явище, пов'язане з переміщенням людей за межі регіону постійного проживання з метою підвищення свого освітнього рівня, здобуття нових знань. Для позначення процесів переміщення людини з метою досліджень та навчання у наукових колах, експертному середовищі додатково використовують пов'язані з освітньою міграцією термін «академічна мобільність».

Україна успадкувала систему освіти, у якій розміщення закладів надання вищої освіти за фаховим спрямуванням відповідає територіально-галузевій структурі економіки. Внаслідок цього найбільш промислово розвинуті регіони – Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Одеська області, місто Київ стали крупними центрами надання освітніх послуг населенню, притягання внутрішніх міграційних потоків бажаючих здобувати освіту (рис.1)[13].

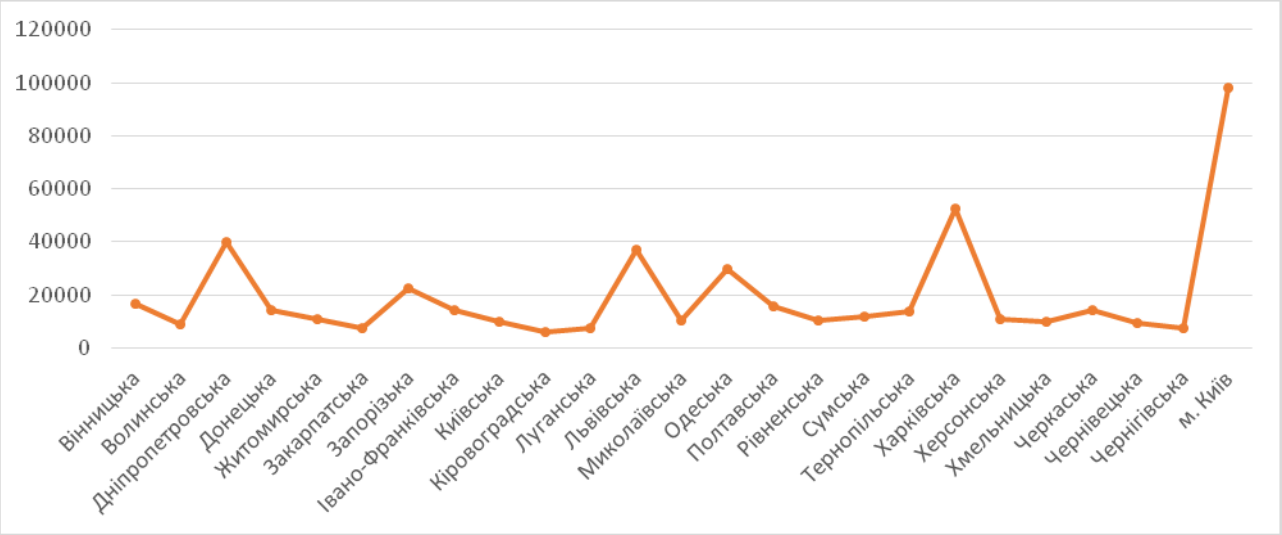

Рис.1. Прийом студентів на початковий цикл навчання у 2018 році

[13]Електронний ресурс: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publosvita_u.htm

Сьогодні міста та регіони з розвинутою мережею закладів надання вищої освіти є достатньо притяганні внутрішніх міграційних потоків бажаючих здобувати освіту. Вже зараз зростає конкурентоспроможність та якість надання вищої освіти у містах не регіонального значення (м.Кривий Ріг, м.Біла Церква, м.Умань, м.Ізмаїл), у обласних містах таких регіонів, як Волинська, Тернопільська, Закарпатська, Рівненська, Хмельницька області, де стрімко розвиваються закордонні програми обмінів студентів, програма «Подвійний диплом», дуальна освіта, через що у подальшому ці центри закладів надання вищої освіти перетягиватимуть на себе значну частину міжрегіональних потоків студентів.

За статистичною та аналітичною інформацією, наведеною на ресурсі CEDOS[14] можемо бачити, сальдо виїзду та в'їзду абітурієнтові 2017 році. Серед яких набуває популярності Чернівецька, Тернопільська, Вінницька та Запорізька. Дніпропетровська область втрачає своєї популярності, що є недопустимим, адже є відтік потужних кадрів до інших регіонів країни.

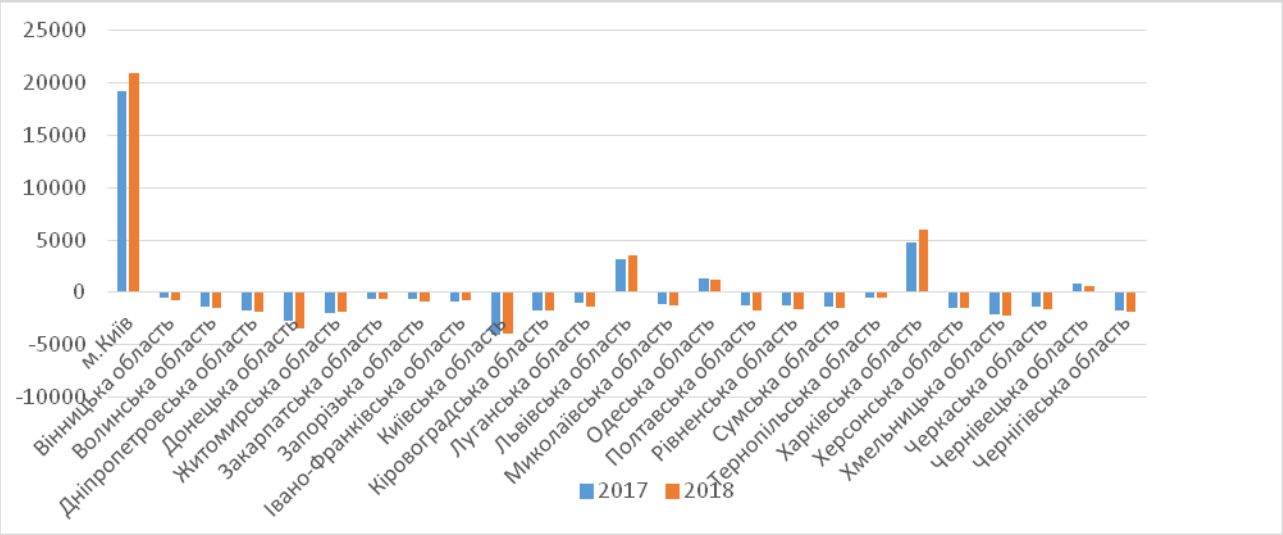

Рис. 2. Сальдо виїзду та приїзду вступників 2017-2018 рр

Важливим індикатором, за яким можна оцінити обсяги внутрішніх освітніх міграцій в Україні, є частка сільської молоді, які зараховані до закладів надання вищої освіти I-II рівнів та III-IV рівнів акредитації (рис.2).

[14] Електронний ресурс: https://cedos.org.ua/uk/osvita/mihratsiia-abituriientiv-ukrainy

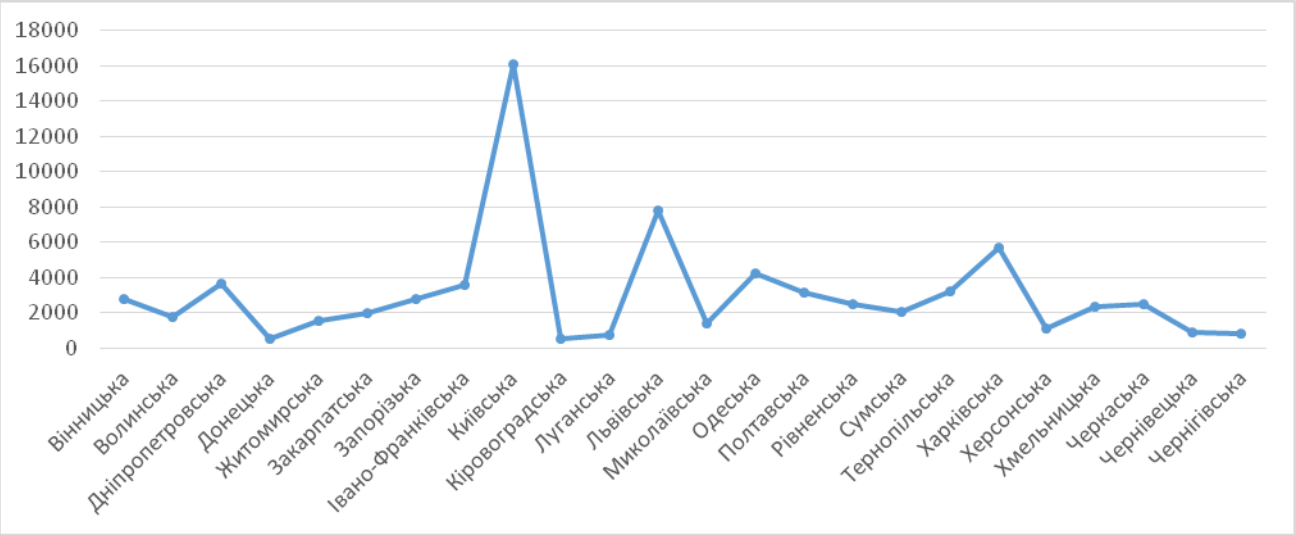

Рис.2. Кількість сільської молоді, які зараховані до університетів, академій, інститутів у 2018 році

Як і з рис.1, лідирующі показники, щодо осіб, які зараховані до закладів надання вищої освіти також займає Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Львівська та Київська область. Хоча цей показник не є об'єктивним, через те, що дані області є більщ густо населені.

Серед практичних заходів реалізації потенціалу внутрішньої та міжрегіональної освітньої міграції вагома роль відводиться співпраці між університетами на міжрегіональному рівні в організації широкого обміну студентами, аспірантами і викладачами, зокрема, щодо: обміну студентами для проходженнями ними навчальних і виробничих практик, організації їхнього дозвілля і відпочинку; обміну аспірантами та докторантами з метою їхньої участі у спільних наукових дослідженнях із різних галузей науки; обміну викладачами для викладання навчальних дисциплін, підготовки підручників, розроблення спільних спеціальних курсів, лабораторних робіт.

Серед важливих чинників внутрішньої освітньої міграції, які визначають її основні напрями в Україні, є нерівномірність регіонального та національного розвитку, насамперед у можливостях здобуття якісної освіти, конкурентні ціни на освітні послуги за спеціальностями, які традиційно вважаються престижними на ринку праці, привабливі умови навчання у різних регіонах, проблеми з працевлаштуванням у регіоні постійного проживання, особливо, якщо мова йде про сільські території чи депресивні регіони. Важливо також зауважити, що економічний рівень розвитку регіону відіграє помітну, але не визначальну роль у виборі регіону навчання.

Результати оцінки та порівняльного аналізу рівня розвитку та ефективності впливу різних типів інститутів управління внутрішньою освітньою міграцією дають підстави сформулювати основні напрями державного регулювання процесів внутрішньої освітньої міграції Україні.

Пріоритетна підтримка міжрегіональної академічної мобільності в Україні як однієї із найбільш ефективних форм регіональних міграційних процесів в освіті. Сприяння її активності на загальнодержавному рівні за рахунок цільового державного замовлення на підготовку фахівців у заклади задання вищої освіти з інших регіонів України може стати одним із визначальних чинників розвитку національної єдності та формування єдиного гуманітарного простору.

Важливо розуміти внутрішню освітню міграцію не лише як загрозу відтоку інтелектуальних ресурсів регіону, а як ресурс для розвитку її інтелектуального потенціалу.

В умовах глобалізації зростає роль освітньої міграції як важливої, інтелектуальної за змістом форми міграцій населення. В Україні зростання кількості студентів закладів надання вищої освіти I-IV рівнів акредитації є результатом подальшого зміцнення потенціалу національної освітньої системи, а також індикатором зростання обсягів освітньої міграції на внутрішньому та міжрегіональному рівнях. Освітня міграція викладачів та науковців є вагомим фактором, що сприяє інтеграції українських вчених та молодих спеціалістів в міжнародний освітній та науковий простори. Наміри тимчасово включитися в освітні інтеграційні зв'язки – це ефективний канал отримання додаткового заробітку, самоствердження, реалізації інтелектуального потенціалу викладачів та науковців. Разом з тим, якщо буде забезпечено повернення їх на батьківщину, то після кількох років роботи за кордоном вони принесуть в Україну новий інтелектуальний продукт, нові знання і технології, нову трудову етику.

Серед перспектив розвитку малих закладів вищої освіти, в тому числі закладів вищої освіти міст нерегіонального значення, задля зниження рівня внутрішньої освітньої міграції молоді слід виділити:

- Співпраця закладів вищої освіти з підприємствами регіону, задля надання гарантованого першого робочого місця за спеціальністю;
- Розвиток співпраці з закордонними закладами вищої освіти, підприємствами, громадськими організаціями, задля впровадження, під час академічного навчання, здобувачам вищої освіти програм стажування, програм обміні, залучення до освітніх ініціатив (форуми, тренінги, семінари) та організація он-лайн курсів;
- Запровадження до системи вступу на освітній ступінь «бакалавр» системи коефіцієнтів, де абітурієнт з міста нерегіонального значення має більший коефіцієнт вступу до закладу вищої освіти свого населеного пункту за обраною спеціальністю та менший коефіцієнт вступу до закладу вищої освіти в іншому місті за аналогічною спеціальністю;
- Впровадження до стратегії розвитку міст програм з національно-патріотичного розвитку свого регіону;
- Популяризація вступу до закладів вищої освіти у місті, де абітурієнт здобував загальну середню освіту;
- Запровадження програм для здобувачі загальної середньої освіти старших класів у закладах вищої освіти відповідного регіону (лекційні заняття з викладачами закладу вищої освіти з певних предметів, які не вивчаються у закладі середньої освіти).

На думку автора, надані рекомендації значно знижать рівень внутрішньої освітньої інформації в Україні та надасть можливість закладам вищої освіти регіонального значення можливості, щодо розбудови вищої школи країни. Також слід зазначити, що дані заходи покращать ситуацію компетентності випускників малих закладів вищої освіти, а в цілому, підвищать цінністні показники вищої освіти в Україні та зроблять їх повноцінно конкурентоспроможними на теренах України.

УДК 379.8

Іван Лукаш
Академія праці, соціальних відносин
та туризму м. Київ,
аспірант кафедри соціології
та гуманітарних дисциплін

Ставлення до релігії в середовищі студентської молоді

Актуальна соціокультурна ситуація як в масштабі окремих країн, так і світу в цілому характеризується зростанням «релігійно забарвлених» подій і пригод, і релігія, в свою чергу, стає не тільки духовної, але й політичної (або політизованою) змінної. Саме тому релігійні установки наших сучасників, особливо, - молоді, сьогодні стають найважливішою змінною в забезпеченні національної безпеки держави.

Дослідження релігійності ускладнені тим, що цей феномен багатозначний і по-різному розуміється як віруючими, так і атеїстами. Молоді покоління вкладають інший зміст у такі поняття, як віра, духовність, релігійність, традиції, обряди, канони, ніж представники старших поколінь. В силу більшої інформованості і свободи дій молодь дивиться більш демократично на ті релігійні принципи, які століттями визначали мораль, моральність і ідеологію в нашій країні. Релігійність як невід'ємна риса українського світогляду завжди домінувала у свідомості, так як суспільство зберігало багато традиційних рис. В останні десятиліття періоду демократизації відбулося ментальне «розкріпачення» в розумінні і дотриманні культурних і релігійних традицій. Розуміння релігійних цінностей і, відповідно, їх вивчення на життєвому рівні відрізняється в залежності від специфіки соціальних груп. Наприклад, досліджуючи релігійність в молодіжному середовищі, необхідно враховувати соціокультурні реалії, в яких пройшла соціалізація молодих поколінь. Сучасна молодь виросла в умовах не тільки пострелігійному, але і постсекуляризму, що обумовлює подвійне ставлення до цінностей. Молоді притаманний певний ціннісний максималізм і нетерпіння до представників не своєю віри і конфесії, що породжує проблему стереотипізації в області етнорелігійних відносин.

Молодіжні спільноти як в Україні, так і за кордоном сьогодні стикаються з усе більш активними викликами соціальної реальності. Багато з цих викликів спонукають молодих людей зробити певний вибір в їх відношенні до релігії, релігійних інституцій, традиційних і нетрадиційних для їх батьківщини релігій. Тут очевидні крайності, в руслі яких молодь або відкидає значимість релігії і релігійних інститутів, або, навпаки, схиляється до релігійного радикалізму. Так, в останні десятиліття все більш актуальними і тому затребуваними соціальної наукою стають дослідження проблем взаємодії соціальних інститутів релігії і молоді як соціальної групи, яка надає важливий вплив на соціокультурні процеси в суспільстві. Вивчається місце релігійних норм і цінностей у формуванні особистісної спрямованості сучасних молодих людей, розвитку їх ціннісно-нормативного ядра, вплив релігійних (контррелігіозних) настроїв в молодіжному середовищі на становлення і розвиток молодої особистості.

УДК 372.881.111.1: 37.01

Олена Маленко
кандидат економічних наук,
викладач вищої категорії
Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного

Особливості викладання англійської мови студентам-спортсменам

В умовах інтеграції України у світовий економічний простір, розвитку відносин з країнами Європейського союзу, постає необхідність формування фахівців у будь-якій галузі, які б мали розвинені навички комунікації з представниками інших держав. Розвиток міжнародних спортивних контактів вимагає від спортсменів володіння іноземною мовою для спілкування із зарубіжними колегами на міжнародних змаганнях, турнірах, чемпіонатах. В зв'язку з цим виникають підвищені вимоги до рівня мовленнєвої підготовки фахівців спортивного профілю.

Основними причинами низької результативності засвоєння іноземної мови серед спортсменів є:

- незатребуваність іноземної мови в практичній діяльності фахівців фізкультурного профілю;
- відсутність сучасних засобів навчання в навчальних закладах, які готують спеціалістів спортивного напрямку;
- недостатньо-розроблені програми навчання і організації учбового процесу з урахуванням специфіки підготовки студентів;
- недостатня кількість навчальних посібників та інших учбових матеріалів, які відповідають цілям і умовам навчання.

Зазначені проблеми обумовлюють актуальність проведення дослідження з даної тематики.

Метою дослідження є виявлення особливостей у викладанні англійської мови студентам-спортсменам.

Вивчення іноземної мови студентами фізкультурного профілю охоплює дві фази: занурення у загальновживану лексику і використання специфічної вузько-спеціалізованої лексики. Спортсмени відвідують різні країни світу, і тому їм абсолютно необхідно знати англійську мову, яка вже стала інтернаціональною. Це потрібно для вирішенні побутових проблем, прогулянок містом, шопінгу тощо – для цього вузькоспеціалізована спортивна лексика не знадобиться.

Професійна лексика потрібна спортсмену в таких ситуаціях:

- на змаганнях: коментування, виставлення оцінок суддівською колегією здійснюються (або, принаймні, дублюються) англійською мовою;
- для неформального спілкування в спортивному середовищі. Таке спілкування суттєво залежить від виду спорту, в кожному з яких є свої усталені вирази та неформальні терміни, які належать до специфічного сленгу конкретного виду спорту.
- у тренерській кар'єрі. У реаліях сьогодення, значна кількість українських спортсменів від'їжджає на тренерську роботу за кордон, де знання іноземної мови є запорукою успішної тренерської кар'єри.

Спортивна лексика може буди загальноприйнятою або формальною і вузькоспеціалізованою, вживаною в конкретному виді спорту. В професійній спортивній термінології є велика кількість слів, які вживаються в переносному значенні або відразу в декількох значеннях, залежно від виду спорту. Так, наприклад слово «pitch», яке має

загальновживане значення «поле», в бейсболі та крикеті вживається як «подача, удар». Слово «draw», яке формально перекладається як «нічия» або «жеребкування», в більярді означає «рикошет», а в керлінгу – вид удару. При викладанні термінології, на нашу думку, варто роз'яснювати загальне значення слів, звертаючи увагу на вузькоспеціалізований переклад лише в тому випадку, якщо присутні студенти даного спортивного профілю.

Крім того, існує значний прошарок сленгових, неформальних термінів, без розуміння яких, складно орієнтуватися в тій чи іншій спортивній тематиці. Для їх простішого і активнішого засвоєння варто впроваджувати на заняттях засоби навчання, які б включали всі основні мовні компоненти: читання, аудіювання, говоріння і писання, зокрема:

- вивчення професійної навчальної літератури, наприклад, трирівневий навчальний посібник Virginia Evans, Jenny Dooley, Alan Graham: Career Paths: Sports – охоплює такі теми, як місце проведення гри, правила, знаряддя, спортсмени і чемпіонати найпопулярніших світових видів спорту; також рекомендується використання словників спортивної лексики, які зокрема доступні online;
- задля засвоєння «живої» спортивної мови, доцільно використовувати матеріали із тематичних форумів, блогів, спеціалізованих інтернет-ресурсів та друкованих видань;
- корисно використовувати аудіо записи спортивних коментарів, яким притаманні індивідуальні мовні звороти, особливі фрази і, навіть, манери говоріння.

Досліджуючи особливості викладання іноземної мови спортсменам, не можна оминути увагою проблему надмірної зайнятості студентів на тренуваннях, зборах, змаганнях і неможливості відвідувати всі, заплановані навчальною програмою, заняття. При цьому, пропуски призводять до відставання студентів і подальшого небажання продовжувати вивчення мови. Рішенням цієї проблеми, на наш погляд, є активне впровадження в навчальних процес інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). ІКТ дозволяють:

- організовувати самостійну роботу студентів;
- забезпечувати оптимальну для кожного студента швидкість сприйняття матеріалу;
- надавати можливість дистанційного освоєння матеріалу, за умови відсутності студента в класі;
- забезпечувати можливості самоконтролю якості здобутих знань і навичок;
- подолати монотонність заняття при формуванні мовленнєвої та комунікативної компетенції учнів при навчанні англійської мови.

Особливо, варто звернути увагу, на застосування в навчальному процесі таких комп'ютерних сервісів, як Quizlet, LearningApps, платформ Moodle, Socrative, які дають змогу студентам дистанційно засвоювати матеріал, проходити інтерактивні тести, покращувати знання за допомогою цікавих тематичних ігор, а також здійснювати самоконтроль.

Для викладача такі ресурси пропонують широкий вибір засобів для реалізації нових методів навчання, підвищення педагогічної майстерності. Зокрема, це інструменти для впровадження нової лексики, створення флеш-карток, розробки контрольних тестів, відстежування роботи і прогресу класу.

Крім того, зазначені ресурси створюють здорове конкурентне середовище для навчання, яке стимулює студентів для інтенсивнішої роботи. Так, наприклад, Quizlet пропонує активність «Live» – сервіс для командної гри в класі на основі навчальних наборів карток Quizlet. Його сутність полягає в тому, що студенти, об'єднані у невеличкі групи, змагаються за першість у знанні слів/термінів з конкретного уроку або теми. При чому грати можна на смартфоні, планшеті або ноут-буку.

Використання дистанційних навчальних платформ Moodle, Socrative дає можливість:

- мати науково-методичне забезпечення дисципліни;

- встановлювати терміни виконання студентами завдань;
- використовувати текстові, аудіо або відеоматеріали у навчальному процесі;
- мати автоматизовану систему рейтингового оцінювання студентів;
- використовувати різноманітні тести, опитування та інші засоби контролю.

Отже, можна стверджувати, що, базових знань з англійської мови, отриманих студентами в школі і на факультетах немовних спеціальностей, зокрема фізичного виховання і спорту, недостатньо для повноцінного спілкування під час здійснення ними професійної діяльності. Система навчання іноземній мові, що склалася в вітчизняних спортивних навчальних закладах, показує себе як недостатньо ефективна. При задовільних навичках з читання і перекладу адаптованих текстів, навички говоріння і аудіювання практично не сформовані. Використання інноваційних інструментів навчання, новітніх підходів до викладання іноземної мови сприятиме вирішенню зазначених проблем і суттєво підвищить рівень підготовки студентів.

Література

1. Комочкина Е.А. Обучение иностранным языкам в неязыковом вузе: история и современность. 2014. № 7. 30–37.
2. Масалкова Е.В. Обучение общению на английском языке студентов факультета физической культуры : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Пятигорск, 2006. 20 с.
3. Пантюшенко Н. Г., Володимирівська. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій у викладанні мови. *Англійська мова та література*. 2013. № 17. С. 80–84.
4. Смолянко Ю.М. Використання електронного навчального середовища Moodle під час підготовки майбутніх вихователів ДНЗ. Молодий вчений. 2017. № 4. С. 460–464.
5. Чумак В.В. Інформаційно-комунікаційні технології у навчанні англійської мови. URL: https://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/47521/

УДК 171

Євген Мулярчук
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник
Інституту філософії імені Г.С. Сковороди
Національної академії наук України.

Покликання як чинник формування компетенцій особистості: завдання педагога

Феномен покликання є предметом міждисциплінарного вивчення. Наш інтерес є переважно філософським і значною мірою педагогічним. Адже кожна людина вирішує проблему вибору особистого шляху в житті, самореалізації, сенсу існування. В той чи той спосіб йдеться про професійну або іншу діяльність, яка інтегрує людину в соціальний, культурний чи духовний світ з метою досягнення блага, як його кожен розуміє. Дослідження виявлення, формування та здійснення покликання людини має до вирішення цієї проблеми безпосередній стосунок. Ми пропонуємо розглянути значення покликання у сфері освіти та педагогіки.

Однак спочатку про саме поняття покликання. Одне із його визначень, яке належить сучасним американським дослідникам Е. Колоззі та Л. Колоззі таке: «Покликання – це будь-яка кар'єра не мотивована матеріальними чинниками, або це діяльність спрямована на

покращення суспільства, або ж це результат впливу на людину "вищої сили". За своєю суттю, це заняття, яке вимагає певної "жертви" від особистості».[15] Це визначення вказує на те. що покликання є чинником переважно нематеріальної мотивації людей у різних сферах їхньої активності. Є інше формулювання. яке належить англо-американському фахівцю з проблем освіти К. Робінсону: «Покликання – це точка дотику природних здібностей та особистих вподобань. Точка гармонії інтелекту і таланту».[16] Тут акцент зроблено саме на суб'єктивному розумінні людиною власного існування (що вона може і чого бажає) та на пошуку нею своєї «стихії», місця у світі (чого вона потребує та як цього досягти). Тобто коли, усвідомлюючи свої здібності і бажання, людина знаходить умови для їх реалізації, можливо говорити, що у неї є покликання.

До цих визначень я б хотів додати власне, зроблене на основі мого дослідження досвіду покликання учнів, студентів та педагогів в Україні. Спочатку про саме це дослідження. Було проведено опитування 105 учнів 10 класів з 2-х середніх шкіл м. Києва та 90 студентів 3-го курсу Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Визначалися мотиви вибору фаху навчання та значення ідеї покликання у цьому процесі. Детальніше про різні аспекти цього дослідження в моїй публікації.[17] Коротко про отримані результати. Серед учнів шкіл покликання до якоїсь професії або справи у житті відчували 33% опитаних, близько 13% або не розуміли, про що йдеться, або відповіли, що не мають покликання ні до чого у житті, решта 54% ще не визначилися щодо свого покликання. Однак, думаючи про майбутню професію, не менше, ніж половина учнів були згодні з тим, що її потрібно обирати за покликанням. Треба відзначити, що мотивація учнівської молоді у виборі професії переважно матеріальна: 70% орієнтовані перш за все на прибутки від майбутньої роботи, майже та ж сама кількість молоді думає про особистий розвиток, а ще 30% учнів зважають на соціальний престиж професії. Також для 30% головне в роботі – це можливість спілкуватися, бути в середовищі однодумців. Попри те на зміст роботи, а не її вигоди, були орієнтовані теж близько 30% старшокласників, і 30-35% розглядали роботу як можливість бути корисним для суспільства, служити добру в світі. Загалом, з цих відповідей видно, що для третини респондентів професія пов'язана з нематеріальною, етичною мотивацією. Але значна частина молоді не бачить суперечності між відчуттям покликання та можливістю його реалізувати у прибутковій діяльності.

Опитування студентів Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова показало приблизно ті ж самі розподіли думок стосовно поєднання покликання і професії. Тобто, 50% з них відповіли, що необхідно обирати професію за покликанням, для 20% бажано, але необов'язково, щоб покликання і професія співпадали, 30% вважають, що покликання цілком можна реалізовувати поза професійним заняттям. Не всі студенти цього вишу були орієнтовані на роботу за педагогічним фахом – 40% категорично стверджували, що не мають наміру працювати педагогами. Цьому є просте пояснення – університет дає можливість здобувати освіту для непедагогічної роботи. Саме до вчительської чи педагогічної професії відчували покликання 25% студентів. Цікавими були відповіді на питання щодо мотивів їхнього вибору педагогічної професії. Для 60%

---

[15] *Bigham J. T., Smith S. J*. Called to Teach: Interpreting the Phenomenon of Calling as a Motivating Factor. Life@School. 2008. Volume 7, number 1, Fall issue. Faculty Publications and Presentations. Paper 99. – P. 11.

[16] *Робинсон К.* Призвание. Как найти то, для чего вы созданы, и жить в своей стихии / пер. с англ. Валентины Кукушкиной. – Москва; Издательство «Манн, Иванов и Фербер», 2010. – С.21.

[17] *Мулярчук Є.І.* Покликання як мотивуючий чинник розвитку освіти в Україні // Філософія освіти. Науковий часопис. 1 (20) // Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Київ, 2017. – С. 213-234.

студентів це емоційний вибір – їм подобається працювати та спілкуватися з дітьми та молоддю. Значно менший відсоток «суспільно-громадянської» мотивації: 35% бажають виховувати майбутні покоління та близько 29% – бути корисними для суспільства. Саме «духовне» покликання служити добру, давати знання відчували 18%, а ще 17% перш за все приваблював предмет їхнього навчання та майбутнього викладання. Лише 3% виявляли релігійне покликання до того, щоб навчати. У багатьох випадках виявляється важливий вплив родини. Так, серед опитаних нами студентів педагогічного університету 44% мали педагогів у родині. І саме вихідцями з «вчительських» родин були 2/3 від усіх тих студентів, які декларували своє покликання до педагогічної професії.

Другим етапом дослідження були глибинні інтерв'ю зі студентами та вчителями саме про розуміння сутності покликання та його значення для педагогічної професії. В інтерв'ю взяли участь 10 студентів різних факультетів Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова та 5 вчителів київських шкіл. Нами було виявлено 3 типи досвіду покликання: 1) самореалізаційний, 2) просоціальний, 3) трансцендентно спрямований.

Самореалізаційна орієнтація спирається на ідеї особистого розвитку в поєднанні з мотивацією на успішну діяльність і визнання досягнень. Таке розуміння апелює до таланту та особистих бажань, які людина вважає за необхідне реалізувати. Самореалізаційне розуміння виявляється в структурі елементів: «Бажання–Талант–Реалізація–Оцінка». Важливим єі сенс або мета діяльності людини. У покликанні мета завжди є понадособистісна, передбачає етичну оцінку, моральне зобов'язання служити певному благу. Тому в досвіді покликання спрямування до саморозвитку та самовиявлення особистості поєднуються з потребою приносити користь суспільству та служити вищим ідеалам.

Просоціально спрямоване покликання – це служіння іншим людям та суспільству. Це така мотивація, коли допомога іншим є реалізацією внутрішнього переконання і моральним задоволенням особистості. Таке покликання має у собі і моральну, і естетичну складову – бачити світ довкола кращим, більш гармонійним, щасливим, докладаючи до цього власних зусиль.

Трансцендентне розуміння покликання покладає його мету поза конкретним соціальним середовищем і навіть людським світом – це служіння певним ідеям, добру, виконання волі Божої та ін. Найпершим прикладом цього є релігійне покликання. Але загалом, це спрямування жити за переконаннями, поступатися якими означає для людини більшу втрату, ніж іноді саме її життя чи його комфортні умови.

Таким чином, ми визначаємо повну смислову конструкцію феномену покликання як: *Бажання–Талант–Реалізація–Благо*. Під благом ми розуміємо особистий розвиток як ціль, або суспільну користь, або реалізацію релігійної чи етичної цінності. Отже, ми даємо таку дефініцію: *покликання - це смислове ціле, яке об'єднує особисті бажання, здібності, діяльність для їх реалізації та оцінку досягнених результатів відповідно до розуміння людиною особистісного, суспільного або духовного блага, на яке вони спрямовані.*

Покликання як мета педагогічної діяльності та критерій мотивації педагога

У цій частині ми маємо намір звернути увагу на практичний аспект теми покликання. А саме йдеться про те, що покликання як мотивацію людини можливо розглядати в системі її компетенцій. Поняття компетенції означає не лише фахову характеристику професіоналів. Поряд із професійними вміннями та знаннями йдеться і про навички спілкування та соціальної взаємодії людини, і про її цілі та цінності. Зрозуміло, що значення освіти у формуванні компетенцій і у виявленні покликання людини зокрема, важко недооцінити. Роль вчителя не зводиться лише до викладання певного предмету та виконання фіксованих

посадових обов'язків, але передбачає вміння і бажання до виховної роботи, виявлення і формування моральних якостей особистості учня. Це не диктування зразків поведінки і вірних мотивів. Іноді важливе саме обговорення проблеми сенсу життя, мети діяльності людини. Коли вчитель, викладач спонукає учнів, студентів замислитись над цими запитаннями, він вже ставить їх на шлях свідомого самовизначення.

Результатом педагогічної роботи є соціальна зрілість, відповідальність, творчий потенціал молодих людей. Для розвитку особистості учня вчитель має виходити за рамки свого предмета викладання. Тому покликання як мотивація потрібне самому педагогу. Той, хто не має покликання до педагогічної роботи, не буде перейматися вихованням особистості учнів. Звісно, не всі вчителі працюють за покликанням, хоча суспільство потребує, щоб у школах та вишах були саме такі люди. І тут виникає питання як забезпечити очікувані компетенції та мотивацію самих учителів.

Чи можемо ми, зокрема, вимагати доказів покликання від педагогічних працівників? З практичного боку, це не потрібно, адже існує «природний відбір» у школах і тут важко втриматися, не маючи внутрішніх спонукань до цієї роботи. А виявити тих, хто залишаються працювати вчителями, навіть коли ця робота їм не до душі нескладно, перш за все за успіхами їх учнів. Для відсіву неспроможних педагогічних працівників атестації було б достатньо, погані результати приховати важко. А для того, щоб побачити вчителя за покликанням не потрібні тестування, які вимагали б операціоналізації цього складного поняття. Достатньо спостерігати педагога безпосередньо за роботою, серед дітей. Є також інші аргументи, чому не варто робити з покликання формальний критерій оцінки педагога. По-перше, з великою ймовірністю успішний вчитель покликання він відчуває. По-друге, не лише в Україні, але й по заможніших країнах світу є брак вчителів. Тому нехтувати педагогами, які формально справляються зі своєю роботою, недоцільно. По-третє, і це найважливіше розуміти, вимагати доказів покликання від будь-якої людини неетично. Покликання існує у царині особистісної свободи, до цього не примушують.

Однак, тема покликання має бути впроваджена в освіту імпліцитно, так би мовити. Зокрема, вона має бути присутня в практиках співбесід з претендентами на ту чи іншу посаду, спрямованих на виявлення їх мотивації, а також в системі професійного консультування і в програмах адаптації молодих спеціалістів. І також йдеться про те, щоб вже у вищій школі готувати майбутніх педагогів до думки про їхнє покликання, а саме спонукати їх оцінювати власні мотиви та готовність до своєї праці. Звичайно, навчальні заклади уповноважені державою визначати не лише знання, але й практичну підготовку майбутніх вчителів, успішність у якій передбачає наявність відповідних особистих здібностей та налаштування на педагогічну роботу. Однак основна вага рішення, чи йти молодій людині, яка виконала програму навчання, у професію вчителя, покладена на її самооцінку та сумління. Натомість відповідальне вирішення проблеми потребує подальшого продумування як враховувати та оцінювати особистісні якості у практиці відбору та професійного орієнтування майбутніх вчителів.

Маємо відзначити, що перспективи плідного суспільного дискурсу в цьому напрямку відкриває, зокрема, «Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року», схвалена Урядом у 2016 р. та урядовий план заходів від 13 грудня 2017 р. на її запровадження у 2017–2029 роках (Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки, 2017). Зокрема, Концепцією передбачено визначення професійних стандартів педагогічної діяльності вчителя та створення мережі установ незалежної сертифікації вчителів. З приводу цього звертаємо увагу на вже існуючі підходи до оцінювання якостей педагогів, наприклад з досвіду США, зокрема з діяльності «Національної Ради Акредитації Педагогічної Освіти»

(The National Council for the Accreditation of Teacher Education (NCATE). Однією з цілей роботи Національної Ради Акредитації є кодифікація особистісних «диспозицій» (тобто рис характеру, моральності, спрямувань поведінки) кандидатів на вчительську сертифікацію.[18] За стандартами NCATE до програм підготовки вчителів вводиться не лише оцінка знань і психологічних якостей, але й чеснот та прагнень майбутніх вчителів. До таких відносять цінності, схильності та етичні принципи, які визначають поведінку педагогів стосовно учнів, родин, колег та громад і впливають на навчання, мотивацію й розвиток учнів та на власне професійне зростання педагога. Йдеться про такі цінності як турботливість, неупередженість, чесність, відповідальність та соціальна справедливість, а також про переконання в тому, що всі учні здатні навчатися, і вказується на мету створення безпечного та підтримуючого середовища для навчання. В цьому контексті, в американській педагогічній літературі, відзначається, що досвід покликання вчителів також має підпадати під критерії етичних чеснот, а саме, що відчуття покликання є очікуваною чеснотою педагога.[19]

Отже, підведемо підсумки. Покликання людини є комплексним феноменом особистісної мотивації, у якому присутні такі елементи: бажання – здібності – їх практична реалізація у певній сфері – мета досягнення блага (суспільно-корисних результатів). З досвідом покликання до педагогічної роботи корелює і на нього вказує наявність певної сукупності чеснот, зокрема таких, як відкритість, любов до дітей, співчуття, повага, толерантність, неупередженість, чесність, справедливість, наполегливість, відповідальність. Метою і умовою розвитку освіти є підтримка тих людей, які виявляють своє покликання у ставленні до педагогічної роботи, та сприяння тому, щоб самі вчителі і викладачі у свою чергу працювали для виявлення покликання до будь-якої справи у житті їхніми учнями та студентами. Результатом успішної педагогічної роботи буде атмосфера взаємоповаги вчителя з учнями, викладача зі студентами, їх спільний інтерес до навчального процесу. Покликання педагога – приводити молодих людей до того, щоб вони розуміли сенс власного існування, вміли формувати свої цілі, були щасливими та дбали про інших, були відповідальними і жили в гармонії з суспільством. Заради цих цілей потрібно розвивати ідею покликання як регулятивну та орієнтуючу в розробці планів і напрямків розвитку системи освіти.

[18] *McKnight D.* An inquiry of NCATE's move into virtue ethics by way of dispositions (Is this what Aristotle meant?) // Educational Studies. – 2014, 35(3), p. 212-230.

[19] *Bigham J. T., Smith S. J*. Called to Teach: Interpreting the Phenomenon of Calling as a Motivating Factor. Life@School. 2008. Volume 7, number 1, Fall issue. Faculty Publications and Presentations. Paper 99. – P.10.

УДК: 378.9:37.014

Оксана Муц
кандидат історичних наук,
спеціаліст вищої категорії
Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного

Формування соціальної відповідальності як завдання дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки освітньої програми спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

В сучасних умовах реформування освіти в України, актуальності набуває питання щодо формування компетентностей майбутніх фахівців, чітке визначення результатів навчання, максимальна відповідність випускника закладів освіти не лише кваліфікаційним характеристикам, що утверджені у кожній галузі господарства, але й вимогам ринку працю, викликам суспільства, орієнтованість на сучасні технології ведення діяльності тощо. Законом України «Про вищу освіту» визначені основні завдання закладів вищої освіти, серед яких формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах; забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності; створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів[20].

Проблематика методики сучасного навчання та інноваційна парадигма вищої школи стали предметами дослідження як зарубіжних, так і українських учених. Наукові розвідки А. Алексюка, І. Доброскок, В. Коцура, С. Нікітчиної, В. Кременя, В. Ільїна, С. Пролеєва, М. Лисенка, П. Сауха та інших присвячені загальнотеоретичним, науково-практичним проблемам інноваційної парадигми у вищій школі, окремим прогресивним формам і технологіям навчання, досвіду та перспективам їх використання в освітній практиці [3–7]. Зокрема, автори пов’язують інновації у навчанні з необхідністю: вдосконалення традиційного педпроцесу (модернізація, модифікація, раціоналізація); трансформації існуючого традиційного освітнього процесу, тобто радикальних перетворень та комплексних видозмін. Методичні аспекти вищої освіти тісно пов’язані із суспільними змінами, зокрема перехід від індустріального до інформаційного суспільства. Відтак, перед освітніми закладами стоїть завдання формування не лише висококваліфікованого фахівця, але й соціально відповідальну особистість.

Соціальна відповідальність виступає як механізм взаємозалежності соціальних суб’єктів, що займають різні статусні позиції у соціальній ієрархії. Її рівень визначає міру довіри соціальних суб’єктів один до одного, можливість сумісної співпраці, досягнення консенсусу. Як філософська категорія, відповідальність відображає об’єктивний, історично-конкретний характер взаємовідносин між особистістю, спільнотами, соціальними групами з точки зору усвідомленого виконання взаємних вимог, обов’язків, що до них висуваються. Структура соціальної відповідальності має складний та багаторівневий характер. Вона включає багатовимірні суб'єкти, об’єкти та інстанції соціальної відповідальності, що є взаємозалежними й можуть одночасно або поперемінно виступати в кожній з цих якостей.

[20] Закон України «Про вищу освіту» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

Основними формами соціальної відповідальності є юридична, моральна, політична, партійна, професійна, екологічна тощо[21].

Орієнтованість на формування соціальної відповідальності як освітніх закладів, так і студентів відображено в освітніх стандартах. Так, державним стандартом вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого бакалаврського рівня вищої освіти затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2019 р. №567, визначено цілі навчання: підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов, під час професійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту або у процесі навчання. Теоретичний зміст предметної області: парадигми, концепції, теорії фізичної культури і спорту; соціально-гуманітарні науки; педагогіка і психологія; основи анатомії, фізіології, біохімії, гігієни, спортивної медицини; загальна теорія здоров'я, здорового способу життя[22].

Нормативними результатами навчання визначено:

- навички самостійної роботи, демонстрування критичного та самокритичного мислення, засвоєння нової фахової інформації, оцінювання й представлення власного досвіду, навички аналізувати й застосовувати досвід колег,
- демонстрування готовності до зміцнення особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності людини та інших чинників здорового способу життя, проведення роз'яснювальної роботи серед різних груп населення,
- аргументувати управлінські рішення для вирішення проблем, які виникають в роботі суб'єктів фізичної культури і спорту; мати навички лідерства.

Підготовка фахівців орієнтована на формування компетентностей. Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. Компетентності покладені в основу кваліфікації.

Основними групами компетентностей є інтегральні, загальні та спеціальні (фахові). Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентності характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності. Інтегральна компетентність визначає рівень вищої освіти.

Загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистісного розвитку.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності – компетентності, що залежать від предметної області та є важливими для успішної професійної діяльності за конкретним фахом.

Серед загальних варто виділити наступну - здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій. Вважаємо, що забезпечення їх формування це одне з головних завдань дисциплін загального циклу (гуманітарної та соціально-економічної підготовки). Відзначимо, що спорт,

[21] А. Андрющенко, Рябець І. Соціальна відповідальність теоретико-методологічний аспект аналізу http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/4782/2/Andruwenko_Rjabec.pdf

[22] https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf

як соціальний феномен впливає на національні відносини, ділове життя, суспільне становище, формує моду, етичні цінності і спосіб життя. Відтак, вважаємо, що актуально звернути увагу на формування особистості фахівця спеціальності «Фізична культура і спорт», оскільки дуже часто його підготовка тісно пов'язана з професійною спортивною діяльністю. Спорт окрім впливу на тіло і психіку, здійснює вплив на інтелект і моральність. Так, П'єр де Кубертен прославляв спорт в його олімпійській іпостасії та був прихильником та ідеологом гуманізації спорту, що у свою чергу полягає у формуванні моральних якостей особистості спортсмена. Про соціальну роль спорту свідчить латинський постулат Ювенала у своєму першому і оригінальному варіанті - потрібно молитися, щоб розум був здоровим у здоровому тілі, який згодом був перефразований на відоме у здоровому тілі, здоровий дух. Таким, чином завданням дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу, зокрема історії, філософії, культурології, соціології полягає у тому, щоб зберегти культурні цінність спорту, яка стала вартісною достойністю цивілізації, виховання вольових якостей, громадянської позиції, формування емоційного інтелекту.

До прикладу, студентами спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю є молоді люди, які мають високі спортивні досягнення і звання, представляють Україну на міжнародній арені. Важливим етапом підготовки саме таких фахівців є формування соціальних компетентностей, соціальної відповідальності. На етапі здобуття освіти студенти є суб'єктами не лише освіти, але й спорту, виконуючи такі функції як функція моделювання поведінки, функція духовності, функція інтеграції, функція індивідуалізації безпосередньо пов'язана з особистістю фахівця-спортсмена. Відтак, їх підготовка повинна включати формування наступних програмних результатів навчання:

- демонструвати ставлення до соціальних проблем;
- інтегрувати набуті теоретичні знання в професійну діяльність;
- синтезувати знання про історичне минуле в історію сучасності;
- цінувати та поширювати національні традиції, виховувати національну свідомість на досвіді українського народу;
- демонструвати власні думки, виробляти вміння дискутувати, аргументувати свою позицію;
- оцінювати комунікативну ситуацію;
- формувати навички креативного підходу до вирішення проблем;
- розробляти власні відповіді на основі опрацьованого теоретичного і практичного матеріалу;
- вдосконалювати здатність до самоосвіти.

Досягнення визначених результатів вимагає залучення різних навчальних методик, що мають характер студентоцентрованих і скерованих на всебічне та максимальне розкриття особистісного потенціалу педагогічної діяльності. У сучасному освітньому процесі актуальності набувають методи проекту

Метод проектів – педагогічна технологія, зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і набуття нових (часто шляхом самоосвіти). Активне включення студентів у зміст тих або інших проектів дає можливість засвоїти нові способи людської діяльності в соціокультурному середовищі.

Працездатність студентів та доступність, інновації та покращення якості освіти є одним з основних пріоритетів сучасної вищої освіти. З цією метою варто інтегрувати використання інформаційних технологій та соціальних мереж до процесу навчання, що сприятиме соціальній залученості.

Сьогоднішні ринкові та суспільні умови вимагають сформованості основних вмінь, самопрезентації, формування власного бренду, відтак формування умінь публічно виступу, презентувати та якісно інформувати аудиторію,є одним із завданням дисциплін гуманітраного циклу. На виконання такого завдання можна залучити метод презентації, як різновиду публічного мовлення. Важливим для його виконання є чітке визначення теми, мети та структури завдання, а також «публічна» оцінка власне презентації.

Одним із засобів формування соціальної відповідальності, усвідомлення ролі та місця спорту та висококваліфікованого спортсмена у суспільному житті є використання можливостей таких соціальних мереж як facebook та Instagram, що мають широку популярність та ресурс для ведення дискусій, а відтак висловлення та відстоювання власної думки. Так, навчальні завдання, виконання яких передбачає залучення вказаних соціальних мереж, дає можливість не лише засвоєнню теоретичного матеріалу, але й апробації та формуванню умінь психомотної та емоційної сфери.

Із впровадженням дистанційного навчання заклади освіти уже сьогодні застосовують технологію онлайнсемінару під назвою «вебінар», який демонструє порівняльні таблиці, презентації, відеоролики тощо. За допомогою інтернет-технологій вебінар зберіг головну ознаку семінару – інтерактивність, яка забезпечує моделювання функцій доповідача, слухача, що працюватимуть інтерактивно, комунікуючи разом за сценарієм проведення такого семінару[23]. Такі методи навчання спрямовані передусім на забезпечення підвищення рівня індивідуально-психологічної готовності студентів до самостійного навчання, оволодіння відповідними кваліфікаціями, набуття вмінь і навичок, розвиток професійно значущих якостей особистості.

Отже, дисципліни гуманітарного та соціально-економічного циклу є невід'ємною складовою освітньої програми підготовки фахівців сфери фізичної культури і спорту. Головні завдання та програмні результати навчання повинні скеровуватися на формування соціальних компетентностей, соціальної відповідальності, створення умов для ефективної самореалізації майбутнього фахівця.

Література

1. Андрющенко А., Рябець І. Соціальна відповідальність теоретико-методологічний аспект аналізу http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/4782/2/Andruwenko_Rjabec.pdf
2. Закон України «Про вищу освіту» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
3. Державний стандарт спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf
4. Кочубей А.В. інноваційні методи викладання гуманітарних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD/Downloads/Ozfm_2013_7_27.pdf
5. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник / О. В. Малихін, І. Г. Павленко, О. О. Лаврентьєва, Г. І. Матукова. – Сімферополь : Дайфі, 2011. – 270 с.

[23] Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник / О. В. Малихін, І. Г. Павленко, О. О. Лаврентьєва, Г. І. Матукова. – Сімферополь : Дайфі, 2011. – 270 с.

6. Соловйов В. Психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх викладачів фізичного виховання до педагогічної діяльності file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD/Downloads/Pippo_2013_3_19.pdf

УДК 371.134.379.85(44)

Ольга Паламарчук
ORCID iD https://orcid.org/0000-0002-5703-5496
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу лідерства та інституційного розвитку вищої освіти,
Інститут вищої освіти НАПН України,
вул. Бастіонна, 9, 01014 Київ, Україна
e-mail: O.Palamarchuk@ihed.org.ua

Вплив науково-педагогічних працівників на управління провідних університетів України

У європейських документах, зокрема у Берлінському комюніке (Berlin Communique, 2003) відзначено на активній участі усіх партнерів у процесі Болонського процесу. Університети мають бути уповноважені приймати рішення щодо своєї внутрішньої організації та управління. У Бергенському комюніке (Bergen Communique, 2005) наголошується на провідній ролі ЗВО в Болонському процесі, їх персоналу та студентів. Їх роль стає все більш важливішою, коли здійснюються законодавчі реформи. Про академічний персонал (науково-педагогічних працівників) та врядування (управління) в університеті вперше згадується у Будапештсько-Віденській декларації про створення європейського простору вищої освіти 2010 року (Budapest-ViennaDeclaration, 2010). Потім дане питання обговорюється міністрами у Бухарестському комюніке 2012 року (Bucharest Communiqué, 2012), Єреванському комюніке 2015 року (Yerevan Communiqué, 2015) і нарешті у Паризькому комюніке 2018 року (Paris Communiqué, 2018), в якому наголошується важлива роль та необхідність стейкхолдерів, одним з яких є академічний персонал.

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014 № 1556-VII) у нас немає терміну академічного персоналу та врядування, а замість нього вживається науково-педагогічні працівники та управління закладом вищої освіти.

Управління у сфері вищої освіти України здійснюється Вченою радою закладу вищої освіти (ст.36) та органами самоврядування закладів вищої освіти (ст.39).

До Вченої ради входять виборні представники, які представляють наукових, науково-педагогічних працівників і обираються з числа завідувачів (начальників) кафедр, професорів, докторів філософії, докторів наук. При цьому не менш як 75 відсотків складу вченої ради повинні становити наукові, науково-педагогічні працівники закладу вищої освіти (ст.36).

Вищим колегіальним органом громадського самоврядування закладу вищої освіти є загальні збори (конференція) трудового колективу, до складу якого повинні входити наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники закладу вищої освіти, які працюють у цьому закладі на постійній основі (ст.39).

Науково-педагогічні працівники мають право брати участь в управлінні закладом вищої освіти, у тому числі обирати та бути обраним до вищого органу громадського самоврядування, вченої ради закладу вищої освіти чи його структурного підрозділу (ст. 57).

Науково-педагогічні працівники виходять за межі своїх основних функцій та беруть активну участь у ефективному врядуванні університету, право на яке зазначається у статті. 57.

Michael Dobbins та Cristoph Knill (2017) у своїй праці «Higher education governance in France, Germany, and Italy: Change and variation in the impact of transnational soft governance» здійснили порівняльний аналіз змін структури врядування у трьох країнах: Франції, Німеччині та Італії. У статті наголошується на ролі та збалансуванні влади між державою, університетом, участі академічного персоналу у врядуванні університетом та зовнішніми стейкхолдерами.

У праці Stefano Boffo, Pierre Dubois, Roberto Moscati (2008) «Changes in University Governance in France and in Italy» наголошено на результатах інтерв'ю ректорів/президентів Франції та Італії та нової системи врядування, в якій всі учасники університетів, включаючи академічний персонал повинні брати участь. Виявлено, що академічний персонал неохоче бере участь у процесах врядування і не хоче ділити врядування свого університету із зовнішніми членами.

Аналіз світових моделей управління вищою освітою в контексті забезпечення автономії ЗВО висвітлено у працях І. Чмутової (2017) , Ж. Андрійченко (2017) , питання врядування у вищій освіті висвітлено у працях С. Калашнікової (2013) , В. Лугового (2015) , Ж. Таланової (2015) . Питанням управління вищою освітою займалася І.Соколова (2014) . Висвітлено та визначено становлення та розвиток врядування на інституційному рівні, зроблено загальний огляд моделей управління світових країн, проте окрему увагу не зосереджено на висвітлені ролі академічного персоналу (науково-педагогічних працівників) в ефективному врядуванні (управлінні) університетів країн європейського простору вищої освіти.

Методи та/або методика дослідження

Для реалізації мети та виконання поставлених завдань використано комплекс методів наукового дослідження:

– пошуково-бібліографічний – для вивчення нормативних документів (статутів, кодексів та положень університетів), вітчизняних та європейських наукових праць, сайтів університетів України;

– аналіз та синтез – з метою узагальнення, систематизації та класифікації зібраного матеріалу й оброблення автентичного матеріалу;

– порівняльно-аналітичний – для науково-педагогічного аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури;

– системний аналіз – для виявлення участі та функцій науково-педагогічних працівників в управлінні університетів України.

Проаналізувавши статути, положення, кодекси п'яти провідних університетів України, ми дійшли висновку, що відповідно до закону України «Про вищу освіту» управління у сфері вищої освіти України здійснюється Вченою радою закладу вищої освіти та органами самоврядування закладів вищої освіти. Науково-педагогічні працівники мають право брати участь в управлінні закладом вищої освіти, у тому числі обирати та бути обраним до вищого органу громадського самоврядування, вченої ради закладу вищої освіти чи його структурного підрозділу.

Науково-педагогічні працівники беруть участь у фінансових, адміністративних рішеннях, затвердженні освітніх програм та навчальних планів, ухваленні рішення з питань організації освітнього процесу, у визначенні строків навчання на відповідних рівнях, ухваленні основних напрямів проведення наукових досліджень та інноваційної діяльності, беруть участь у оцінці науково-педагогічної діяльності структурних підрозділів,

розглядають багато інших питань щодо діяльності вищого закладу вищої освіти відповідно до його статуту.

Відповідно до Статуту університетів щодо органів управління університетів зазначається, що безпосереднє управління діяльністю університету здійснює ректор. Для участі у виборах ректора кожен науковий, науково-педагогічний і педагогічний штатний працівник університету має право брати в них участь.

Організаційний комітет і Виборча комісія діють відповідно до статуту Університету. До складу Організаційного комітету та Виборчої комісії включаються наукові, науково-педагогічні, педагогічні, інші працівники і студенти (курсанти) університету. Основними функціями науково-педагогічних працівників у Виборчій комісії та Організаційному комітеті є організація, підготовка, проведення голосування, встановлення результатів голосування виборів ректора Університету.

Таким чином, ми бачимо, що науково-педагогічні працівники входять до колегіального органу - Вченої Ради університету, участь яких прописана в статуті та беруть активну участь у виборах ректора.

У деяких університетах, таких як Національний технічний університет України «Київський політехнічний університет» розроблений та прописаний Кодекс честі, у Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна – Кодекс цінностей, у Сумському державному університеті – Кодекс корпоративної культури та академічної доброчесності. У Кодексах прописані моральні принципи та норми етичної поведінки, які відповідають принципам Нолана у системі врядування університетів Великої Британії.

Також в університетах створюються постійно діючі комісії (організаційна, атестаційна, бюджетна, комісії з питань етики, навчання, науки), до яких входять науково-педагогічні працівники і, які займаються там питаннями відповідно до своєї експертної діяльності.

У стратегії розвитку Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна на 2019-2025 роки наголошується на удосконаленні та розвитку університетського менеджменту, зокрема на врахуванні в управлінні думки науково-педагогічних працівників і студентів із залученням сучасних електронних технологій. Отже, науково-педагогічні працівники входять до складу органів управління університетом, виконують там певні функції, але лише опосередковано впливають на управлінські рішення університету.

Література

1. Автономія та врядування у вищій освіті: монографія О.П. Воробйова, Т.О. Горецька, Н.М. Дем'яненко, С.А. Калашнікова, О.М. Коваленко, В.І. Луговий, О. Сич, О.М. Слюсаренко, Ж.В. Таланова, В.П. Ткаченко. К.: Інститут вищої освіти НАПН України, 2015. 192 с.

2. Аналіз світових моделей управління вищою освітою в контексті забезпечення автономії ВНЗ. І. Чмутова, Ж.Андрійченко. К: Вісник КНУДТ №4(113), 2017

3. Врядування у вищій освіті: сутність, виміри, тенденції. С.А. Калашнікова, К.О. Жданова. Вища освіта України, 2013. № 3 (дод. 2). С. 69–74.

4. Управління вищою освітою у зарубіжних країнах. І.Соколова. К: Неперервна професійна освіта: теорія і практика, 2014. Вип.3-4, С. 98-105

5. Budapest- Vienna Declaration, 2010 - URL:http://www.ehea.info/cid101033/budapest-vienna-declaration.html

6. Michael Dobbins and Cristoph Knill, (2017). Higher education governance in France, Germany, and Italy: Change and variation in the impact of transnational soft governance. Policy and Society. Vol. 36, no. 1, 67–88

7. Ministerial conference Bergen Communique. URL: http://www.ehea.info/cid101762/ministerial-conference-bergen-2005.html
8. Ministerial conference Berlin Communique. URL: http://www.ehea.info/cid100938/ministerial-conference-berlin-2003.html
9. Ministerial conference Bucharest Communique. – URL:https://www.ehea.info/cid101043/ministerial-conference-bucharest-2012.html
10. Paris Communiqué: EHEA Ministerial Conference, 2018. – URL: http://www.ehea2018.paris/Data/ElFinder/s2/Communique/EHEAParis2018-Communique-final.pdf
11. The Scottish Code of Good Higher Education Governance, 2013 – URL: http://www.scottishuniversitygovernance.ac.uk/the-2013-code-2/
12. Stefano Boffo, Pierre Dubois, Roberto Moscati. Changes in University Governance in France and in Italy,(2008). Tertiary Education and Management. Vol. 14, no. 1, 13–26
13. Yerevan Communiqué: EHEA Ministerial Conference, 2015. - URL: http://www.ehea.info/Uploads/SubmitedFiles/5_2015/112705.pdf
14. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. – URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

УДК 159. 923: 378.015

Олександра Питлюк-Смеречинська
кандидат психологічних наук, доцент,
викладач Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного

Психологічні чинники самоактуалзації особистостості в процесі навчання у закладах вищої освіти спортивного спрямування

Глибокі соціально-політичні, духовні й економічні зрушення, що відбуваються в суверенній, демократичній Україні, потребують суттєвих змін у системі професійної підготовки молоді, спроможної брати активну участь у будівництві сучасної держави. Це передбачає виховання молодих людей, здатних спиратися на власні сили, власний розум і волю, особливо це стосується підготовки професійних спортсменів.

Одним із наслідків зазначених тенденцій стало зміщення акценту у підготовці фахівців фізичного виховання та спорту із компетентнісного підходу на саморозвиток та самоактуалізацію особистості [5]. Результати таких оцінок сприяють виявленню нових тенденцій в цілях прогнозу професійного становлення особистості та можуть стати основою формування стратегій, спрямованих на зміну підготовки майбутніх спеціалістів в галузі фізична культура і спорт.

Актуальність дослідження процесу самоактуалізації особистості в умовах трансформації соціуму обумовлена загостренням, з одного боку, особистісної потреби в ефективній адаптації до змін соціального середовища, з іншого – потреби суспільства в повній реалізації сутнісних сил якнайбільшої кількості його членів.

Самоактуалізація є не що інше, як перехід можливості у дійсність. Таким чином, самоактуалізація є формою, в якій людина забезпечує власний розвиток, саморозвиток, що є основою її стійкості як складної і цілісної самодетермінованої, самоорганізованої психологічної системи. Тому одним із основних наукових підходів найбільш адекватних для вивчення психологічних основ самоактуалізації особистості є теорія самодетермінації

Е. Десі та Р. Райана [2], праці цих вчених відносять до позитивної психології, метою якої є побудова позитивних складових психології людини, а саме, визначення факторів, що стимулюють вроджений потенціал людини і сприяють її самоактуалізації. Для формування особистості спортсмена особливо важливо усвідомити вроджений потенціал і за рахунок вольових зусиль та розширення мотиваційного поля здійснювати особистісний поступ та самоактуалізацію.

За результатами дослідження проведеними М. Садовою були виділені чотири типи потенціалу самоактуалізації особистості, які доцільно враховувати в професійній підготовці спортсменів: екзистенційний тип потенціалу самоактуалізації, потенціал активного саморозвитку, потенціал пасивного саморозвитку та соціальний потенціал самоактуалізації особистості, кожний з яких визначається сукупністю значень його змістових складових [4].

Самоактуалізація особистості в цілому та, зокрема, в професійній спортивній сфері, відбувається через взаємодію із соціумом, який оцінює її на основі вчинків та системи особистісних спортивних досягнень. Саме завдяки розумінню такої закономірності виникає поняття «вчинковий потенціал», який досліджувала та розвивала Я. Кальба [5].

Говорячи про самоактуалізацію особистості в процесі професійного навчання спортивно-фізкультурного спрямування, варто акцентувати увагу на особливостях професійної діяльності. До них можна віднести такі особливості, як [6]:

● інтелектуальний потенціал — гнучкість, швидкість, точність, дивергентність, економічність мислення;

● цупкість зорової, слухової пам’яті, здатність до наслідування; жива уява;

● тривала концентрація, зосереджена увага;

● допитливість — внутрішня пізнавальна мотивація; відчуття нового, невідомого раніше;

● ініціатива — постійна активність і зайнятість;

● велика працездатність; любов до ризику; схильність до труднощів, вольові зусилля ;

● незалежність, самостійність, прагнення до самовираження, віра у свої сили, критичність, реалістичність самооцінки;

● наполегливість, відданість завданню, почуття напруженості;

● передбачення, створення еталонів;

● ерудиція, багатий словниковий запас, компетентність, систематизовані та міцні знання;

● психосоціальні характеристики: почуття справедливості, потяг до лідерства, почуття гумору, вміння працювати в команді.

На думку К. Абульханової-Славської, у процесі професійної діяльності можна визначити дві стадії. Перша – це формування професійної концепції, життєвого кредо, розробка стратегії професійної діяльності, її планів та програми. Друга – процес реалізації розробленого професійно-самореалізаційного проекту. Таким чином, самоактуалізація є компонентом професійної діяльності. [1]

Стратегія процесу професійного становлення спортсменів складається з трьох етапів [3]:

1) вибір вирішального для людини напряму, способу діяльності, визначення головних її цілей, етапів їх досягнення й послідовності цих етапів;

2) вирішення суперечностей буття, досягнення професійних цілей і планів;

3) процес творення особистістю цінностей власної професійної діяльності

Повнота самоактуалізації особистості залежить від обраної нею стратегії свого життя. Вирізняють наступні її моделі: часткова (однобічна) само актуалізація, хибна (з порушенням

правових, моральних, групових норм), цілісна (розвиток і включення у життя всього потенціалу можливостей людини) [3]. У разі реалізації першої моделі людина досягає успіхів у окремій сфері життя, на якій вона концентрує своє енергію. Життя за хибною моделлю – асоціальне. Критеріям суспільно бажаного відповідає третя модель, але зустрічається вона досить рідко.

Нереалізованість особистості має такі ознаки (І. Єрмаков, Л. Сохань, В. Тихонович): втрата життєвих цілей і працездатності; невизначеність або хибність життєвих цілей, безпорадність при зіткненні з труднощами; псевдодіяльність, псевдоцінності, сурогатне життя [4]. Для професійної підготовки спортсмена це особливо важливо враховувати оскільки часто він стикається з потребою переборювати труднощі спортивних поразок, формувати нові завдання, стратегії вдосконалення власних спортивних умінь.

Щодо створення умов у закладі вищої освіти фізкультурно-спортивного спрямування, за яких процес професійної самоактуалізації особистості спортсмена буде ефективнішим, то науковці виділяють наступні [6]:

● організаційно-педагогічні;

● створення доброзичливого морально-психологічного клімату в колективі, комфортних стосунків між його членами, педагогічна підтримка і захист кожного студента, тренера і педагога;

● збереження і зміцнення здоров’я студентського колективу;

● психолого-педагогічні (розуміння освітнього процесу як особистісно зорієнтованого;

● розвиток природних здібностей і талантів студентів-спортсменів;

● сприяння отриманню кожним студентом позитивного соціального статусу в середовищі однолітків;

● педагогічна допомога у набутті умінь самопізнання, саморегуляції, самовизначення, самовиховання як основних умінь мистецтва жити;

● культурно-виховні (створення культурного поля та культурного середовища освітнього закладу; виховання загальнолюдських та національних цінностей; прищеплення студентам навичок правильного життєвого вибору).

Таким чином, здійснений аналіз проблеми самоактуалізації студентів-спортсменів в процесі навчання у ВНЗ можна розглядати як свідомий, безперервний, цілеспрямований процес максимального розкриття сутнісних сил особистості. У результаті цього відбуватиметься ствердження власного «Я» і, відповідно, здійснюватиметься процес самоактуалізації особистості загалом.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. «Мысль». Москва.1991. 245 с.

2. Богомолов А.М. Личностный адаптационный потенциал в контексте системного анали за. *Психологическая наука и образование*. 2008. №1. С. 24–34.

3. Клименко В. В. Психофізіологічні механізми праксису людини. Монографія Київ: Видавничий дім "Слово", 2013. 640 с.

4. Садова М.А. Психологічні складові потенціалу самореалізації особистості. *Вісник Одеського національного університету*. 2010. Серія: Психологія; Т.15; Вип. С. 102-109.

5. Сердюк Л. З. Особистісна самореалізація та психологічне благополуччя як основні стратегічні лінії мотивації учіння студентів ВНЗ. *Науковий вісник Чернівецького університету*. – Вип. 687. Педагогіка та психологія. Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2014. С. 151-159.

6. Ященко, Є.Ф. Дослідження ціннісно-смислового аспекту самоактуалізації студентів. Питання психології: науковий журнал. Москва, 2007. № 1. 90 с.

УДК 374.7.091

Ігор Радомський
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор навчально-наукового центру
організації освітнього та виховного процесу
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського

Поєднання елементів формальної та неформальної, інформальної освіти в процесі педагогічного проектування навчання

В сучасному світі зростають інформаційно-пізнавальні запити населення які вже неможливо задовольнити тільки за рахунок традиційної (формальної) системи освіти. Вона не встигає за новими зростаючими потребами суспільства та людини. Це викликає появу нових підходів до організації освітньої діяльності населення за яких навчання повинно задовольняти різнопланові інтереси та потреби громадян, підлаштовуватись до їх способу життя, враховувати специфіку запитів осіб що навчаються. Одним з таких підходів виступає поєднання елементів формальної та неформальної, інформальної освіти в процесі педагогічного проектування навчання.

Процеси безперервної освіти розуміються тепер не тільки як «навчання впродовж життя» (lifelong learning), але й як «навчання шириною в життя» (lifewide learning). Остання дефініція акцентує увагу на різноманітності видів освіти – формальна, неформальна, інформальна, що супроводжують будь яку сферу діяльності сучасної людини чи то професійну чи сімейно-побутову.

Які ж сучасні тенденції розвитку освіти? За даними Інституту освіти ЮНЕСКО в економічно розвинутих країнах світу дорослі учасники різноманітних освітніх програм значно перевищують кількість дітей та підлітків що навчаються. Кількість дорослого населення в цих країнах що залучено до освітньої діяльності становить 40-45 % . Зазначимо, що освіта дорослих розглядається як будь яка організована освітня діяльність що відбувається протягом певного часу і спрямована на розвиток потреб, навичок, компетенцій в період самостійного життя людини. За оцінкою ЮНЕСКО 85% працюючого населення оволоділи необхідними для праці компетентностями поза межами формальної освіти[24]; в 2003 році майже 18% мешканців ЄС у віці 25-64 роки приймали участь в неформальній освіті[25], Данія, Швеція, Фінляндія мають найбільші показники за рівнем залучення громадян до неформальної освіти, майже 50% за станом на 2004 рік[26] .

В міжнародний щорічний моніторинг розвитку освіти введено нові індикатори освіти населення. Статистичні дані Організації економічного співробітництва та розвитку (англ. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) включають показник

[24] Мухлаева В. Международный опыт неформального образования / Человек и образование. – 2010. - №4. – С. 158-162.
[25] Салливан Дж. Непрерывное обучение как единственно важная компетенция. [Электронный ресурс]. URL: http:hrm/ru/ neprerynoe-obuchenie-kak-edinstvenno-vazhnaja-kompetencija
[26] Там же

«процент охоплення населення 25-64 років в продовженій освіті». Самі високі показники залучення до навчання дорослого населення реєструються у Фінляндії, Швейцарії, США, Канаді та Швеції – від більш як половини до третини населення що веде трудову діяльність. За показниками OECD щодо охоплення різними видами освіти поза межами формальної освіти (extra formal education) системи неформальної освіти дорослих Скандинавських країн можуть запропонувати свої громадянам від 3500 до 3800 годин різноманітних короткострокових освітніх програм муніципального, суспільного, художнього напрямків. Громадяни що проходять навчання за такими освітніми програмами легше адаптуються до соціально-економічних змін в сучасному життєвому середовищі.

Неформальну освіту можна розглядати як багаторазове залучення людини до групової навчальної діяльності, розширення соціальних контактів, ознайомлення з ефективними шляхами вирішення різноманітних життєвих проблем.

Важливою складовою неформальної освіти виступає самоосвіта, яка розглядається в якості соціального явища та процесу що безпосередньо впливає на трудову діяльність, побут, умови життя громадян усіх вікових та соціальних груп, «самоосвіта виступає джерелом не тільки технологічних, але й соціальних інновацій»[27].

Самоосвіта як вид діяльності тісно пов'язана з комунікацією та спрямована на отримання любих нових знань (необов'язково наукових або таких що відповідають затвердженим освітнім програмам), навичок та любої систематизованої інформації[28]. В контексті неформальної освіти важливим є те що особистість в процесі самоосвіти самостійно вирішує, в якій мірі поєднувати особисті пріоритети з вимогами та можливостями освітнього середовища, довгострокові інтереси з ситуативними, внутрішні та зовнішні фактори[29] .

Сучасні освітні системи що перебувають в процесі активних трансформацій являються одночасно об'єктом та суб'єктом змін. Зміцнення суб'єктності освітніх систем являється пріоритетним при проведенні реформ національних освітніх систем, так і при проведенні інтеграційних процесів у Європейському та світовому освітньому просторі. Свідченням цього є різноманітні матеріали[30] [31] [32] [33], що характеризують цілі і задачі освітніх реформ на сучасному етапі розвитку суспільства, результатами реформування повинна виступати зростаюча суб'єктна (самостійна, активна) роль освітніх систем в цілому, окремих освітніх організацій, осіб що навчаються та педагогів як активних провайдерів змін в освітній сфері.

Сьогодні потребує змін політика держави щодо інституціональних відносин між формальною, неформальною та інформальною видами освіти. Передумовами розробки сучасних освітніх програм виступає необхідність їх проектування на основі інтеграції усіх трьох вищеперерахованих видів освіти. Вчена спільнота висловлює позицію що неможливо

---

[27] Щуклина Е.А. Технологии самообразования: социологический аспект // Общественные науки и современность. – 1999. – №5.- С.42-49.
[28] Gadamer H.G. Education is Self-Education // Journal of Philosophy of Education. 2001. №4. Vol.35.
[29] Dohmen G. The Future of Continuing Education in Europe. Bonn, 1998.
[30] Байденко В. И. Болонский процесс: структурная реформа высшего образования Европы. Изд. 3-у исправл. И доп. – М., 2003. – С.58.
[31] Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века: подходы и практические меры / Весник высшей школы. – 1999. - №3.- С.30,32.
[32] Доклад международной комиссии по образованию, представленный для ЮНЕСКО «Образование сокрытое сокровище».- М.: Изд-во ЮНЕСКО, 1997. – С.170.
[33] Луговий В.Г. Освіта дорослих в освітній системі. Десять років становлення: Досвід дослідження і розробки і впровадження у сфері дорослого управління/ В.Г. Луговий. – К.: В-во НАДУ, 2005. – 347 с.

протиставляти неформальну та інформальну освіту формальній[34] [35], а сучасні тенденції розвитку освіти спрямовані на взаємодоповнення цих видів.

Однією з головних залишається проблема визнання результатів навчання, отриманих за межами формального навчання. Для вирішення цієї проблеми пропонується при проведенні процедур визнання результатів неформального, інформального навчання використовувати наступні критерії: набуті в межах неформального, інформального навчання компетенції (ця форма визнання відноситься до фахових компетенцій); соціальне визнання, спрямоване на визначення статусу та самооцінку осіб, що займаються самоосвітою.

Окреслимо ряд перешкод що ускладнюють інтеграцію формального, неформального та інформального навчання на сучасному етапі розвитку освіти:

- Серйозними перепонами інтеграційних процесів виступають низька культура управління освітніми процесами, психологічна неготовність управлінців та педагогів до реального співробітництва та партнерства; недостатня професійна підготовка педагогічних кадрів у питаннях інтеграції видів освіти та слабка їх матеріальна та моральна підтримка. Інтеграційні процеси будуть супроводжуватись глибокою трансформацією звичного освітнього простору, що може напружено сприйматись професійним науково-педагогічним середовищем. В той же час актуалізовуватимуться такі феномени як особистісно-орієнтоване навчання, зростання креативності, інноваційності та інші.
- Педагогічне проектування що інтегрує різні види освіти являється важливим та перспективним напрямком діяльності різноманітних інституцій що реалізують державну політику у сфері освіти. Конкурентоздатність держав, підприємств та фахівців залежить не тільки від діяльності освітніх закладів формальної освіти але й від можливостей постійного підвищення громадянами компетентностей які затребувані в економіці та суспільстві в рамках неформальної та інформальної освіти. Проблемним являється відсутність визнання з боку держави та громадян неформальної та інформальної освіти як загальносуспільної цінності.
- На сучасному етапі розвитку системи формальної освіти в Україні подекуди замість оновлення змісту, завдань, технологій навчання відбувається імітація результатів освітньої діяльності, посилюється бюрократизація в управлінні освітою, що не притаманно неформальній та інформальній освіті.
- На сучасному ринку освітніх послуг з’являються нові гравці – різноманітні навчальні центри, бізнес-структури в сфері освіти та культури, засоби масової інформації, соціальні мережі та інші що активно вступають в конкуренцію з існуючою системою формальної освіти але не завжди надають якісні освітні послуги.

Отже, результати наукових розвідок проблематики проектування освіти на основі поєднання формального та неформального, інформального навчання дозволили нам зробити наступні висновки:

- Передумовами впровадження педагогічного проектування освіти на основі поєднання формального та неформального, інформального навчання виступають зміни в нормативно-правовому забезпеченні освіти в Україні що відкривають можливості впровадження інтегрованих програм навчання з активним залученням неформальної та інформальної освіти; накопичення психолого-педагогічного теоретичного та практичного

[34] Зицер Д., Зицер Н. Практическая педагогика: азбука неформального образования. – СПб.: «Просвещение», 2007. – 287с.
[35] Мацкевич С.А. Современные философские проблемы образования взрослых. – Минск, 2006.

досвіду в галузі інтегрованих форм навчання; активні процеси розвитку неформального та інформального навчання в світовому освітньому просторі.

- Наукові основи інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти в Україні формуються під впливом багатого зарубіжного досвіду.
- На шляху розвитку педагогічного проектування освіти на основі поєднання формального та неформального, інформального навчання окреслюється ряд проблем, а саме: проблема побудови системи управління освітою «зверху-вниз» що ускладнює інтеграцію формальної та неформальної освіти; недостатнє наукове обґрунтування методології проектування освіти на основі поєднання формального та неформального, інформального навчання; проблеми підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів що залучаються до процесів проектування освітніх процесів на основі поєднання формального та неформального, інформального навчання.

УДК 172

Наталія Рєзанова
кандидат філософських наук,
доцент кафедри «Політологія та право»,
Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя

До проблеми політичної соціалізації студентської молоді

Система взаємовідносин «суспільство - молодь» представляє собою діалектичну взаємодію цілого і частини: суспільство формує відповідний тип молоді, в той час як остання багато в чому визначає тенденцію розвитку соціуму, його майбутнє. Зацікавленість суспільства проблемами молоді означає створення умов для розвитку потенціалу молодої людини (його інтелекту, духовності, освіченості, національного менталітету, патріотизму і т.п.), їх реалізацію, а також проведення продуманої гуманістичної молодіжної політики, що сприяє зміцненню зв'язків між поколіннями.

На етапі молодості проблеми політичної соціалізації мають особливе, специфічне значення, відбувається становлення молодої людини як громадянина, що має права і обов'язки. Політична соціалізація в соціології та політології розуміється як процес входження членів суспільства до політичної культури [1].

Це досягається шляхом набуття знань про політику, створення думок, поглядів і політичних поглядів на основі певних систем цінностей, що включає формування політичної свідомості суспільства. Це також стосується виховання певних методів політичної поведінки на основі норм і інститутів, що входять до складу культур, що діють у політичних системах. Мета політичної соціалізації полягає в отриманні знань про суспільну конвенцію та принципи політичної гри, прийняття певних політичних поглядів, підкорення загальноприйнятих інтерпретацій політичним цілям, прийняття інституціоналізованих зобов'язань до даної політичної системи та посилення прихильності до неї [3, 516].

До суб'єктів політичної соціалізації належать: сім'я, школа, колеги та професійне середовище, засоби масової інформації. У стабілізованих політичних системах політична соціалізація сприяє забезпеченню стійкості системи в масштабах суспільства. Соціалізація є надзвичайно складним явищем. У найбільш спрощенному розумінні означає навчання, адаптацію особистості до життя в суспільстві.

Загальноприйняті погляди на політичну соціалізацію молоді значною мірою обмежені впливом безпосередньої родини і того, що вивчається в шкільній

програмі. Традиційно було прийнято, що діти майже завжди дублюватимуть політичні погляди своїх батьків або вихователів, особливо у зв'язку з приналежністю до політичних партій, виборчих режимів та політичної участі. Проте, ця традиційна модель молодіжної політичної соціалізації застаріла, оскільки дослідження показали, що є кілька інших факторів. Політична соціалізація насправді є динамічним процесом, і молодь реагує на неї. Молодь не є пасивними одержувачами політичних стимулів, а грає активну роль у формуванні власної політичної перспективи, оскільки вони є «рефлексивними агентами, що виростають у специфічних та історичних контекстах…» [2, 150].

Вважається, що до 25-30 років у людини вже є сформованим мотиваційний потенціал і адекватна соціальній системі поведінка. Однак деякі вчених вважають, що сьогодні межі між молоддю та дорослим населенням в певній мірі стають все більш розмитими. Вчені роблять справедливий висновок, що нижня і верхня межі молодіжного віку рухливі й залежать, перш за все, від рівня соціально-економічного розвитку тієї чи іншої країни, а також від політичних обставин, етнічних особливостей, національних традицій конкретної країни, історичного типу суспільства [2, с. 122]. В якості основної ознаки молоді приймається фактор соціалізації. Найважливішою стороною соціалізації є становлення молодої людини як професіонала і громадянина. Чим складніше сфера професійної діяльності, тим більше тривалість фази «молодості», і чим вище статус соціальної групи, тим тривалішим буде дана фаза.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набувають проблеми осмислення політичної соціалізації молоді в умовах, коли змінюється суспільство. Процеси, що відбуваються в молодіжному середовищі України, вельми суперечливі, неоднозначні, часом різноспрямовані. В цілому українська молодь висловлюється за продовження змін в сторону підвищення соціально-економічного благополуччя країни, створення громадянського суспільства, будівництва правової держави, зміцнення міжнародних відносин. «За останні роки зросла кількість тих, хто вважає участь у виборах своїм громадянським обов’язком. Хоча рівень недовіри до влади як мотив неучасті у виборах молоді вельми відчутний, однак головним мотивом є зайнятість. Залежно від рівня освіти, змінюються і політико-правові преференції молодих людей. Студентська молодь із повною середньою освітою і вище орієнтується на владу, яка має поділити між президентом, парламентом і незалежним судом найбільш хвилюючі проблеми, що стосуються рівня життя людей. Для сучасної української молоді характерним є поліцентризм її ідейно-політичних орієнтацій – від крайніх лівих до крайніх правих. Найбільше молоді імпонують національно-демократичні, соціал-демократичні, соціалістичні та національно-радикальні політико-ідеологічні напрями» [1, 7].

Соціалізація як процес включення особистості в сферу соціальних відносин в якості суб'єкта цих відносин, має на меті формування соціально активної особистості, дії якої регулюються соціальними нормами і суспільними інтересами. В межах кожного історичного типу суспільства по-різному і в різних формах відбувається залучення нових поколінь до основних соціальних цінностей.

Таким чином, політична соціалізація розглядається як процес інтеграції індивідів в політичну систему. При всьому різноманітті визначень політичної соціалізації, її сутність зводиться до «введення індивіда в політичну культуру», яку політолог і культуролог Г. Алмонд розглядав як сукупність політичних орієнтацій індивідів «щодо політичної системи та її різних частин, позиція щодо власної ролі в цій системі» [4, 24].

Стійке соціально-економічне зростання і стабільне політичне положення будь-якого суспільства в середньостроковій і довгостроковій перспективі залежить від успішності

включення найбільш «ресурсних» соціальних груп, головною з яких є молодь, в процеси відновлення і модернізації суспільно-економічної системи країни.

Література

1. Бабкіна О.В. Політична соціалізація як засіб формування політичної культури студентства //*Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова.* Серія 22. *Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін.*[зб. наукових праць]К.: Вид-во НПУ імені МП Драгоманова, 2009. Вип. 1. С. 4-10

2. Безклетний С. Формування політичної культури сучасних студентів як завдання практичної політики / *Нова парадигма.* Вип. 71. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017, С. 144-158.

3. Ващенко О. О. Формування політичної культури особистості як мета політичної соціалізації. *Гілея: науковий вісник. Вип*, 2012, С. 515-522.

4. Лісничук *О.* Алмонд // *Політична енциклопедія* / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). К. : Парламентське видавництво, 2011. С. 24.

УДК 378.4

Тетяна Ровенець
кандидат економічних наук, доцент
кафедри обліку і аудиту Національного університету
водного господарства та природокористування;,
Одейчук Іванна
здобувач вищої освіти першого рівня,
Національного університету водного господарства та природокористування,
м. Рівне

Розвиток лідерського потенціалу студентства шляхом участі в органах студентського самоврядування

В умовах прогресивного розвитку та створення інноваційних закладів вищої освіти важливе місце посідає активна позиція студентства. У закладах вищої освіти створюються органи студентського самоврядування, які сприяють розвитку особистості студента, формуванню у нього організаційних, управлінських та ораторських навичок.

Найбільш ефективними організаційними формами роботи студентського самоврядування, що забезпечують формування лідерських якостей студентів, можна вважати:

– форми співуправління (зустрічі студентських самоврядувань з ректором закладу вищої освіти, захист програм і проектів студентського самоврядування на вченій раді, створення банку даних про студентський контингент за показниками соціальної активності, оформлення соціального паспорту групи);

– форми реалізації управлінських повноважень (студрада, оргкомітет, старостат, рада факультету, рада групи, групові та факультетські збори щодо висунення кандидатів в органи студентського самоврядування, президентський марафон);

– форми реалізації цільових функцій (прес - центр, студклуб, аспірантсько - студентське наукове товариство, студентська служба безпеки, спорткомітет, профільні об'єднання на факультетах);

– форми підготовки студентського лідера (кураторська година, самопрезентація першокурсників, клуб "Пізнай себе", профільна зміна студентського активу);

– форми соціального партнерства (молодіжні громадські організації, клуби міжвузівського активу "Лідер", молодіжний громадський рух, студентський форум молодіжної ініціативи);

– форми оцінки результативності самокерованої діяльності (доповідь Президента студради на вченій раді навчального закладу, підсумкове засідання студради, "круглий стіл", дебати, самозвіти, студентська пошта, студентський моніторинг). [36]

Важливим аспектом формування лідерських якостей є зацікавленість адміністрації та викладачів. Без підтримки та зворотного зв'язку колективу закладу вищої освіти успішне функціонування органів студентського самоврядування практично неможливе.

То хто ж він: студентський лідер? Це особистість, яка не боїться брати на себе відповідність за інших, людина яка досягає поставлених цілей, управлінець, можливо, це той хто має амбітність.

На думку В.В. Ягоднікова, студентський лідер – член групи, за яким вона визнає перевагу в статусі та надає право приймати рішення у важливих для неї ситуаціях; індивід, здатний виконувати основну роль в організації спільної діяльності і регулюванні взаємостосунків у групі; людина, яка завдяки своїм особистісним якостям, впливає на членів соціальної групи.[37]

Саме в процесі роботи студентського самоврядування людині доводиться здійснювати комунікацію з незнайомими їй людьми в процесі такого спілкування формується один з основних якостей лідера – комунікація. Одним з основних чинників керівника органів студентського самоврядування є самосвідомість лідерства. Стиль управління відіграє важливу роль, враховуючи умови їх функціонування і поставлених завдань, які вони повинні виконувати.

В. Черчилль вважав, що лідер повинен вміти добувати користь із найневигідніших ситуацій. І робота в органах студентського самоврядування дає можливість вирішувати питання, які зустрічаються на шляху керівника організації як стратегічно важливі завдання, без вирішення яких не можливо плідно впроваджувати політику самоврядної організації. Один з основних девізів лідера повинен бути «Ніколи не здавайтесь! Ніколи не здавайтесь, ніколи, ніколи, ніколи!» - Вінстон Черчіль.

В теперішній час наша країна потребує безумовно нового покоління лідерів зі стратегічним мисленням і здоровими амбіціями, неординарним баченням ситуації, впевненістю та бажанням досягти результату. Тому зараз дуже важливо розуміти, що представники органів студентського самоврядування, лідери, які очолюють їх, – це майбутнє нашої країни: небайдужа до чужих проблем молодь, готова брати на себе відповідальність за вчинки інших, пропагувати та проводити роз'яснювальну роботу серед молоді щодо підтримки здорового способу життя. Молодь, яка має бажання розвивати українську культуру та мистецтво – це запорука розвитку здорового суспільства у майбутньому.

Практика та життєвий досвід показують, що саме ті студенти, які брали активну участь у роботі органів студентського самоврядування, навчаючись у виші, набули якостей конкурентоспроможних фахівців на ринку праці: компетентність, відповідальність, вільне

[36] Вежевич Т.Е. Педагогические условия развития лидерских качеств учащихся : дисс. ... канд.пед. наук : 13.00.01 / Улан-Удэ, 2001. 351 с.

[37] Гармаш С.А., Гашутіна О.Е. Лідерські якості особистості керівника як запорука успіху. *Управління інноваційними проктами та об'єктами інтелектуальної власності*. № 4. 2009. С. 37-44.

володіння знаннями у межах обраної галузі, готовність до постійного росту, соціальна та професійна мобільність.[38] Таким чином, студентські об'єднання дають можливість реалізовувати інтереси, потреби, самовираження, самостійність, набувати нових суспільно корисних навиків, не передбачених лише аудиторним навчанням, і дають можливість кожному учаснику процесу стати лідером не лише організації, а і власного життя. [39]

Ефективний лідер – це не одинока зірка, яка випромінює яскраве світло і по-царському дарує його людям. Істинні лідери розуміють, що вони самі теж є об'єктами управління: лідерство – процес двонапрямний. Виникає певний парадокс: як не дивно, першочергове завдання лідера полягає не в умінні керувати іншими людьми, а, перш за все, він має пізнати себе і навчитися керувати собою.

УДК **37.03:140.8+378.1;37.08**

Володимир Рябченко,
доктор філософських наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу лідерства та інституційного розвитку
Інституту вищої освіти НАПН України

Актуалізація концептуальних проблем розвитку особистісного потенціалу студентів як інтегрованого результату університетської діяльності з позицій світоглядно-компетентнісного підходу

Розвиток особистісного потенціалу студентів є всі підстави вважати не лише інтегрованим результатом, а й базовою умовою університетської діяльності. Адже без студентів університет припиняє своє існування як соціальний інститут. Якщо цю тезу раніше потрібно було певним чином пояснювати й обґрунтовувати, то нині вона стала самоочевидною. В останні роки в Україні за браком студентів в університетах та інших закладах вищої освіти скорочуються викладацькі посади, об'єднуються кафедри і факультети, закриваються спеціальності, припиняють існування деякі ЗВО. Конкуренція між закладами вищої освіти на етапі формування контингенту студентів з кожним роком стає гострішою й набуває характеру боротьби за виживання. Тож освітня діяльність є не лише основною, а й атрибутивною складовою діяльності ЗВО. Очевидним є й те, що студенти є носіями як проміжних, так і кінцевих результатів цієї діяльності. Це підтверджується й Законом України «Про вищу освіту», що концептуально віддзеркалюється у його ключових термінах, зокрема:

- «результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які

[38] Мєлкумян А. Студентське самоврядування як стратегічний ресурс побудови управлінської еліти. *Теорія і практика виховання лідерських якостей особистості у системі студентських самоврядних організацій* : матеріали II Всеукр. студент. наук.-практ. конф., 23–25 квіт. 2010 р. Полтава : Друкарська майстерня, 2010. С. 76-77.

[39] Бояцис Ричард, Макки Энни. Резонансное лидерство: самосовершенствование и построение плодотворных взаимоотношений с людьми на основе активного сознания, оптимизма и эмпатии. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2007. 324 с.

особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів;

- якість вищої освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом вищої освіти та/або договором про надання освітніх послуг;
- компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.»[40]

До самоочевидного відноситься й те, що чим розвиненіший особистісний потенціал буде у випускників ЗВО, тим продуктивнішими вони будуть у своїй трудовій діяльності. Чим продуктивніші особи з вищою освітою, тим продуктивніше суспільство, у якому вони працюють, тим успішніша життєва кар'єра і власне благополуччя таких осіб. На жаль, дуже багато продуктивних громадян з високим рівнем особистісного потенціалу працюють не на теренах України, що є наслідком їхньої незатребуваності, неналежної оцінки праці та відсутності цивілізованого конкурентного середовища в українському суспільстві, в якому правлять бал цинічний прагматизм, протекціонізм некомпетентності й соціальний паразитизм. Такий деструктивний стан для цивілізованого поступу України зумовлений монополізацією її політичної та економічної сфер діяльності, що заблокувало розвиток середнього класу й громадянського суспільства як базису демократії. Цим же зумовлена й відсутність правової держави в Україні, як гаранта здорової конкуренції. В кінцевому підсумку цим характеризується системна комплексна проблема негативного впливу українського суспільного контексту на результативну відповідно до цивілізаційних викликів, що постають перед Україною, діяльність вітчизняних закладів вищої освіти й зокрема, на належну мотивацію студентів у здобутті ними конкурентоспроможної на цивілізованих ринках праці компетентності.

Тому вітчизняним ЗВО на відміну від західноєвропейських університетів, діяльність яких синхронізована й резонує із запитами своїх суспільств, необхідно всупереч негативного системного впливу суспільного контексту, орієнтуватись у підготовці фахівців на вимоги цивілізованих ринків праці й тих глобальних викликів, які належить долати Україні нині й у майбутньому. В такій орієнтації полягає стратегія розвитку вітчизняних ЗВО, яка забезпечить їм успішну інтеграцію у Європейський простір вищої освіти, отже, подальше їхнє існування. Ті ж ЗВО, які нададуть перевагу тактиці виживання, керуючись попитом в українському суспільстві на дипломи без підтвердження реальною компетентністю їх власників й підбираючи всіх бажаючих отримати таку номінальну вищу освіту, майбутнього не мають, оскільки в Європейському соціальному просторі, куди інтегрується Україна, вони виявляться неконкурентоспроможними.

Спираючись на сформульоване відправне положення, нижче актуалізуємо певні концептуальні проблеми, які постають на шляху розвитку особистісного потенціалу студентів у вітчизняних університетах та інших закладах вищої освіти, частина яких лишень номінально іменується університетами. Автор пропонує зробити таку актуалізацію в розрізі тематичних напрямів нашої конференції. Це дозволить не лише побачити концептуальні проблеми розвитку особистісного потенціалу студентів, а й підтвердити актуальність визначених тематичних напрямів:

- Актуалізація особистості студента як чинник розвитку закладу вищої освіти.

[40] Закон України «Про вищу освіту» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n6

- Ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді та визначальні чинники їх формування.
- Формування якісного контингенту студентів, вмотивованих здобувати відповідну вимогам часу компетентність за обраним фахом.
- Особливості навчання й розвитку студентів нового покоління.
- Соціокультурне середовище закладу вищої освіти та можливості його впливу на розвиток особистості студента.
- Заклад вищої освіти України як соціальне середовище формування й зрощення вітчизняної національної еліти.
- Дослідницька та інноваційна діяльність як чинник розвитку особистості студента.
- Викладач і студент: проблема інтерактивного і студентоцентрованого навчання та партнерських відносин.
- Соціальна відповідальність студента як чинник розвитку його особистості.
- Роль студентства в реалізації ефективного врядування в університетах.

Проблему актуалізації особистості студента логічно вважати ключовою в розвитку не лише власного потенціалу, а й закладу вищої освіти, в якому студент навчається. Розлого сутність цієї проблеми розкрита автором в іншій публікації.[41] Зараз лише зазначимо: «Основним механізмом, який здатний рухати вищу школу в режимі саморозвитку, є взаємодія викладача й студента за умови, що студент прагне до більшого, аніж пропонує йому і вимагає від нього викладач. Ця умова може бути забезпеченою, якщо особистість студента буде актуалізована на такий запит. Фактичний стан сучасної вітчизняної вищої школи засвідчує, що актуалізація особистості студента не задіяна як фактор її розвитку. Доки цей фактор не буде системно задіяний, посилюватимуться адміністративний пресинг і бюрократизація вищої школи як важелі активізації викладачів та студентів. А це ще більше її гальмуватиме й робитиме нездатною до саморегуляції і творчого саморозвитку. Щоб вийти з такого замкненого кола проблем, котрі можна ототожнити з внутрішньосистемними путами нашої вищої школи, необхідно системно активізувати соціокультурне середовище ВНЗ, яке за межами навчального процесу конструктивно актуалізувало б особистість студента, де б він ставав реальним суб'єктом діяльності, яка сприяє його розвитку, а не деградації. Такий підхід потребує докорінного перегляду традиційної парадигми освітнього процесу у вітчизняній вищій школі, яка передбачає інструменталізм і рецептуру у взаємодії зі студентом та орієнтує на сприйняття його особистості як цілісності лише суто теоретично, тобто номінально, а не реально.»[42]

В актуалізації, дослідженні й розв'язанні проблеми ціннісних орієнтацій студентської молоді автор підходить з позиції світоглядної компетентності. Така позиція зумовлена тим, що від світоглядної компетентності залежить як відношення особистості студента до набуття професійної компетентності за обраним фахом, так і використання цієї компетентності у процесі своєї трудової діяльності після завершення навчання в закладі вищої освіти. Різнобічно проблема світоглядної компетентності висвітлена автором в інших публікаціях.[43] У цьому контексті зробимо наголос лише на ключових термінах та їх

[41] Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті: соціально-філософський аналіз з позицій світоглядно-компетентнісного підходу. [Монографія]. – К. : Фітосоціоцентр, 2015. – С. 535 – 567.
[42] Там само, с. 586.
[43] Рябченко В. Світоглядна компетентність як визначальний чинник успішної імплементації парадигми лідерства в управління вищою освітою // Оптимальні шляхи та моделі розвитку інституційного потенціалу університетів в контексті глобального лідерства: методичні рекомендації / Авторський колектив: О. Боднарук, І. Драч, С. Калашнікова та ін. За заг. ред. С. Калашнікової. – К : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – С. 5.

визначеннях, які дозволяють методологічно коректно підійти до дослідження проблем ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді, що зумовлюються чинниками суспільного, європейського та глобального контекстів. Такий акцент викликаний тим, що більшість дослідників світоглядної проблематики й, зокрема, ціннісних орієнтацій особистості не розмежовують між собою теоретичний і практичний світогляд. Ототожнення цих двох базових понять є методологічно некоректним як у теорії, так і в практиці.

Це стає очевидним крізь призму структури світогляду, зокрема, через світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння та світовідношення. «Зазвичай, як у науці, так і в освіті, починаючи зі школи й закінчуючи філософськими факультетами акцент робиться на перших трьох складових структури світогляду, які репрезентують його теоретичний аспект та орієнтують на формування належного світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння. Що ж стосується практичного аспекту світогляду, який стає очевидним лише у реальному відношенні людини до світу, то це має по умовчанню бути відповідним належному. Але земному буттю байдуже як його відчуває, сприймає та розуміє людина. І зовсім не байдуже світові, коли людина руйнує і плюндрує його. А у цьому світові кожен з нас є об'єктом такого відношення. Тому на рівні світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння людина має свободу для будь-якого світогляду. На цих структурних рівнях можуть збігатись різні світогляди різних людей та їхніх спільнот. Але у відношенні до світу людина й людство в цілому мають керуватись світоглядними принципами, цінностями, нормами тощо, які орієнтують його на гармонізацію з цим світом, його збереження й процвітання.»[44]

Щоб уникнути зазначеної методологічної колізії автором зроблено обґрунтоване у цьому сенсі визначення поняття світогляду, зокрема: «Світогляд – це сукупність знань, поглядів, переконань, принципів, цінностей, норм життя тощо, якими людина володіє й через які вона відчуває, сприймає, розуміє, оцінює світ та якими керується у відношенні до світу.»[45] Ця дефініція відмежовує теоретичну складову світогляду, що полягає в сукупності знань, поглядів, переконань, принципів, цінностей, норм життя тощо, якими людина володіє й через які вона відчуває, сприймає, розуміє й оцінює світ, від практичного світогляду, яким людина керується у своєму відношенню до світу. Необхідність такого розмежування підтверджується повсякчасно реаліями нашого життя.

Особливо переконливим прикладом у цьому сенсі нині є невідповідність практичного світогляду теоретичному світогляду доволі значної чисельності українських суддів. Настільки значної чисельності, що це призвело до системної кризи суддівської влади, без подолання якої унеможливлюється правова держава в нашому суспільстві, яка задекларована Конституцією України. В основі практичного світогляду судді лежать принципи, цінності, норми, що визначені Кодексом суддівської етики[46], яким теоретично володіють всі судді, але реально, на жаль, далеко не всі керуються ним у своїй професійній і життєвій діяльності. А мали б керуватись, оскільки «згідно з частиною 1 статті 55 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» особа, вперше призначена на посаду судді, набуває повноважень судді після складення присяги судді, відповідно до змісту якої, поряд

[44] Рябченко В. Світоглядна компетентність як визначальний чинник успішної імплементації парадигми лідерства в управління вищою освітою / Розвиток інституційного потенціалу університетів у контексті глобального лідерства: колективна монографія / Авторський колектив: Є. Балджи, І. Драч, С. Калашнікова, О. Коваленко, С. Курбатов, Н. Невмержицька, О. Паламарчук, В. Рябченко, Л. Червона; за заг. ред. С. Калашнікової. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. – 205 с. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/mon_Inst_potencial_Univ_Global_liderstvo_IVO-2017-205p_avtors-kolektiv.pdf
[45] Там само.
[46] Кодекс суддівської етики / https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13

з іншими обов'язками професійного характеру, суддя присягає дотримуватись морально-етичних принципів поведінки, а також не вчиняти дій, що порочать звання судді та принижують авторитет судової влади. При цьому поняття «поведінка» включає в себе поведінку судді як під час здійснення правосуддя, так і його позасудову поведінку.[47]

Цінності, що сповідує особистість, не лише формують її світогляд, а й визначально впливають на її компетентність, оскільки від них залежить, на творення добра чи зла спрямовуються знання, уміння та навички, врешті, професійний і соціальний досвід, якими володіє фахівець, здійснюючи ту чи іншу професійну діяльність. Тож, світоглядна компетентність – це здатність людини бути адекватною власним світоглядом тим соціальним статусам, які вона обіймає, й тим суспільним ролям, які вона має виконувати за своїм призначенням.

Звідси, світоглядна компетентність суб'єктів освітнього процесу ЗВО полягає у відповідності їхнього світогляду тим статусам і ролям, які вони займають і виконують в соціокультурному середовищі своїх інституцій. До основних суб'єктів освітнього процесу, зазвичай, відносять викладачів і студентів, а вже потім представників адміністрації – ректора, проректорів, деканів та їхніх заступників. І як правило, не згадують обслуговуючий і технічний персонал, зокрема комендантів гуртожитків, методистів деканату та інших суб'єктів ЗВО, з якими доволі часто вступають у комунікації студенти. А ці комунікації можуть мати більш значущий вплив на розвиток їхніх особистостей, ніж спілкування з викладачами під час занять. У свою чергу цінності, які сповідують ректор і його команда мають вирішальний вплив на формування ціннісних орієнтацій у соціокультурному середовищі ЗВО. Принципово важливо, щоб ціннісне середовище ЗВО нівелювало, а по можливості й блокувало негативний вплив і ціннісну дезорієнтацію студентської молоді з боку українського суспільного контексту. Мусимо констатувати розбіжність між цінностями, які культивуються в українському суспільстві, і тими цінностями, що сповідують громадяни країн-лідерів світової спільноти, на рівень цивілізаційного розвитку яких має орієнтуватись Україна.[48]

На жаль, сучасне українське суспільство просякнуте прагматичним цинізмом та подвійними моральними стандартами. Українські юнаки й дівчата, починаючи з дитячих років, постійно отримують уроки цинізму і подвійних моральних стандартів. Вони бачать, що успішними в життєвій кар'єрі й заможними в Україні стає не той, хто дотримується моралі, живе за совістю й говорить правду, а той, хто брутально порушує мораль, нехтує совістю й цинічно бреше. «Молодь на відміну від старших поколінь, які схильні до консерватизму в сповідуванні раніше обраних цінностей та набутих життєвих принципів, є своєрідним індикатором суспільних змін, дуже чутливо реагує на те, що є значущим та приносить життєвий успіх і визнання в суспільстві, вона більш прагматично сприймає реалії життя. А як відомо, прагматизм не схильний обтяжувати себе вимірами аксіології та звіряти себе в цих вимірах. Вища освіта як соціальний інститут є системною складовою свого суспільства, а тому безпосередньо залежить від його системних властивостей. Те що

[47] Коментар до Кодексу суддівської етики. Затверджено рішенням Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 1 http://rsu.gov.ua/ua/events/komentar-do-kodeksu-suddivskoi-etiki

[48] Рябченко В.І. Світоглядні розбіжності в українському й західноєвропейському соціальних просторах як актуальна проблема на шляху успішної євроінтеграції та забезпечення належної якості вищої освіти в Україні / Вища освіта України. Тематичний випуск. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу. – 2016. – № 4 (додаток 2). – С. 61-66.

твориться у суспільному контексті віддзеркалюється і повторюється у закладах вищої освіти.»[49]

У формуванні контингенту студентів протягом останніх, принаймні, двох десятиліть спостерігаються негативні тенденції, які між собою тісно взаємопов'язані. Перш за все, спостерігається зниження якості контингенту студентів саме на етапі їх прийому. Це супроводжується збільшенням частки студентів з низькою мотивацією до навчання. А в деяких з них така мотивація зовсім відсутня. Нічого гріха таїти, у число студентів не поодиноко зараховуються особи, які геть нездатні отримати вищу освіту. Таким чином ще на вході в освітній процес програмується низька якість вищої освіти. Потім заради збереження студентських місць як засобу виживання закладу вищої освіти мінімізуються вимоги до результатів навчання таких недолугих студентів. Така мінімізація вимог не мотивує до напруженої навчальної роботи кращих студентів. За таких умов не можна розраховувати ні на належний рівень розвиток особистісного потенціалу широкого загалу студентів, ні на відповідну якість вищої освіти, ні на продуктивну діяльність випускників вітчизняних ЗВО.

Зазначені негативні тенденції зумовлені суперечністю між гіпертрофованим розростанням ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти й демографічною кризою. Ця проблема загострилась всезростаючим відтоком української студентської молоді на навчання закордоном, чи не найбільше, в Польщу. У кінцевому підсумку це призвело до того, що обсяг ліцензованого прийому у вітчизняні заклади вищої освіти став перевищувати кількість випускників середніх шкіл України. За умов такої диспропорції на більшість спеціальностей, особливо тих, які не користуються популярністю в абітурієнтів, здійснюється не відбір, а підбір студентів. У результаті такого підбирання, перш за все, на контрактну форму навчання будь-кого без селекційного відбору кращих, до лав українського студентства потрапляє значна чисельність осіб, які нездатні отримати вищу освіту. Таким чином з кожним роком на вітчизняних ринках праці з'являється все більше дипломованих неуків, які за своєю неконкурентоспроможністю не можуть поткнутися на цивілізовані ринки праці, де вимагається реальна компетентність, а не один лише диплом про вищу освіту. Така категорія осіб з номінальною вищою освітою змушена залишатись на вітчизняних теренах. Ті особи, які не мають чи не знаходять необхідної протекції некомпетентності й не можуть працевлаштуватись за отриманим дипломом, щоб уникнути безробіття, змушені працювати не за фахом, як правило, виконувати роботу, що не потребує вищої освіти.

Але в українському суспільстві через відсутність цивілізованого конкурентного середовища сформувалися широкі можливості особам з дипломами про вищу освіту незалежно від рівня їхньої реальної компетентності заходити в соціальні ліфти бюджетних сфер діяльності й улаштовувати собі заможне життя не за номінальну зарплату відповідної посади, а завдяки використанню займаної посади в особистих інтересах. Траплялось навіть таке, коли посади міністрів посідали особи без вищої освіти[50]. Нинішні начебто відкриті конкурси на посади державних службовців перманентно супроводжуються публічними

[49] Рябченко В. Світоглядна компетентність як визначальний чинник успішної імплементації парадигми лідерства в управління вищою освітою // Оптимальні шляхи та моделі розвитку інституційного потенціалу університетів в контексті глобального лідерства: методичні рекомендації / Авторський колектив: О. Боднарук, І. Драч, С. Калашнікова та ін. За заг. ред. С. Калашнікової. – К : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – С. 5.
[50] Тарас Кузьо. Чи є документи про освіту Януковича лише папірцями? Дехто думає, що так. – URL: http://blogs.pravda.com.ua/authors/kuzyo/4b5b6c998953f/; Топ-10 «липових» дипломів. Королевська, Ложкін, Береза та інші. – URL: http://espreso.tv/article/2016/02/03/top_10_quotlypovykhquot_dyplomiv;

скандалами, оскільки переможцями стають некомпетентні або зовсім безграмотні особи[51]. Це є беззаперечною ознакою номінальності таких конкурсів і продовження закритості кадрової політики, що мотивує широкий загал студентів до отримання дипломів про вищу освіту, а не здобуття реальної компетентності, яка була б конкурентоспроможною на цивілізованих ринках праці.

«Такий стан суспільства деморалізує студентську молодь, не мотивує її до здобуття якісної вищої освіти, оскільки не завдяки цьому відкриваються життєві перспективи для молодої людини за порогом вищої школи. Ті, хто перебувають під прикриттям протекціонізму, не вмотивовані до сумлінного навчання. Ті ж, кому доводиться розраховувати на власні сили, заздалегідь знають, що як би вони не старались у своєму навчанні, їх чекає соціальний статус щонайбільше інтелектуальної обслуги своїх недолугих, але заможних і впливових однолітків. При цьому вони добре усвідомлюють, що така їхня суспільна роль не матиме адекватної матеріальної винагороди та суспільного визнання, як це мало б бути у цивілізованій країні.»[52]

Особливості навчання й розвитку студентів нового покоління концептуально зумовлюються тими викликами суспільного і глобального цивілізаційного контекстів, які належить долати особам з вищою освітою після випуску. «Перед кожним поколінням студентів, які успішно завершують навчання, на порозі їх самостійного трудового життя постають якісь нові виклики. Якщо у минулі епохи різниця у викликах перед випускниками університетів різних генерацій була несуттєвою й соціально незначущою, то нині такі зміни у викликах, на які мають адекватно відповідати фахівці з вищою освітою, помітні й можуть бути навіть разючими в межах не лише п’ятирічних циклів, що охоплюють студентське життя в університетському середовищі, а й між щорічними випусками.

Стрімке заглиблення сучасної техногенної цивілізації у глобальну екологічну кризу протягом другої половини XX століття, яке в нинішньому столітті набуло загрозливого для подальшого благополучного існування людства прискорення, актуалізувало, як ніколи раніше, вимоги до світоглядної компетентності фахівців з вищою освітою та до глобальної компетентності людства. Нездатність бути відповідними власним світоглядом тим соціальним статусам і ролям, які обіймають і виконують фахівці з вищою освітою, в умовах ноосфери постає як фундаментальна проблема людства, оскільки від її розв’язання чи нерозв’язання залежить бути чи не бути йому на планеті Земля. Адже те, що входження й заглиблення з прискоренням сучасної цивілізації у глобальну екологічну кризу позитивно корелює з науково-технічним прогресом, переконливо засвідчує не про брак науково-технічних суто професійних знань, а про відсутність належних цінностей у світогляді суб’єктів, які руйнують земне буття, здійснюючи свою професійну та іншу життєдіяльність за допомогою науково-технічних розробок. Спираючись на логіку зазначеної закономірності

[51] Активісти обурені закритістю конкурсів на топ-посади в Україні. – URL: http://www.dw.com/uk/a-36855663; Конкурси для своїх. Фіктивна реформа держслужби (розслідування). – URL: http://www.radiosvoboda.org/a/28137775.html; Кому довірять керувати міністерствами: кадрові конкурси визначили перших держсекретарів. – URL: http://nikorupciji.org/2016/12/01/komu-doviryat-keruvaty-ministerstvamy-kadrovi-konkursy-vyznachyly-pershyh-derzhsekretariv/

[52] Рябченко В. Світоглядна компетентність як визначальний чинник успішної імплементації парадигми лідерства в управління вищою освітою / Розвиток інституційного потенціалу університетів у контексті глобального лідерства: колективна монографія / Авторський колектив: Є. Балджи, І. Драч, С. Калашнікова, О. Коваленко, С. Курбатов, Н. Невмержицька, О. Паламарчук, В. Рябченко, Л. Червона; за заг. ред. С. Калашнікової. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. – 205 с. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/mon_Inst_potencial_Univ_Global_liderstvo_IVO-2017-205p_avtors-kolektiv.pdf

можна визначити глобальну компетентність людства як його емерджентну та синергійну здатність призупинити глобальну екологічну кризу та забезпечити сталий розвиток земної цивілізації. Ця ж логіка підказує, що така компетентність уможливиться лише тоді, коли вона неухильно керуватиметься світоглядними цінностями, які позитивно корелюють з принципами й засадами сталого розвитку. З цієї умови постає підвищення вимог до світоглядної компетентності фахівців з вищої освітою як основних носіїв тих розумів, з яких складається чи якими твориться ноосфера, що набула властивостей і масштабу геологічної сили у перетворенні земного буття. Тож нині й тим паче у майбутньому університети мають посилювати не лише фахову суто професійну підготовку студентів, а й прищеплювати цінності які б сприяли їм у набутті належної світоглядної компетентності, яка б відповідала як їхнім соціальним статусам і ролям, так і вимогам до компетентності у глобальному вимірі. Але на відміну від знань, які можна вивчити і володіти ними, цінності треба прожити й пережити, пропустивши через своє серце і душу, та продемонструвати володіння ними не знаннями про них, а власним відношенням до світу. Як заохочення, так і блокування демонстрації тих чи інших світоглядних цінностей у життєвих проявах особистості людини багато в чому залежить від соціального середовища, в якому вона перебуває. »[53]

Викладене вище дає підстави актуалізувати першочергові концептуальні проблеми особливостей навчання й розвитку студентів нового покоління. Перш за все, це проблема навчити студентів вчитися, самостійно здобувати вже існуючі знання та продукувати чи творити власні знання для того щоб рівень їхньої компетентності відповідав вимогам часу тих ситуацій, в яких буде відбуватись їхня життєдіяльність, у т. ч. професійна. Адже, динаміка сучасної цивілізації, особливо її технологічної складової, не полишає жодних шансів особам з вищою освітою бути адекватними своєю компетентністю її вимогам і викликам без постійного навчання протягом свого життя. Цю проблему неможна розв’язати без актуалізації особистості студента для здобуття нею конкурентоспроможної компетентності, яка своєю чергою зумовлюється її відповідними ціннісними орієнтаціями, серед яких визначальною є цінність реальної вищої освіти, а не лишень диплому, що її засвідчує. І зовсім неможливо навчити вчитися й тим паче творити нові знання тих осіб, які невмотивовані або зовсім нездатні навчатися. Зроблені акценти ще раз підкреслюють важливість і взаємопов’язаність як попередньо актуалізованих, так і наступних концептуальних проблем у розвитку особистості студента, що розглядаються в цій публікації.

Зазвичай у нас дуже багато пишеться, а ще більше говориться про всебічний розвиток особистості студента протягом навчання в закладі вищої освіти. Це дійсно надзвичайно актуальна й багатогранна проблема, яка потребує перманентного розв’язання доти є студенти в ЗВО. В цьому контексті зробимо наголос лишень на двох аспектах актуалізованої проблеми, очевидність і важливість яких неможливо спростувати та заперечити. По-перше це те, що всебічний розвиток особистості студента забезпечується набуттям окрім суто професійної компетентності ще й інших життєво важливих здатностей та подальшим розвитком раніше сформованих складових і властивостей особистості. По-друге, визначальна роль у набутті нових і подальшому розвиткові раніше набутих компетентностей відводиться й належить соціокультурному середовищу закладу вищої освіти, в якому студент навчається. Критичний погляд крізь призму зазначених аспектів

[53] Рябченко В. Університетське середовище та його вплив на розвиток особистості студента: актуалізація проблеми з позицій світоглядно-компетентнісного підходу / Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство». К.: – 2018. – №2 (6). – С. 73-74. file:///D:/documents/desktop/Університетське%20сереедовище..pdf

одразу висвітлює цілий спектр проблем, які стоять на шляху всебічного розвитку особистості студента у вітчизняних ЗВО. Позначимо лише деякі з цих проблем.

Щоб бути методологічно коректним у визначенні всебічного розвитку особистості студента, необхідно робити порівняльний аналіз того, з чим або з яким рівнем розвитку особистість випускника виходить у самостійне трудове життя, з тими набутками, з якими вона свого часу входила на навчання у цей заклад вищої освіти. Найкоректніший аналіз шляхом самооцінки розвитку власної особистості за роки навчання здатні зробити лише студенти. Адже кожен з них достеменно знає з якими здобутками в розвитку власної особистості поступав на навчання і з якими набутками і втратами у цьому сенсі завершив його. Набутки визначають позитивну, а втрати – негативну дельту в розвиткові особистісного потенціалу. Спираючись на таку самооцінку, шляхом опитування студентів можна робити критичний аналіз як наявності, так і відсутності тих чи інших можливостей соціокультурного середовища у сприянні гармонійному розвиткові їхніх особистостей у конкретному ЗВО. Чим більше таких можливостей буде створюватися, тим збільшуватиметься загал студентів, які зможуть ними скористатися для розвитку власного особистісного потенціалу. І навпаки, обмеженість чи повна відсутність таких можливостей не сприятиме цьому розвитку.

Ми ж шляхом експертної оцінки окреслимо загальний стан таких можливостей соціокультурного середовища вітчизняних ЗВО для розвитку особистісного потенціалу широкого загалу студентів. У нас є підстави вважати, що позитивна дельта в цьому розвиткові навіть за найгірших обставин гарантовано забезпечується лише у набутті особистістю студента знань, умінь і навичок за обраним фахом навчання. Погодьмось, що навіть у найвіддаленіших від базового ЗВО філіях найменш вмотивовані до здобуття реальної компетентності студенти в такий дотичний до навчання спосіб все одно щось із професійної компетентності набудуть. У всіх інших вимірах окрім суто професійної компетентності такий розвиток залишається під знаком питання. Зараз ведемо мову про можливості впливу соціокультурного середовища ЗВО на широкий загал студентів, а не на незначний відсоток з них.

Такий вплив може бути як позитивним, так і негативним. Позитивний вплив сприяє розвиткові особистісного потенціалу широкого загалу студентів, а негативний – навпаки, гальмує чи блокує його або взагалі призводить до певних втрат у розвитку особистості, що може характеризуватися як її деградація. У загальному контингентові студентів завжди знайдеться певна меншість, особистість яких буде розвиватись чи змінюватись не завдяки, а всупереч позитивному чи негативному впливу соціокультурного середовища ЗВО, в якому вони навчаються. Те, що суперечить позитивному за визначенням не корелює з розвитком особистості. Маємо звернути увагу на феномени високого розвитку особистісного потенціалу студентів всупереч не лише відсутності сприятливих можливостей для цього, а й негативного впливу соціокультурного середовища на нього, які нерідко трапляються у вітчизняних закладах вищої освіти. Такі випадки не охоплюють широкий загал студентів, розвиток особистісного потенціалу яких корелює з позитивними умовами для цього соціокультурного середовища їхнього закладу вищої освіти, а тому не є закономірними.

Такий прояв «всупереч» красномовно підтверджує визначальну роль мотивації і самоактуалізації особистості студента не лише у навчанні, а й у всебічному розвитку власного потенціалу. Трапляється, що такими феноменами саморозвитку «всупереч» особистісного потенціалу студентів приховується відсутність належних умов у соціокультурному середовищі ЗВО, завдяки яким був би успішнішим розвиток особистостей широкого загалу студентів. І це є системною проблемою вітчизняної вищої освіти, що підтверджується випускниками однакових спеціальностей, але різних ЗВО. Зовнішнє

інституційне нормативно-правове регламентування для одних і тих же спеціальностей однакове, дипломи державного зразка однакові, а випускники різні за рівнем розвитку свого особистісного потенціалу й не лише у вимірі професійної компетентності. Як різні між собою і заклади вищої освіти, у яких вони навчалися. А різняться між собою ЗВО визначально своїм соціокультурним середовищем. Щоб переконатись якою може бути ця різниця, достатньо порівняти між собою можливості впливу соціокультурного середовища на розвиток особистісного потенціалу студентів класичного університету, який має тривалу історію, розвинені наукові школи, відомих і авторитетних вчених, із середовищем філії новоствореного закладу вищої освіти.

Але проблема вітчизняних ЗВО у порівнянні з американськими й західноєвропейськими університетам полягає в тому, що навіть наші класичні університети суттєво обмежені у створенні сприятливих умов для всебічного розвитку особистісного потенціалу широкого загалу студентів, який обчислюється тисячами, а то й десятками тисяч в кожному зокрема університеті. Для порівняння розглянемо влаштування студентського життя в університеті штату Айова США, з яким автор мав можливість особисто ознайомитися у 1996 році та свого часу віддзеркалив це у посібнику з виховної роботи. В цьому типовому для кожного штату закладі вищої освіти «функціонує понад 500 громадських структур, діяльність яких підтримується і контролюється університетом. За кожним з цих формальних студентських угрупувань закріплено куратора з числа адміністраторів, викладачів, співробітників університету. Ці студентські організації (клуби) мають індивідуальні реєстраційні номери, субрахунки, на яких фіксується приходна і витратна частини їхніх бюджетів. Крім власних членських внесків, спонсорської підтримки студентські структури можуть розраховувати на солідну фінансову підтримку з боку університету шляхом обґрунтування доцільності програм проектів своєї діяльності. При цьому поточні витрати наявних на своєму рахунку коштів студентський клуб (організація) може здійснювати тільки після узгодження зі своїм куратором.

У цьому ж типовому для США університеті штату Айова є стадіон з трибунами на 40 тис. глядачів, величезний критий спортивний комплекс з безліччю спортивних майданчиків, тренажерних та ігрових залів, що дозволяє під наглядом тренерів, інших фахівців одночасно займатися фізкультурою і спортом не одній тисячі студентів; палац культури з необхідною інфраструктурою для клубної та гурткової роботи за різноманітними напрямками. В гуртожитках зі студентами працюють соціальні педагоги, практичні психологи, соціологи та інші фахівці.

Не зважаючи на таке потужне забезпечення позааудиторного життя студентів, в американських університетах діють інститути наставників. Правда, їхня місія і функціональне спрямування в роботі зі студентами має трохи інші акценти ніж у нас. Це пояснюється тим, що значна кількість проблем студентського життя у них вирішується іншими структурами, службами та спеціалістами.

Перша відмінність від нашої системи полягає в тому, що наставник в американському університеті закріплюється не за групою студентів, а за окремими студентами. Це пов’язано з тим, що в них академічні групи мають не сталий, а змінний характер як за кількістю, так і за поіменним складом студентів залежно від навчального плану, дисципліни, викладача, який її веде, розкладу занять тощо. Місію наставника в американському університеті можна порівняти з місією лоцмана, який виводить корабель з бухти зі складним фарватером у відкрите море. Американський наставник бере під опіку студента-першокурсника, допомагає йому адаптуватися до університетського середовища, розібратися в тому, які він має опанувати навчальні дисципліни найкращим способом, виступає його порадником, консультантом, проводить його оптимальним маршрутом

лабіринтів такої складної системи, якою є американський університет, до самостійного життя.»[54]

До процитованого короткого опису влаштування студентського життя за межами аудиторних занять в американському університеті доречне в цьому контексті уточнення, яке стосується кураторства у студентських клубах за інтересами та інших громадських об'єднаннях. Всі ці студентські структури утворюються і функціонують на засадах самоврядування, отже, демократії. Учасники чи члени таких самоврядних студентських об'єднань демократичним шляхом обирають своїх лідерів, які мають в їхньому середовищі високі авторитет і довіру. Куратори не вмішуються у статутну діяльність студентських структур, не підміняють їх лідерів. Роль кураторів зводиться до того, щоб вони сприяли поліпшенню університетської підтримки статутної діяльності студентських клубів і певною мірою запобігали, по-перше, тій діяльності, яка суперечить статутним нормам університету, а по-друге, нецільовому витрачанню фінансових ресурсів, що мобілізуються для виконання їх цільових програм і проектів.

Тепер повернемось до вітчизняних закладів вищої освіти й задамо у цьому порівнянні деякі питання. Наприклад, який з вітчизняних університетів за своїми можливостями влаштування студентського життя за межами аудиторних занять може зрівнятись з типовим університетом США? Напевно, що ні жоден. Наступне питання риторичне, яке логічно пов'язане з попереднім. У яких студентів змістовніше дозвілля у вільний від навчальної роботи і відпочинку час – в американських чи в українських? І це при тому, що американські студенти мають значно менше вільного часу для дозвілля, оскільки вони в порівнянні з українськими студентами значно потужніше завантажені самостійною навчальною роботою та науковими дослідженнями. Третє питання теж риторичне. Яке дозвілля сприяє краще різнобічному розвитку особистісного потенціалу студентів – змістовне чи беззмістовне? Ото ж бо й воно.

І на останок цього порівняльного аналізу зазначимо, що в американських університетах «активно культивується і пропагується здоровий спосіб життя, заборонена реклама тютюнових виробів та спиртних напоїв. На території американських університетів не побачиш продажу та розпивання спиртних напоїв, паління цигарок. Це не тільки вважається анормальним і засуджується морально університетським оточенням, а й супроводжується жорсткими адміністративними санкціями. Викладача, який розпивав спиртні напої разом зі студентами, чекає звільнення з роботи, а студенти за вживання спиртних напоїв на території університету – відрахування. В наших умовах для профілактики цих та інших негативних явищ не задіяний достатньою мірою ні моральний, ні адміністративний чинники.»[55] Від себе додам, що за два тижні перебування в Айовському університеті не довелося жодного разу побачити, щоб на його території хтось курив цигарку. Понад це, не побачив на цій території і жодного недопалку.

Україна, щоб утвердитись в історичній державній незалежності та вийти на цивілізований шлях розвитку, конче потребує національної еліти не за критеріями приналежності до вітчизняного істеблішменту, а за наявністю державницького світогляду й необхідної компетентності. Таку еліту мають зрощувати вітчизняні заклади вищої освіти завдяки належному навчанню і своєму соціальному середовищу. А для цього потрібно, щоб соціальне середовище ЗВО було, перш за все, доброчесним і демократичним. Ті заклади вищої освіти, в соціальному середовищі яких культивується академічне шахрайство й панує

[54] Нормативно-методичні матеріали з виховної роботи / Укл. В.І. Рябченко, – 2001. – С. 8-9.
[55] Там само, с. 8.

авторитаризм, як за визначенням, так і за своєю сутністю не можуть успішно виконувати цю надважливу суспільну місію. Тож для розв'язання актуалізованих концептуальних проблем необхідно успішно долати в соціальному середовищі вітчизняних закладів вищої подвійні моральні стандарти, академічне шахрайство й запроваджувати механізми ефективного врядування.

Дослідницька та інноваційна діяльність є найбільш соціально значущим чинником актуалізації особистості студента та посилення її мотивації не лише до опанування програмними знаннями, а й до пошуку нових та, що найголовніше, продукування власних знань. Тому цей чинник є всі підстави вважати найефективнішим у розвитку професійної складової особистісного потенціалу студентів. На жаль, він у вітчизняних закладах вищої освіти системно не задіяний, а в багатьох з них, особливо в новостворених і приватних, практично відсутній. Традиційно ми створюємо видимість залучення студентів до наукової роботи через студентські наукові гуртки при кафедрах. До реальних же суспільно значущих наукових досліджень пліч о пліч з професійними науковцями залучається зовсім незначний відсоток студентів.

У відносинах викладачів і студентів можна актуалізувати доволі широкий спектр проблем.[56] В цьому контексті доречно звернути увагу на проблему віртуалізації, бюрократизації і формалізації навчальної роботи, яка омертвляє інтерактивне живе спілкування викладача зі студентами. Скорочення аудиторних занять, велика чисельність студентів в академічних групах, не врахування в обсяг навчальної роботи затрат часу на перевірку контрольних робіт як єдиного спонукального засобу до систематичного навчання студентів тощо, які здійснюються з метою зменшення навантаження на одну посаду викладача практично унеможливлюють студентоцентроване навчання. Понад це, запровадження внутрішніх рейтингів включило такі механізми мотивації роботи викладача, коли для нього студенти стають реальною обузою, оскільки його навчальна робота оцінюється по залишковому принципу. Пріоритетом нині для викладачів стали публікації у престижних науковометричних базах даних, оскільки від цього залежить не лише надбавка до зарплати, а й продовження контракту на наступний період роботи. Але ж реальну репутацію закладу вищої освіти формують його випускники, а не індекси цитування його викладачів у бодай найпрестижніших міжнародних наукових виданнях. Репутація закладу вищої освіти формується не роками, а десятиліттями успішної життєвої кар'єри його випускників. Репутацію не можливо купити, але її дуже швидко можна втратити, розмінявши на дріб'язки.

Відповідальність особистості будь-якої людини, а не лише студента є її атрибутивною властивістю. Це означає, що з втратою відповідальності зникає особистість як соціальний феномен. Людина яка позбавлена відповідальності створює небезпеку як собі, так і соціальному середовищі, в якому вона перебуває. Безвідповідальна людина не прогнозована у своїх вчинках і життєдіяльності. З безвідповідальними особами ніхто не бажає мати справу, навіть ті, хто сам безвідповідальний. Тож, відповідальність є всі підстави вважати базовою властивістю особистості, без наявності якої годі розраховувати на її розвиток. На жаль, з огляду на якість контингенту студентів, який формується останніми роками у вітчизняних закладах вищої освіти, мусимо констатувати збільшення чисельності студентів з низьким рівнем соціальної відповідальності. Це першочергово підтверджується

[56] Рябченко В. Викладач як основний суб'єкт взаємодії зі студентом у вищій школі // Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті: соціально-філософський аналіз з позицій світоглядно-компетентнісного підходу. [Монографія]. – К. : Фітосоціоцентр, 2015. – С. 525 – 535.

їхнім ставленням до навчання, низькою соціальною активністю у студентському житті, відсутністю принципової життєвої позиції, у тому числі громадянської. Не сприяє підвищенню соціальної відповідальності широкого загалу студентів низька вимогливість до результатів їхнього навчання, культивування подвійних моральних стандартів і толерантність до академічного шахрайства та корупції тощо.

Необхідність демократизації соціального середовища вітчизняних закладів вищої освіти шляхом запровадження механізмів ефективного врядування цілком очевидна, до того ж, частково була обґрунтована вище. Але без реальної участі у врядуванні студентства демократизація не відбудеться. Для того щоб студенти були дієвими суб'єктами демократичних перетворень в соціальних осередках своїх закладів вищої освіти, вони повинні бути здатними до критичного аналізу соціальної дійсності, в якій проходить їхнє життя, а також до зайняття принципової громадянської позиції у відстоюванні критичної точки зору. Необхідною умовою для набуття такої здатності має бути, по-перше, наявність морального права у студента для критичних висловлювань у своєму середовищі, на підтримку якого він має спиратися, оскільки один у полі не воїн. Таке моральне право з'являється лише тоді, коли особа те, що критикує, сама не вчиняє. Інакше з парадигми подвійних моральних стандартів неможливо вийти. По-друге, щоб займати принципову позицію у відстоюванні своєї точки зору перед адміністрацією й академічним персоналом студенту необхідно бути впевненим у своїй незалежності. Базовою умовою незалежності студента є його бездоганні навчання та поведінка й активна соціальна діяльність.

УДК 178.(73+410)

Юрій Скиба
доктор педагогічних наук, доцент,
головний науковий співробітник відділу
інтеграції вищої освіти і науки
Інституту вищої освіти НАПН України

Інструменти оцінювання студентами професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти : зарубіжний досвід

В останні роки заклади вищої освіти Великої Британії, Сполучених Штатів Америки, Австралії підвищують якість вищої освіти шляхом залучення науково-педагогічних працівників до підвищення кваліфікації та систематично здійснюють оцінювання ефективності їх професійної діяльності.

Здійснений аналіз зарубіжних практик оцінювання студентами професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти досліджуваних країн встановлено, що їх системи оцінювання є складними та залежать від вимог, що існують в інституції конкретної країни та прийнятих процедур.

Оцінювання студентами професійної діяльності науково-педагогічного працівника є важливим елементом виявлення його ефективності, оскільки студенти найчастіше контактують із науково-педагогічним працівником та є прямими споживачами його послуг.

На основі аналізу практик, нами виявлено інструменти оцінювання студентами професійної діяльності науково-педагогічних працівників досліджуваних країна (табл. 1) .

Таблиця 1

Інструментарій оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти досліджуваних країн студентами

Велика Британія	США	Австралія
Студентські рейтинги	Студентські рейтинги	Студентські рейтинги
Зворотній зв'язок від студентів і випускників	Зворотній зв'язок від студентів і випускників	Зворотній зв'язок від студентів і випускників
		Опитування студентів
	Опитування батьків щодо задоволеності якістю освіти	
	Інтерв'ювання	Інтерв'ювання
Огляд місць працевлаштування випускників		Огляд місць працевлаштування випускників
		Анонімні відгуки студента щодо конкретного підходу до навчання

Як видно із табл. 1 оцінювання студентами науково-педагогічних працівників здійснюється такими інструментами: система онлайн-оцінювання студентів в Інтернеті; студентські рейтинги; зворотній зв'язок від студентів для поліпшення викладання і навчання, зокрема студентські листи, підготовленні від усієї групи, курсу; зворотній зв'язок

від випускників (у тому числі магістрів та аспірантів, а також асистентів з аспірантури) тощо[57].

Спільними для усіх досліджуваних країн є такі інструменти оцінювання студентами професійної діяльності науково-педагогічних працівників, як студентські рейтинги. Крім того, у Великій Британії, США та Австралії – зворотній зв'язок від студентів і випускників.

Водночас встановлено деякі відмінності у використанні інструментів для оцінювання студентами професійної діяльності науково-педагогічних працівників, так у США широко використовується такий інструмент, як опитування батьків щодо задоволеності якістю освіти та інтерв'ювання студентів, в Австралії – анонімні відгуки студента щодо конкретного підходу до навчання.

На нашу думку, цікавим є побудова питань для опитування студентів щодо професійної діяльності науково-педагогічних працівників у досліджуваних країнах. Наведемо перелік питань, що пропонуються студентам для оцінювання професійної діяльності науково-педагогічного працівника в University of Michigan[58]:

- ✓ Цей курс підвищив моє розуміння предмету
- ✓ Мій інтерес до предмету підвищилася через цей курс.
- ✓ Я знав, що від мене очікували у цьому курсі.
- ✓ У мене було велике бажання пройти цей курс.
- ✓ У порівнянні з іншими рівноправними курсами, робоче навантаження для цього курсу було (набагато легше, легше, типове, важке, набагато важче)
- ✓ Викладач здавався добре підготовленим до занять.
- ✓ Викладач пояснював матеріали чітко.
- ✓ Викладач вставився до студентів з повагою.
- ✓ Загалом, це був чудовий курс.
- ✓ Загалом, викладач був чудовим учителем

У вказаному переліку питань для оцінювання студентами професійної діяльності науково-педагогічного працівника, акцентується увага на значенні певної навчальної дисципліни для самого студента, наскільки відповідає його потребам і мотивує до подальшого навчання. Таке формулювання забезпечує збереження авторитету науково-педагогічного працівника, а результати опитування є гарним підгрунтям для науково-педагогічного працівника щодо саморефлексії та удосконалення процесу викладання і навчання.

Узагальнення результатів дослідження свідчить про наявність позитивного досвіду у досліджуваних країнах щодо залучення студентів до оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників.

Вважаємо, що оцінювання студентами професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти сприяє підвищенню якості викладацьких послуг, забезпеченню належного рівня професійної компетентності та стимулює їх до саморефлексії та постійного професійного розвитку.

---

[57] Evaluation of Teaching. Center for Research on leaming and Teaching. University of Michigan. URL: http://www.crlt.umich.edu/resources/evaluation-teaching/methods

[58] Office of the Registrar. University of Michigan. URL: https://ro.umich.edu/faculty-staff/teaching-evaluations&xid=17259,15700023,15700186,15700191,15700256,15700259&usg=ALkJrhj1MUsV5p7F5wuVdUWMgmhHxs69VQ

УДК 37.06

Інна Сидоренко
студентка спеціальності «Менеджмент»
факультет менеджменту освіти та науки
Національний педагогічний університет імені Драгоманова

Проблеми формування особистості студента

У статті розглянуто вплив освітнього середовища на розвиток особистості та ціннісні орієнтири студентів.

Ключові слова: освітнє середовище, становлення особистості, ціннісні орієнтири

У зв'язку з тим, що Україна ввійшла до Європейського освітнього та наукового товариства відбулась орієнтація до особистістного начала людини. Велика роль у цьому процесі відводиться університетському освітньому середовищу, адже в період навчання в університеті відбувається становлення особистості колишнього учня як гармонійно розвиненої людини, яка має певні компетенції, засвоює знання і не тільки відтворює їх, а може критично мислити, застосовувати їх на практиці, застосовувати у житті. Університетське освітнє середовище дає можливість молодим людям, які тільки залишили парти знайти свій професійний шлях, орієнтує на цінності, які допоможуть обрати свої орієнтири в подальшому житті. Тому ця тема дуже важлива для розгляду.

Аналіз історичного підгрунтя типів освітнього середовища говорить нам, що вони реалізуються у його структурі. Структура Г. Ковальова відображає освітнє середовище як взаємодію з оточуючим світом і при цьому проектувати своє ставлення до нього [6]. Є. О. Климов бачить структуру, як вплив на взємодію соціально-педагогічного явища на свідомість студента, яка утворює матрицю життєвих орієнтацій [7]. Багато вчених-психологів розглядали проблему розвитку особистості студента з позиції вікової специфіки, наприклад, Б. Ананьєв [2]. Етапи становлення як особистості, так і чинників її розвитку досліджувала К.А. Абульханова [1]. Велику роль відіграє самосвідомість молодої людини, яку досліджувала І.В.Дубравіна [4, с.287].

Сьогодні потребує дослідження вплив на формування особистості університетсько-освітнього середовища.

Освітнє середовище – це система при якій відбувається перетин активної співпраці учасників освітнього процесу, їх взаємовідносин, соціальних зв'язків з метою підсилення їх творчого потенціалу. Освітнє середовище можна охарактеризувати обсягом освітніх послуг, їхньою якістю, інтенсивністю освітньої інформації. Без народження освітньої культури воно не може функціонувати, адже використовується принцип взаємовпливу різних освітніх систем на нього.

Університетське освітнє середовище впливає на професійний та особистісний розвиток студента як майбутнього фахівця з метою забезпечення його до подальшої професійної діяльності або подальшого навчання, можливості з упіхом використовувати соціальні ролі та самореалізуватись у житті.

Становлення особистості триває протягом усього життя. На розвиток особистості студента впливає такий чинник як процес навчання, який сприяє здійсненню реалізації можливостей, розкриває творчий та професійний потенціал студента як особистості.

Освіта зі зміною суспільства, також змінює свою традиційну орієнтацію яка відзначалась дуже великим навантаженням інформації, переходить до підвищеного

сприяння та використаня комунікацій, педагогічних принципів, технологій. Чинне місце повинне відводитись формуванню самостійності студента, умінню проектувати ідеї, втілювати їх у життя, а потім відстоювати свою життєву активну позицію. Всі ці риси особистості повинне виховувати університетське освітнє середовище.

Важливими чинниками становлення особистості є знаходження студентом ціннісних орієнтирів. Ціннісні орієнтири – це спрямованість особистості на певну матеріальну та духовну цінність як об'єктів, які виступають загальним орієнтиром в її поведінці.

Найпершим, на нашу думку, є здоров'я самого студента. Він повинен засвоїти, що для того, аби виконувати свою професійну діяльність в повній мірі потрібно дбати про свій стан. В силу свого віку, молоді люди не зовсім усвідомлюють взаємозв'язок свого стану здоров'я та вирішення професійних питань.

При вступі в університет колишній школяр потрапляє в невідоме для нього середовище. Важливим на даному етапі є уміння комунікувати з іншими студентами та новими викладачами. Уміння налагоджувати цей процес і є цінністю, яку повинен розвивати студент.

Усвідомлення себе як соціально та політично активної людини може принести задоволення студенту і зорієнтувати його на формування індивідуальності, набуття неповторності.

Також хотілося би зупинитись на такій цінності, як творчий потенціал. Без цього вміння дуже важко усвідомлювати себе щасливою людиною.

До ціннісних орієнтацій належать, на наш думку, такі як: освіченість, сім'я, духовне задоволення, справедливість, матеріальне становище. Звичайно, напрями, які створюють цінності, формуються на протязі всього життя, та освітньо-університетське середовище в цьому відіграє провідну роль.

Проблемою у визначенні для себе ціннісних орієнтирів є те, що Україна як держава утворилась не дуже давно. До недавнього часу не було загальної стратегії у держави, не визначена система цінностей, тому це сильно впливало на ціннісні орієнтації особистості.

Отже, на сучасні вищі навчальні заклади покладена велика відповідальність за майбутнє нашої держави. Адже вони випускають сформовані особистості, які компетентні у своїх професіях, мають великий багаж знань, який можна використовувати на практиці. Мають ціннісну орієнтацію. Уміють навчатися на протязі всього життя.

Література

1. Абульханова К. А. Новое в психологии профессионализма. *Психологический журнал*. 1997. № 4. С. 17-19.

2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1968. 339 с.

3. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 144-150.

4. Дубровина И.В., Данилова Е.Е., Прихожан А.М. Психология. М.: Академия, 2003. 464 с.

5. Іванцев Л.І. Становлення особистості майбутнього вчителя як суб'єкта життєтворчості: автореферат дис. … кандидата псих. наук: спец. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. К., 2003. 32 с.

6. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореферат дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луганськ, 2011. 24 с.

7. Климов Е. А. Введение в психологию труда. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1988. 199 с.

УДК: 378.1:147.146

Олена Ткачук
завідувач кафедри спортивної та педагогічної майстерності
Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного;
Анжела Димуцька
кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного;
Антон Димуцький
викладач І категорії
Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес олімпійського коледжу імені І. Піддубного

Теоретичні та методичні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітньому процесі були предметом дослідження таких науковців як: Р. Гуревич, А. Гуржій, М. Кадемія, А. Кудін, О. Тимошенко та ін.. З досвіду зазначених науковців можна стверджувати, що впровадження в освіту ІКТ сприяє підвищенню її якості та удосконаленню організації освітнього процесу у закладі вищої освіти. Водночас, інформаційні технології в освіті М. Кадемія [с. 24] розглядає як «технології навчання, виховання, наукових досліджень і управління, засновані на використанні обчислювальної та інформаційної техніки і спеціального програмного, інформаційного та методичного забезпечення».

Специфіка організації освітнього процесу коледжу передбачає участь студентів у різноманітних змаганнях, тривалих спортивно-тренувальних зборів, що, впливає на відвідування ними практичних та аудиторних занять. Тим більше, модульно-рейтингова система організації освітнього процесу у закладах вищої освіти передбачає велику кількість годин відведених на самостійну підготовку студентів і необхідності формування у міжсесійний період його рейтингу [6, 55]. А впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій (телефонний зв'язок, комп’ютери, мережу Інтернет, радіо- та телепередачі) в освітній процес дозволяє частково розв’язати цю проблему. Отже, мета впровадження комп’ютерних технологій у освітній процес Олімпійського коледжу імені І. Піддубного полягає у тому, щоб зробити навчання ефективнішим. Завданнями ІКТ полягають у організації учбового процесу таким чином, що взаємодія між суб’єктами процесу навчання стала невід’ємною рисою пізнавального процесу на заняттях.

Для оптимізації освітнього процесу проведено автоматизацію системи контролю знань з циклу теоретичних дисциплін («Легка атлетика» та «Організаційно-правові основи клубної роботи») навчального плану підготовки фахівців фізичної культури та спорту в Олімпійському коледжі імені І. Піддубного з використанням мереж Інтернет/Інтранет. Таким чином, об’єктивна оцінка рівня знань та практичних навичок здобувачів вищої освіти спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» галузі знань 01 «Освіта» спонукала до впровадження в освітній процес коледжу інформаційно-комунікаційних технологій засобами сервісу Socrative. com. Сервіс доступний, як для комп’ютерів так, і мобільних пристроїв та планшетів, призначений для організації та проходження тестів-опитувальників різних типів зокрема: «Відкриті запитання»; «Запитання з декількома варіантами відповідей» (https://b.socrative.com/teacher/#live-results/question/1); «Правда/Неправда» (https://b.socrative.com/teacher/#live-results/question/1).

На кафедрі «Спортивної та педагогічної майстерності» коледжу Олімпійського резерву програма використовується при проведенні тестового контролю в процесі вивчення дисциплін: «Легка атлетика» та «Організаційно-правові основи клубної роботи» в режимі реального часу. Тести містять мультимедійні та фотопитання, що важливо для вивчення спортивно-педагогічних дисциплін. Для того, щоб розпочати роботу у сервісі Socrative, викладач реєструється (Socrative.com teacher) і створює власний профіль з номером «кімнати». Створивши набір тестових запитань, викладач повідомляє студентам номер «кімнати», що дозволяє студентам без реєстрації виконувати тестові завдання/опитування. Слід зауважити, що за умови відсутності доступу до інтернету, викладач може роздрукувати та застосовувати тестові завдання/опитування як роздатковий матеріал в процесі заняття (рис. 1).

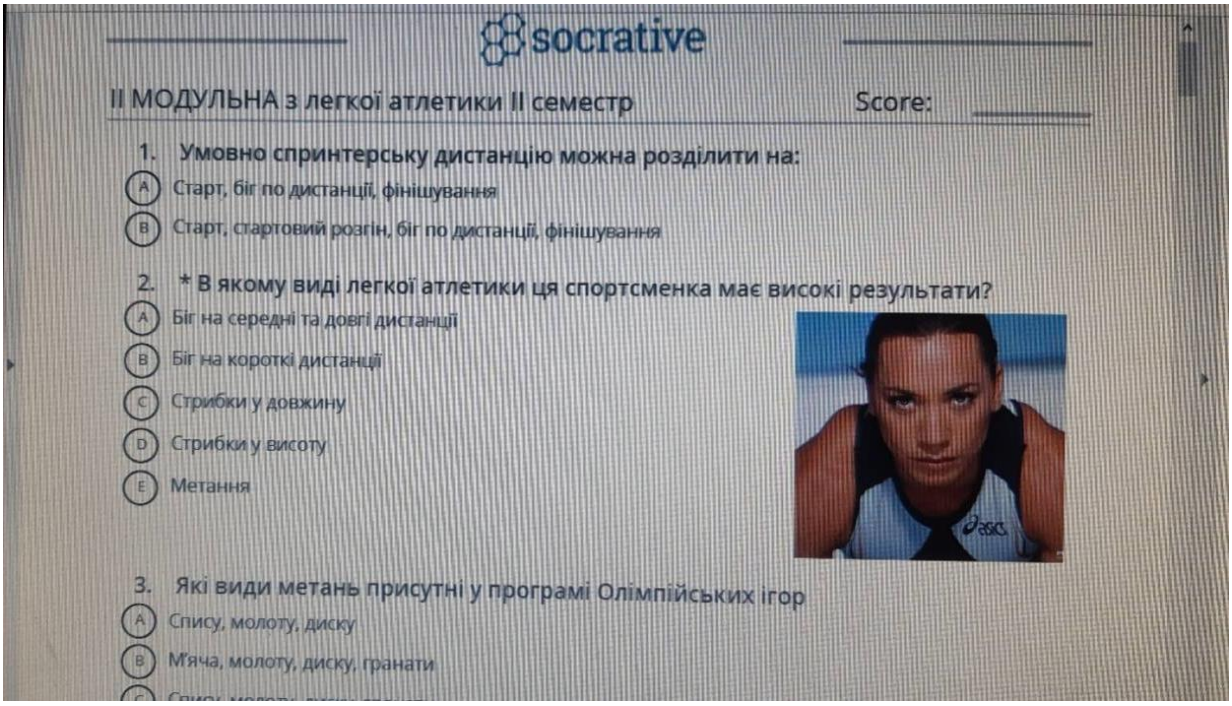

Рис. 1. Приклад тестових завдань/опитувань в якості роздаткового матеріалу.

Для проходження студентами цього опитування, їм необхідно зайти на головну сторінку сервісу Socrative. com у якості студента, а саме: Socrative.com student, та ввести номер «кімнати» викладача (наприклад: TO4149), потім ввести своє ім'я (Enter your name …), після чого з'являються запитання з варіантами відповідей на які треба відповісти.

Приклад відповідей представлено на рис. 2. Правильні відповіді відображаються зеленим кольором, не правильні – червоним.

Таким чином, форми контролю умінь та навичок можуть бути проміжні (можна проходити віддалено, через Інтернет) та модульні (з обов'язковою присутність студента). А відповіді учасників опитувань допомагають викладачу проаналізувати, наскільки успішно засвоєний той чи інший матеріал з дисципліни, зробити висновки про успішність кожного окремого студента та групи в цілому.

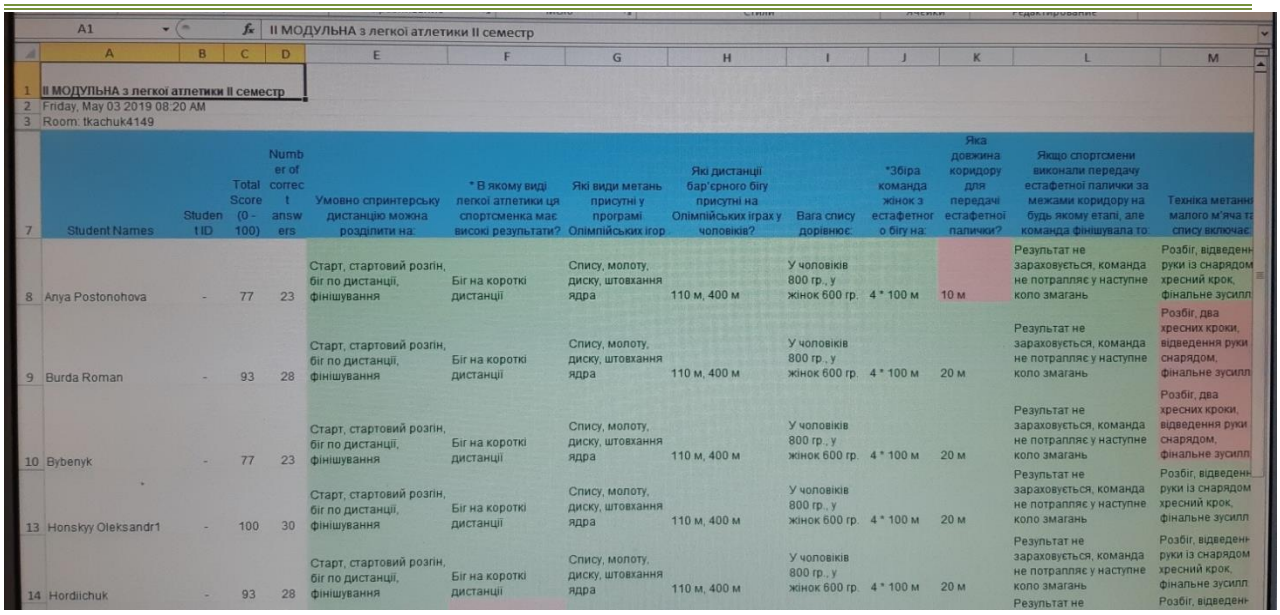

A1 | II МОДУЛЬНА з легкої атлетики II семестр

1 II МОДУЛЬНА з легкої атлетики II семестр
2 Friday, May 03 2019 08:20 AM
3 Room: tkachuk4149

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
7	Student Names	Student ID	Total Score (0 - 100)	Number of correct answers	Умовно спринтерську дистанцію можна розділити на:	* В якому виді легкої атлетики ця спортсменка має високі результати?	Які види метань присутні у програмі Олімпійських ігор	Які дистанції бар'єрного бігу присутні на Олімпійських іграх у чоловіків?	Вага спису дорівнює:	*Збіра команда жінок з естафетного бігу на:	Яка довжина коридору для передачі естафетної палички?	Якщо спортсмени виконали передачу естафетної палички за межами коридору на будь якому етапі, але команда фінішувала то:	Техніка метання малого м'яча та спису включає:
8	Anya Postonohova	-	77	23	Старт, стартовий розгін, біг по дистанції, фінішування	Біг на короткі дистанції	Спису, молоту, диску, штовхання ядра	110 м, 400 м	У чоловіків 800 гр., у жінок 600 гр.	4 * 100 м	10 м	Результат не зараховується, команда не потрапляє у наступне коло змагань	Розбіг, відведення руки із снарядом хресний крок, фінальне зусилля
9	Burda Roman	-	93	28	Старт, стартовий розгін, біг по дистанції, фінішування	Біг на короткі дистанції	Спису, молоту, диску, штовхання ядра	110 м, 400 м	У чоловіків 800 гр., у жінок 600 гр.	4 * 100 м	20 м	Результат не зараховується, команда не потрапляє у наступне коло змагань	Розбіг, два хресних кроки, відведення руки снарядом, фінальне зусилля
10	Bybenyk	-	77	23	Старт, стартовий розгін, біг по дистанції, фінішування	Біг на короткі дистанції	Спису, молоту, диску, штовхання ядра	110 м, 400 м	У чоловіків 800 гр., у жінок 600 гр.	4 * 100 м	20 м	Результат не зараховується, команда не потрапляє у наступне коло змагань	Розбіг, два хресних кроки, відведення руки снарядом, фінальне зусилля
13	Honskyy Oleksandr1	-	100	30	Старт, стартовий розгін, біг по дистанції, фінішування	Біг на короткі дистанції	Спису, молоту, диску, штовхання ядра	110 м, 400 м	У чоловіків 800 гр., у жінок 600 гр.	4 * 100 м	20 м	Результат не зараховується, команда не потрапляє у наступне коло змагань	Розбіг, відведення руки із снарядом хресний крок, фінальне зусилля
14	Hordiichuk	-	93	28	Старт, стартовий розгін, біг по дистанції, фінішування	Біг на короткі дистанції	Спису, молоту, диску, штовхання ядра	110 м, 400 м	У чоловіків 800 гр., у жінок 600 гр.	4 * 100 м	20 м	Результат не зараховується, команда не потрапляє у наступне коло змагань	Розбіг, відведення руки із снарядом хресний крок, фінальне зусилля
												Результат не	Розбіг, відведення

Рис. 2. Приклад відповідей після проходження тестування студентами

Аналіз останніх досліджень і публікацій [3; 4; 5; 6; 7] довів необхідність впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у освітній процес коледжу, що дозволило вирішити ряд важливих і складних завдань, а саме: реалізувати контроль за підготовкою завдань самостійної роботи; підготувати необхідні дидактичні матеріали для впровадження в освітній процес; реалізувати тестовий контроль за допомогою комп'ютерних з метою оцінювання теоретичних знань студентів.

Таким чином, використання програми Sokrative.com дозволяє більш якісно контролювати знання майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту.

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#o19

2. Герасименко І.В. Використання технологій дистанційного навчання в підготовці майбутніх бакалаврів комп'ютерних наук. *Інформаційні технології і засоби навчання*, Київ. 2014, Том 41, №3. С. 232–246.

3. Гуревич Р.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід: навч. посіб. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. 348 с.

4. Гуревич Р.С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців. Львів: Вид-во «СПОЛОМ», 2012. 502 с

5. Кадемія М.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: навч. посіб. Вінниця, ТОВ «Планер», 2011. 220 с.

6. Кудін А. П. Використання електронних ресурсів у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету.* Серія: Педагогічні науки. 2017. Вип. 143. С. 54–59.

7. Тимошенко О. В. Використання інфо-комунікаційних технологій у процесі фізичного виховання учнівської та студентської молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 3К (97). С. 544–548.

8. Тимошенко О. В. Особливості організації дистанційної форми навчання майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету.* Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2014. Вип. 118(2). С. 237–242.

УДК 37.06

Анна Філь
старший викладач кафедри соціології
та гуманітарних дисциплін
Академія праці, соціальних
відносин та туризму м. Київ

Студенство як найдинамічніша частина молоді: соціологічний аспект

Вивчення молодіжних субкультур становить важливий напрямок соціології молоді. З 60-х років XX в. до цієї проблематики звернулися провідні соціологи різних країн світу; у вітчизняній же соціології аналіз молодіжних субкультурних феноменів до кінця 80-х років вівся в досить вузьких рамках. У значному ступеню це пояснювалося тим, що зазначені феномени в силу наукових парадигм, що затвердилися, сприймалися як соціальна патологія, а подібного роду тематика в основному носила закритий характер і її розробка не могла вестися по вільному виборі того або іншого дослідника або дослідницького колективу. Позначалося й те, що субкультури, властиві Заходу, в минулому мало представлені (принаймні на поверхні) у формах соціальної й культурної активності молодого покоління.

Дійсно, роль та значення молоді не можна нівелювати. Саме молодь є лакмусовим папірцем тих змін, які сьогодні відбуваються у нашій державі.

При всіх негативних тенденція, які притаманні українському суспільству, і які звичайно не можуть не залишити свій відбиток на молодих, варто відзначити все ж таки позитивну роль молоді. Адже саме вона є одним з головних агентів у формуванні соціального капіталу, як найбільш активна частина суспільства, що знаходиться в стадії засвоєння ідентифікацій, ідей та цінностей.

Особливе місце серед молоді займають студенти. Саме студентська молодь має найбільше можливостей стати в майбутньому елітою і не лише інтелектуальною, оскільки однією з умов входження до вищої ієрархії суспільства є отримання спеціалізованої або вищої освіти.

Особливістю сучасного студентства є те, що процес його включення в громадське життя йде не тільки через навчальну діяльність і професійну підготовку, але й шляхом формування незалежних матеріально-побутових умов, нових форм прояву власної активності й шляхом вибору форм соціальної взаємодії. Усе більше значимими стають для студентів не стільки суспільні, скільки особистісні орієнтири. Особливо це проявляється в уявленнях молодих людей про успіх у житті, що й використається соціологами як індикатор їх ціннісних орієнтацій.

Найменш значимими сьогодні є для студентів слава, зв'язки, знайомства, влада, можливість командувати людьми, спокійне життя.

Сьогодні можна стверджувати, що уявлення про кризу ідеалів і цінностей молодих мають потребу в серйозному уточненні. Так, зруйнувалися ідеологеми, зникли політизовані ілюзії й стереотипи. Але сфера моральна, орієнтація на порядність і щирість у

міжособистісних відносинах виявилася більше стійкою. І це – при всіх витратах - позитивний момент. Навіть в оцінках молодими обіцянок і дій політиків, політичних лідерів і партій усе більше значимими стають моральні критерії.

В цілому, можна стверджувати, що студентство залишається однією із найрозвинутіших соціокультурних груп, за структурою дозвільних інтересів, що наближуються до способу життя соціально-професійних загонів інтелігенції.

УДК: 796.038:012.1. – 378.14

Наталя Чепурна
викладач вищої категорії,
старший викладач кафедри спортивної
та педагогічної майстерності
Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного

Вплив показників фізичної працездатності серед студентів і-іі курсу циклічних та ациклічних видів спорту на освітній процес

Важливим аспектом в тренувальному процесі спортсменів є здатність до виконання фізичних навантажень різної інтенсивності в умовах статичної, динамічної та змішаних видів робіт. Під час постійних тренувань поступово змінюються показники, які характеризують стан основних фізіологічних систем організму. А саме, відбуваються зміни у [1; 6; 7; 8; 10]:

– стані ЦНС: збільшення рухливості нервових процесів;

– опорно-руховому апараті спостерігається збільшення маси й об’єму скелетних м’язів, їх гіпертрофія та посилена капіляризація;

– функції органів дихання – частота дихання в тренованих спортсменів у спокої менше, ніж у нетренованих.

Всі ці зміни свою чергу відображаються і на показниках розумової працездатності (коефіцієнт точності, продуктивності, опрацювання інформації зоровим аналізатором тощо) особливо в період інтенсивних фізичних тренувань у студентів вони знижуються.

Особи, що займаються спортом характеризуються високими швидкісно-силовими та координаційними здібностями, а також силою і потужністю м’язових скорочень, витривалістю та високим рівнем енергетичних систем організму [6; 8]. Саме тому, для надання практичних рекомендацій щодо навчально-тренувального процесу студентів-спортсменів Олімпійського коледжу імені І. Піддубного (м. Київ), вагомим є визначення показників фізичної працездатності із використанням функціональних проб (Гарвардський степ-тест, проба Руф’є, кліностатична та ортостатична проби, гіпоксичні проби Штанге та Генчі).

Аналіз наукової літератури [2; 3; 6; 8] свідчить, що фізична працездатність залежить від ряду факторів зокрема: вік, стать, рівень розвитку опорно-рухового апарату, психологічний стан, умови навколишнього середовища, тощо.

Дослідження щодо визначення показників фізичної працездатності проводилося на базі Олімпійського коледжу ім. І. Піддубного (м. Київ) серед 40 студентів І–ІІ курсів, а саме: юнаки та дівчата у віці 17–19 років з високим рівнем спортивної кваліфікації (КМС - МС), спортивний стаж яких сягає 6–8 років. Студенти-спортсмени є представниками циклічних (велоспорт, плавання, легка атлетика) та ациклічних (спортивна гімнастика, вільна боротьба) видів спорту.

Для визначення фізичної працездатності у студентів використано наступні функціональні проби [2; 4; 6]:

– ***гарвардський степ-тест*** [5] – виконується при сходженні на сходинку стандартної висоти в темпі 120 кроків/хв, протягом 5-ти хвилин й визначенням пульсу за перші 30 секунд на другій, третій та четвертій хвилинах відновлення з подальшим розрахунком за формулою й оцінюванням за табличними показниками (< 55 – низький рівень, 56–64,9 – нижче за середній, 65–79,9 –середній, 80–89,9 – вище за середній, > 90 – дуже високий);

– ***проба Руф'є*** [5] – проводиться в режимі 30 присідань за 45 секунд з подальшим визначенням показників пульсу та розрахунками за формулою й оцінюванням за табличними показниками (< 3 – високий рівень, 4–6 – вище середнього, 7–9 – середній, 10–14 – нижче середнього, > 15 – низький), ця проба дозволяє оцінити реакцію серцево-судинної системи на фізичне навантаження;

– ***кліностатична проба*** [5] **–** дозволяє оцінити збудливість парасимпатичного відділу ВНС, визначається ЧСС після 3–5 хвилинного стояння, і потім обстежуваний повільно займає положення лежачи і після 3 хвилин в горизонтальному положенні підраховується ЧСС;

– ***ортостатична проба*** [5] – дозволяє оцінити збудливість симпатичного відділу ВНС, і проводиться в зворотньому порядку кліностатичній пробі (нормотонічною вважається реакція при прискоренні ЧСС на 7–12 ударів, підвищеною на 25–30);

– ***гіпоксичні проби***: ***проба Штанге*** [5] – виконується в положенні сидячи, спортсмен повинен зробити глибокий вдих і затримати дихання якомога довше. Тривалість перерви у диханні відзначається секундоміром. В момент видиху секундомір зупиняють. У спортсменів час затримки дихання коливається у межах 60–120 сек.; ***проба Генчі*** [5] – зробивши звичайний (не надмірний) видих, досліджуваний затримує дихання. Секундомір зупиняють в момент вдиху. Час затримки дихання у спортсменів до 50–60 сек. у чоловіків і 30–50 сек. у жінок.

Спортсмени були ознайомлені зі змістом тестів, процедурою вимірів й дали згоду на їхнє проведення і інтерпретацію. Результати представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Оцінка фізичної працездатності спортсменів
циклічних та ациклічних видів спорту

Показники	ІГСТ	Проба Руф’є	Проба Штанге	Проба Генчі	Кліностатична проба	Ортостатична проба
Циклічні види спорту	83-90	2-4	> 50 у дівчат > 60 у юнаків	> 55 у юнаків > 45 у дівчат	< ЧСС на 5-7 ударів	< ЧСС на 6-8 ударів
Ациклічні види спорту	81-86	3-4	> 45 у дівчат >60 у юнаків	> 55 у юнаків > 47 у дівчат	< ЧСС на 5-7 ударів	< ЧСС на 5-7 ударів
Рівень розвитку	Вище середнього	Вище середнього, високий	високий	високий	нормотонічний тип реагування	нормотонічний тип реагування

Аналіз вище зазначеної таблиці показав, що значних відмінностей в рівні фізичної працездатності у спортсменів циклічних й ациклічних видів спорту (юнаків та дівчат) виявлено не було. Показники ЧСС після проведення проби Руф'є й Гарвардського степ-тесту у всіх обстежуваних студентів І-ІІ курсу Олімпійського коледжу імені І. Піддубного становили вище середнього за табличними показниками [5], що свідчить про адекватність фізичних навантажень враховуючи вікові та функціональні можливості студентів-спортсменів в кожному конкретному виді спорту. Слід зауважити про достатньо високі відновлювальні процеси в організмі кожного обстежуваного після фізичних навантажень. Аналіз результатів гіпоксичних проб Штанге та Генчі (щодо функціонального стану органів дихання та серцево-судинної системи) також свідчить про високі показники, [5], зокрема кисневе забезпечення організму та ефективну роботу системи зовнішнього дихання.

Водночас, визначення тонусу вегетативної нервової системи при зміні положення тіла у просторі показало нормотонічний тип реагування в обстежуваних спортсменів (юнаків та дівчат) різних видів спорту, але в умовах «емоційної дестабілізації» ці спортсмени і під час тренувань і під час навчального процесу показували різні типи реагування (від гіпотонічного до гіпертонічного типу, в залежності від вираженості стресового фактору),що безпосередньо впливає на якість навчального процесу і проявляється неуважністю студентів під час занять та швидкою розумовою втомою. [5.10].

Загалом результати обстежень дають змогу говорити про високі адаптаційні можливості до фізичних навантажень з урахуванням здібностей спортсмена, а також адекватну взаємодію в системі тренер – спортивний лікар – спортсмен. Водночас, в умовах підвищених інтенсивних фізичних навантажень у студентів-спортсменів спостерігається зниження ефективності уваги, здатності до швидкого сприйняття нової інформації та до можливості короткострокового запам’ятовування.

Таким чином, враховуючи особливості освітнього процесу в Олімпійському коледжі, особливу увагу слід звернути на організацію розумової діяльності серед студентів-спортсменів в учбовому процесі. А саме: урізноманітнити розумову працю під час занять з урахуванням сучасних методик викладання та використанням елементів «арт-терапії», що поліпшує роботу сенсорних систем організму студентів, а також сприятливо впливає на відновні процеси.

Література

1. Біліченко О.О. Порівняльний аналіз фізіологічних показників тренованості у студентів перших курсів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків, 2009. N9. С. 15–18.

2. Виноградов О.О. Функціональна діагностика: методичні рекомендації до проведення лабораторних робіт. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 57 с.

3. Винник А. В. Працездатність студентів під час учбового процесу. *Безпека людини в сучасних умовах.* Харків, 2015. С. 279–285.

4. Волков В. М. Терещенко О. В. Контроль і оцінка фізичної підготовленості студентської молоді: навч.-метод. посіб. К.: Нора-Друк, 2006. 65 с.

5. Дорофєєва О.Є., Коршак В.М, Овдій М.О, Практикум з фізичної реабілітації та спортивної медицини, 2017, 94 с.

6. Євстратов П., Гауряк О, Виклюк Я, Мосейчук Ю, Порівняльний аналіз показників розумової працездатності студентів-спортсменів і тих, хто не займається спортом (на

прикладі умов підвищеного емоційного стану) Чернівецький національний університет ім.Ю.Федьковича, 2005, с 15.

7. Круцевич Т.Ю., Воробйов М.І., Безверхня Г.В.. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навч. посіб. К.: Олімп.л-ра, 2011. 224 с.

8. Неханевич О.Б., Абрамов В.В., Смірнова О.Л., Фізична реабілітація та спортивна медицина: підручник для студентів вищих мед. навч.закладів. 2014, 263 с.

9. Приймак, С. Фізична працездатність студентів, що займаються в групі спортивно-педагогічного удосконалення з боксу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 6 (70). С. 130–141.

10. Ткаченко М.І, Пацура В.І, Нагорна В.О, Функціональні особливості розумової працездатності спорстменів високого класу в ігрових видах спорту, стаття в 15 Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я» 2015, с 101-103.

УДК 37.07:005.33

Леся Червона
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу лідерства
та інституційного розвитку вищої освіти
Інституту вищої освіти НАПН України

Механізми залучення студентських представників до процесів університетського врядування: зарубіжний досвід

Досліджуючи проблеми університетського врядування, ми вже акцентували в попередніх публікаціях увагу на тому, що ефективна модель врядування можлива при умові максимального залучення всіх зацікавлених сторін до процесів прийняття рішень. Студенти є найчисельнішим стейкхолдером в цьому процесі, що в свою чергу ускладнює механізми залучення студентських представників до процесів університетського врядування. Виходячи з того, що демократія участі є універсальним принципом організації Університету як соціальної системи, а широка суспільна партисипація має втілюватися в свідомій, активній участі всіх зацікавлених сторін освітнього процесу в тому числі і студентів у процесах формування, вироблення та реалізації всіх важливих рішень ми пропонуємо в даній публікації звернутися до практик які використовуються в університетах Великої Британії, наприклад в University of Cambridge[59].

University of Cambridge – це великий університет (18000 студентів) до складу якого входить 31 коледж і 150 різних підрозділів, факультетів, шкіл, кафедр тощо. Управління університетом здійснюється через центральні органи - головним чином, Regent House, the Council and the General Board of the Faculties[60] - які отримують консультації і підтримку від широкої мережі комитетів, рад тощо. Всі ці органи є виборними до складу яких залучаються як представники акдемічного персаналу, так і представники від студентів. Хоча студенти включаються не до всіх без виключення рад чи комітетів, а тільки до тих, де є інтереси

[59] University of Cambridge. URL. : https://www.cam.ac.uk/
[60] University governance explained https://www.governance.cam.ac.uk/Pages/default.aspx

студентства. Наприклад, у складі Human Resoursces Committee[61] (Кадровий комітет) який забезпечує стратегічний нагляд за кадровою політикою і процедурами в університеті, або в Senior Tutors' Committee[62] (комітеті старшийх викладачів) представників від студентів ми не побачили. Але у переважній більшості комітетів студенти представлені.

Оскільки університетське врядування це процес (процедура) прийняття рішень то варто звернути увагу на те, як приймаються рішення в University of Cambridge. Процес прийняття рішень є доволі прозорим і відкритим в даному університеті, детально представлений на офіційному сайті університету та включає три основні етапи:

Перший етап. Вноситься пропозиція про певну зміну, яка може бути викликана або внутрішньою необхідністю, або результатом рекомендацій чи пропозицій зовнішнього органу. Council (Рада університету) чи інший університетський орган створюють спеціальну робочу групу, для того, щоб вона вивчила поточну практику з даної пропозиції в університеті, вивчила приклади передових практик і виробила на цій основні необхідні рекомендації. Рабоча группа запитує інформацію у відповідних сторін (ці запити можуть включати консультації з зовнішніми органами). після цього доповідає про свої висновки на відповідному комітеті. Далі відбуваються консультації, з метою отримання внутрішнього зворотнього зв'язку за пропозиціями.

Другий етап. Складається проект звіту, в якому викладені рекомендації, довідкова інформація за пропозиціями і відповідні зміни в *Statutes* (Уставі) і Ordinances (Постановах). Звіт подається на затвердження до Council. Для цього Звіт друкується в Cambridge University Reporter[63], який є офіційним журналом Університету і друкує всі матеріали, які є невід'ємною частиною розвитку університету і виставляється таким чином на обговорення. Окремо варто сказати про обговорення, яке є важливою частиною процесу прийняття рішень в University of Cambridge. Це форум який проходить кожні 2 тижні протягом семестру в Сенатській палаті в форматі дискусій, які стали частиною демократичної традиції університету. Участь в обговореннях мають право приймати: члени Regent House, випускники університету, студенти, члени факультетів (викладачі, персонал тощо) та інші особи уповноважені віце-канцлером.[64]

Третій етап. Зауваження, зроблені під час обговорення, публікуються в Cambridge University Reporter, і Council може відповісти на них через повідомлення. Пропозиція буде опублікована і якщо поправок або запиту на голосування, зміни будуть затверджені через дев'ять днів після опублікування. В іншому випадку Council може прийняти запропоновані правки і сам призначити голосування для прийняття рішень між вихідним і зміненим формулюванням.

Схематично описаний процес прийняття рішень в Cambridge University зображено на схемі[65]:

[61] Human Resoursces Committee https://www.governance.cam.ac.uk/committees/hr/Pages/default.aspx
[62] Senior Tutors' Committee https://www.seniortutors.admin.cam.ac.uk/senior-tutors-committee
[63] Governance explained https://www.governance.cam.ac.uk/governance/uni-legislation/Pages/Reporter.aspx
[64] Discussions https://www.governance.cam.ac.uk/governance/decision-making/discussions/Pages/default.aspx
65 Governance explained. The decision-making process. https://www.governance.cam.ac.uk/governance/decision-making/process/Pages/default.aspx

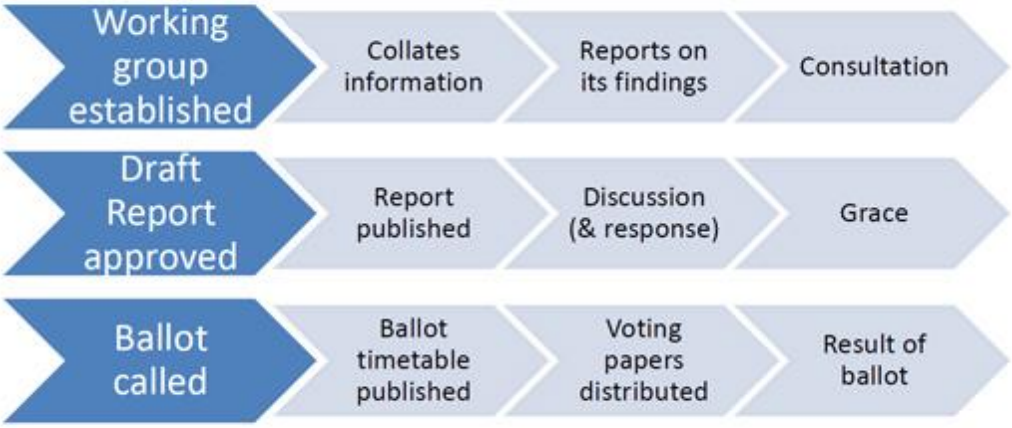

Розглянувши процес прийняття рішень в University of Cambridge, повернемося до механізмів залучення студентських представників до процесів університетського врядування. Основним механізмом залучення студентів до процесу управління в University of Cambridge є студентське представництво. Представники студентів є невід'ємною частиною більшості комітетів та рад. На початку кожного семестру всі школи, факультети, коледжі тощо вибирають студентів, які будуть представляти інтереси всієї студентської спільноти при формуванні рішення як на місцевому так і на центральному рівні в університеті.

Загалом в Університеті діє два студентських союзи: CUSU і Graduate Union.(Союз випускників). Вони пропонують консультації, інформацію, ресурси та підтримку для всіх зацікавлених студентів. Інформація про представників студентських союзів є відкритою і доступною для кожного студента і є можливість завжди звернутися за підтримкою.

Крім того, у кожному коледжі є власні студентські союзи або союзи - JCR (Junior Common Room) для студентів і MCR (Middle Common Room) для випускників. У деяких коледжах є об'єднані JCR і MCR. Як і CUSU і ГУ, сотрудники JCR і MCR избираются студенческим складом[66]

Студентські академічні представники вибираються таким чином, щоб кожен рівень представлення відповідав наступному, втілюючи до Союзу студентів Кембриджського університету (CUSU). Наступний графік, наданий CUSU, допомагає проілюструвати рівні продуктивності:[67]

[66] https://www.cambridgestudents.cam.ac.uk/cambridge-life/student-unions
[67] https://www.cambridgestudents.cam.ac.uk/student-elections

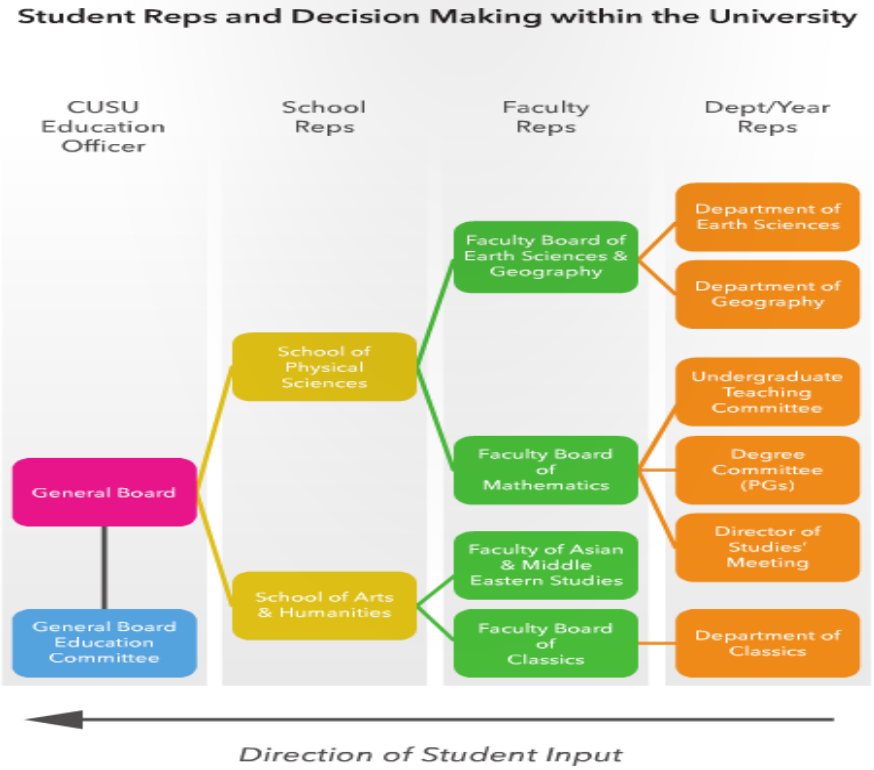

Якщо розглянути рівні представництва, то вони будуть виглядати наступним чином:

Представники факультету.

Представники факультету приймають участь в засіданнях факультету і передають голоси студентів на раді факультету, яка є найвищим рівнем дискусій на факультеті. Окремо на кожному факультеті є як мінімум один представник від бакалаврів і один представник від аспірантів.

Представники школи.

Представники школи входить до складу Ради школи, яка відповідає за фінансове та стратегічне керівництво конкретною школою (технологіями, біологічними науками, клінічною медициною, фізикою, гуманітарною та соціальною наукою, мистецтвом та гуманітарною наукою). У більшості шкіл також є Комітет по Бакалаврату або його еквівалент, а також Комітет з Аспірантури, який може бути призначений представниками UG і PG.

Інші представники.

В залежності від факультету, можуть бути окремі аспекти представництва, наприклад, представники курсу, або представники які входять до об'єднаних комітетів «Студент-персонал», «Консультативні форуми студентского персоналу», «Комітет по навчанню і викладанню» тощо.

Представник по освіті CUSU

Постійний представник, якого обирає весь студентський колектив раз на семестр, і який входить до складу Генеральної ради і підкомітету по освіті, де об'єднуються численні рішення всієї структури комітету.

Оскільки всі студентські представники повинні бути обрані на свою посаду, а найкращий спосіб зробити це – через анонімне голосування, CUSU розробило свою власну платформу для голосування, яку школи, факультети та департаменти можуть використовувати для своїх виборів.

Крім того у всіх студентів є можливість впроваджувати свої ідей (спрямовані на розвиток університетського життя) безпосередньо. Перша можливість передбачена прозорою процедурою прийняття всіх змін в університеті. Навіть просто слідкуючи за випусками в Cambridge University Reporter будь-який студент в University of Cambridge може бути в курсі всіх рішень які приймаються, а також приходити на обговорення до Сенатської палати і приймати участь в дискусіях висловлюючи свої позиції.

Другу можливість надає безпосередньо Cambridge University Students' Union (CUSU)[68] або в нашому розумінні студентський союз університету. На сайті CUSU є рубрика «I have an idea». Кожен студент має можливість через запропоновану в цій рубриці форму представити (подати) свої ідеї чи то з приводу покращення CUSU, чи то ідею пов'язану з змінами в університеті.

УДК 37.06

Вікторія Шарамко
студентка спеціальності «Менеджмент»
факультет менеджменту освіти та науки
Національний педагогічний університет імені Драгоманова

Проблеми формування особистості студента

Розглянуто проблеми формування особистості студента з точки зору віку, професійного становлення, самовиховання, формування мотивації при набутті професійних якостей.

Ключові слова: формування особистості, професійне становлення, самовиховання, мотивація.

Зміна стратегій в усіх сферах українського суспільства призводить до того, що освіта також змінює свої глобальні та стратегічні цілі. Спочатку акцентувалась увага на знаннях, котрі отримав спеціаліст. Натомість зараз вона зорієнтована на особистісні якості.

У Законі України «Про освіту» наголошується, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [4].

Аналіз наукових публікацій по даній проблемі говорить, що до неї зверталось багато фахівців з психології та педагогіки. Дослідження проводилися: Б.Ананьєвим, Т. Гордєєвою, А. Бодальовим, Л. Мітіною, Д. Дворяшиним, Н. Пейсаховим, М. Тутушкіною, О. Степановою та багатьма іншими вченими.

Формування особистості – процес, при якому людина стає соціальною істотою під впливом засвоєння норм та правил і перетворює їх на свої ціннісні орієнтації.

Проблема формування особистості студента в першу чергу пов'язана з його віком. Адже це перші кроки підлітка, який відчув «почуття дорослості», у якого тільки формується вміння спроектувати своє майбутнє на основі індивідуальних переживань і спостережень.

[68] https://www.cusu.co.uk/student-academic-representatives/support-for-reps/cusu-guide-for-student-academic-representatives

За умови надання студенту сприятливих умов у своєму розвитку, можна отримати фахівця сучасного типу.

Професійне становлення студента відіграє особливу роль у процесі розвитку особистості майбутнього фахівця, його професійної свідомості й успішності подальшої професійної діяльності та без активності самого студента, без розвитку та структуруванні сукупності професійно орієнтованих її характеристик – цей процес стає не можливим.

Важливу роль у формуванні особистості студента відіграє самовиховання. Розвиток цих якостей заснований на таких принципах, як саморозвиток та творча самореалізація. Самовиховання – це усвідомлена діяльність, яка має на меті реалізацію людиною себе як особистості. Завданням самовиховання є досягнення гармонії та всебічного вдосконалення. Воно передбачає всебічну роботу над собою, метою якої є вдосконалюватись та формувати нові якості у себе як особистості для того, аби вести плідну діяльність у теперішньому та майбутньому.

Іншою проблемою, ми вважаємо формування мотивації при набутті студентами професійних якостей. Мотивація, на наш погляд, є двигуном у формуванні студентом них. Для того, аби мотивація стала таким двигуном, потрібно, щоб він усвідомлював реальну суспільну користь від участі в обраній сфері діяльності, переживав за особистісну відповідальність, яка повинна привести до успішної праці. Для того, аби забезпечити студента-фахівця професійною мотивацією, потрібно підтримувати прагнення його виявляти свої можливості, а також затвердити себе у навчально-професійній діяльності. Повинне відбутися усвідомлення своєї майбутньої діяльності та її суспільної значущості.

Отже, ми визначили, що до проблем формування особистості студента належать такі чинники: вік, професійне становлення, самовиховання, формування мотивації при набутті студентами професійних якостей. Важливим значенням при формуванні особистості студента є привертання до вирішення цих проблем викладацького складу та психологів з метою надання практичної допомоги.

Література

1. Грень Л. М. Роль самооцінки у формуванні професійної самосвідомості студентів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. К., Вінниця: 2008. Вип. 19. С. 281-285.

2. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка у запитаннях і відповідях: навч. посіб.– К. : Знання, 2006. 311 с.

3. Посацький О.В. Особливості образу майбутнього в юнацькому віці / Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка / За ред. Максименка С.Д. К., 2004. Т. 6. Вип. 3. С. 264-272.

4. Про освіту: Закон України, редакція від 20.12.2019. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

УДК 378

Оксана Шипко
науковий співробітник
відділу інтернаціоналізації вищої освіти
Інституту вищої освіти НАПН України

Комунікації в освіті з проблем стійкого розвитку як дієвий засіб формування особистості студента в контексті інтернаціоналізації

З розвитком техногенної цивілізації перед людством відкрилися не лише величезні можливості, але й постали нові небезпеки, що загрожують існуванню усього живого на планеті, у тому числі й самої людини. Усвідомлення проблеми, перед якою постало людство, спонукало до пошуку альтернативного шляху розвитку суспільства. Такою альтернативою стала концепція стійкого розвитку, а її Цілі затверджено у 2015 році програмним документом ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року»[69] – це «загальний заклик до дій, спрямованих на те, щоб покінчити з бідністю, захистити планету і забезпечити мир і процвітання для всіх людей у світі ... з метою стабільного підвищення якості життя для майбутніх поколінь»[70].

Ключовим інструментом реалізації Цілей стійкого розвитку є освіта: «Освіта – це одночасно самостійна ціль і засіб для досягнення всіх інших ЦСР. Вона є не тільки невід'ємною частиною, а й ключовим фактором сталого розвитку. У зв'язку з цим вона є найважливішою галуззю з точки зору реалізації ЦСР»[71]. Освіта, зорієнтована на стійкий розвиток, передбачає не лише набуття знань, а насамперед навчання й виховання на засадах стійкого розвитку. Зокрема, Закон України «Про освіту»[72] мету освіти визначає як «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору».

Важливе місце в освіті людини на сьогодні займають комунікативна компетентність, творчість і толерантність, що характеризують її як фахівця, здатного усвідомлювати необхідність змін у сфері професійної діяльності, відчувати напрямки розвитку професійних знань, фахівця, який в умовах інтернаціоналізації є учасником мультикультурного світу. У цьому сенсі зміст освіти набуває комунікативного характеру[73]. Завдяки комунікації як засобу розвитку сучасного суспільства забезпечується осмислення проблем, пошук шляхів їх

[69] Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. – URL: https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld
[70] Що таке цілі сталого розвитку? – URL: http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html
[71] Цели образования в интересах устойчивого развития: Задачи обучения. – URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444_rus
[72] Про освіту: Закон України. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.
[73] Крашенинников В., Подгурецки Ю. Социальные коммуникации в образовании. - http://www.sibran.ru/upload/iblock/49f/49fe5a4e8013d62a4de3b86ff12f2815.pdf

розв'язання, соціальна еволюція, поза процесом якої неможливе утвердження ідеї стійкого розвитку людства.

В освітньому процесі відбувається комунікація, взаємодія учасників, у якій кожен впливає на результат. Отже важливо, щоб розв'язання глобальних проблем відбувалося не поодинці, а всіма членами комунікативної спільноти. Комунікація є простором для досвіду студента і є основою формування його особистості. Враховуючи нову місію освіти, комунікація має бути зорієнтованою на те, щоб сприяти реалізації цілей стійкого розвитку. Співпраця викладача і студента як основних учасників комунікації у вищій освіті у сучасних умовах набуває нових рис. Змістовне наповнення освітнього процесу, нові форми педагогічних практик мають формувати новий спосіб мислення молодого покоління, здатного усвідомити власну відповідальність та змінити майбутнє. Студенту важливо не тільки отримати знання, а й набути навички, необхідні для існування в непередбачуваному майбутньому. Викладач стає консультантом студента, який спрямовує думки студента в потрібне русло, вчить його аналізувати, критично оцінювати і правильно використовувати інформацію, отриману з різних джерел. Кожне джерело інформації має свою мету і аудиторію, яка буде сприймати дану інформацію. Тому викладач не нав'язує правильний варіант вирішення тієї чи іншої проблеми, а намагається допомогти студентові відшукати правильний варіант. Студент теж стає не пасивним слухачем, а активним учасником освітнього процесу – оскільки студент приходить на заняття зі своїми знаннями, отриманими з джерел, він намагається в діалозі з викладачем відшукати істину, аргументуючи свої висловлювання підтвердженнями з інформаційних джерел. «Викладач та студент, що перебувають у творчій взаємодії та співпраці, забезпечують успіх один одному у своїй самореалізації, у розвитку духовно-морального потенціалу особистості. У процесі особистісного зростання студента, його самовдосконалення відбувається цілеспрямований педагогічний вплив на професійно важливі якості, такі, як самосприйняття, креативність, толерантність, відповідальність та інші. А також підвищується відповідальність за прийняття рішень, формуються уміння прогнозу результатів, уміння вибору оптимальних дій тощо»[74].

Комунікація, побудована з урахуванням принципу суб'єкт-суб'єктного підходу в освіті, дає можливість як для творчої самореалізації викладача, так і для формування самостійності й відповідальності студента. «Для того щоб студент став активним співучасником комунікативного процесу, необхідно забезпечити суб'єкт-суб'єктний характер педагогічних стосунків, який полягає в рівності психологічних позицій, взаємній гуманістичній спрямованості, активності викладача та студента, взаємопроникненні їх у світ почуттів і переживань, готовності до прийняття аргументів співрозмовника, взаємодії з ним»[75]. Тобто діалог стає внутрішньою необхідністю для обох учасників навчального процесу, що ґрунтується не тільки на передаванні інформації, а забезпечує ефективну діяльність студента. Відкрите в комунікативному плані навчання показує, що «студенти краще опановують певні навички, якщо їм дозволяють наблизитися до предмету через їхній власний досвід та краще навчаються, якщо викладач активно підтримує їхній спосіб

[74] Мотозюк Л.М. Роль педагогічного комунікативного впливу у розвитку особистості сучасного студента. // Педагогічний дискурс. Випуск 12. 2012. С.233-239.
[75] Мотозюк Л.М. Роль педагогічного комунікативного впливу у розвитку особистості сучасного студента. // Педагогічний дискурс. Випуск 12. 2012. С.233-239.

навчання, приймає в обговорення думки студентів, які не відповідають його власній точці зору»[76].

Студент у процесі свого становлення повинен мати не лише можливості для розвитку, але й розуміти мету свого розвитку, взірець, до якого потрібно прагнути. З метою забезпечення стійкого розвитку суспільства освіта має формувати у студента професійну компетентність, інтелектуально-особистісні якості, знання, уміння та навички, які допоможуть йому жити і працювати у швидко мінливому соціальному середовищі, усвідомлено зіставляти свої особисті інтереси з інтересами суспільства задля збереження планети, забезпечення миру і підвищення якості життя майбутніх поколінь.

Комунікація в освітньому процесі, зорієнтованому на стійкий розвиток, має стимулювати, насамперед, інтерес студентів до проблеми. Цьому, зокрема, сприяє перехід від викладання до активного пізнання й обговорення, коли студенти самі моделюють складні ситуації і навчаються долати їхні негативні наслідки, розвивають складне мислення, всебічно оцінюють інформацію, вчаться знаходити вирішення питання в умовах суперечливості і невизначеності, отримувати знання шляхом власних досліджень тощо. У результаті створюються найкращі умови для розвитку творчої діяльності студента, формування його особистості, комунікативних навичок спілкування.

Важливо також, щоб ідеї стійкого розвитку були відомі не лише у межах закладів освіти, а активно поширювалися у суспільстві через участь студентів та викладачів у різних заходах, які б долучали громадськість до життєдіяльності на засадах стійкості, з одного боку, і з іншого – сприяли самоствердженню, самовдосконаленню особистості студента, і в подальшому б сприяли зміцненню й активізації роботи у рамках Глобального партнерства як однієї із Цілей стійкого розвитку.

Таким чином, комунікації в освіті, безперечно, сприяють становленню особистості, яка буде мислити глобально, відчувати себе громадянином світу і буде соціально відповідальною за глобальні процеси у світовому соціумі. У контексті розвитку суспільства на засадах стійкості освітня комунікація має орієнтуватися на принципи відкритості для входження у світову спільноту, гнучкості, неперервності у наданні освітніх послуг, інтернаціоналізації, особистісного розвитку студента, адаптації до швидких змін у суспільстві, спрямованості на саморозвиток людини.

[76] Университет как центр культуропорождающего образования. – URL: http://www.charko.narod.ru/tekst/monogr/3_1.html

УДК 378.013.2:004-057.86 (477)

Олена Скорнякова
стажист-дослідник,
Університет менеджменту освіти НАПН України

e-mail: dawa78@ukr.net

Експериментальна перевірка результативності моделі формування конкурентоспроможності майбутніх іт-фахівців у технічних коледжах

Характерною особливістю сучасного суспільства є його інформатизація. Національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні регламентується взятими зобов'язаннями в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, договорами та угодами в сфері інформаційних відносин, що сприяють інтеграції України в міжнародний інформаційний простір.

Використання інформаційних технології визначено одним з пріоритетних напрямів розвитку держави, згідно з Законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (2001р.), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015р.), «Про національну програму інформатизації» (1998р.), «Про телекомунікації» (2004р.), «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (2017р.); «Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» (2015р.), «Доктрини інформаційної безпеки України» (2016р.), «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2013р.), «Стратегії національної безпеки України» (2015р.), «Концепції розвитку електронного урядування в Україні» (2017р.), «Стратегії розвитку сектора інформаційних та комунікаційних технологій (2019-2023)» (2018р.) та ін.

Для підвищення конкурентоспроможності України в галузі інформаційних технологій необхідним є процес модернізації системи вищої освіти, що відображено в низці нормативно-правових документів, а саме: у «Національній доктрині розвитку освіти» (2002р.), «Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року» (2013р.), Національному проекті «Відкритий світ» (2012р.), Указі Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010р.), «Дорожню карту освітньої реформи (2015-2025)» (2014р.), проекту «Європейські освітні ініціативи» (2016р.); Законів України «Про освіту» (2017р.), «Про вищу освіту» (2014р.), «Про фахову передвищу освіту» (2019р.). Про підтримку державою ІТ-галузі свідчить робота по створенню та запровадженню професійних та освітніх стандартів, підтримка діяльності галузевої Асоціації «IT–Ukraine», створення громадської організації «Рада з конкурентоспроможності індустрії ІКТ».

Вивченню конкурентоспроможності як показника якості підготовки фахівців присвячено роботи Д. Богині, В. Бондаря, Н. Глевацької , О. Грішнової, М. Кримової, О. Лісовської, Л. Лісогор, Х. Столярук. У зарубіжній педагогіці проблема конкурентоспроможності фахівців стала предметом досліджень A. Berglund, A. Faheem, D. Bortz, A. Doyle, X. Del Carpio, F. Heintz та ін. Структура та характеристики якостей конкурентоспроможної особистості розглянуто у працях Н. Абабілової, В. Андрєєва, Т. Андріяко, Г. Бабій, М. Варій, О. Гурська, Н. Длугунович, Г. Дмитренко, І. Драч, Л. Дудко, О. Ільєнко, І. Леган, А. Маркової, В. Медвєдь, М. Невмержицької, С. Резника, І. Терелянської та ін. Психологічні аспекти формування конкурентоспроможної особистості висвітлювали у

своїх працях Г. Власюк, Л. Галаган, Є. Євплова, Л. Карамушка, Л. Мітіна, О. Філь, В. Шаповалов. Особливості розвитку конкурентоспроможності майбутніх фахівців різних спеціальностей у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти досліджувалися О. Алєксєєвою, С. Безбородих, І. Вдовенко, Т. Гура, Л. Добровською, Л. Зубик, О. Каверіною, Т. Ковалюк, Л. Курзаєвою, Д. Мустафіною, С. Хазовою, В. Хапіловою. Визначенню педагогічних умов формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців присвячені праці Ю. Атаманчук, В. Жукова, Д. Коноплянського, Д. Корчевського, Ю. Котєневої, В. Майковської, О. Попадич, О. Романовської. Дослідженню умов підготовки конкурентоспроможного фахівця у коледжах присвячені роботи М. Братко, А. Власюк, Н. Корнєйченко, Л. Марцевої, Т. Пащенко.

Аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених свідчить про те, що проблема формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців у технічних коледжах залишається актуальною і потребує подальшого дослідження.

В умовах реального освітнього процесу протягом 2016–2019 н.р. був проведений педагогічний експеримент для пошуку шляхів вирішення проблеми формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців у технічних коледжах.

Дослідження проводилося поетапно і передбачало констатувальний та формувальний етапи. Всього в експерименті взяли участь 21 викладач закладів вищої освіти, що задіяні у експерименті, 32 випускники Одеського технічного коледжу ОНАХТ, що працюють за фахом, та 216 здобувачів вищої освіти напрямів підготовки 123 – «Комп'ютерна інженерія» та 122 – «Комп'ютерні науки» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» (із них 108 – контрольної групи, 108 – експериментальної групи). З метою забезпечення можливості формування достатніх за обсягом і однорідних за складом контрольної (КГ) і експериментальної груп (ЕГ) до проведення досліджень були залучені здобувачі вищої освіти чотирьох коледжів.

За результатами проведеного теоретичного аналізу експертною групою визначено три рівні для оцінювання сформованості конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців (високий, середній та низький) та критерії для оцінювання рівнів її сформованості (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний). Зміст кожного критерію конкретизовано відповідними показниками (ціннісні орієнтації та мотивація; рівень засвоєння професійних знань; рівень сформованості професійних вмінь; наявність професійно-особистісних якостей).

На констатувальному етапі визначено стан сформованості конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців у технічних коледжах. Діагностика оцінювання рівня сформованості конкурентоспроможності майбутніх фахівців була реалізована за допомогою комплексу діагностичних методик. Для оцінювання рівня сформованості конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій за мотиваційно-ціннісним критерієм використані методики М. Рокича («Ціннісні орієнтації»), А. Реан і В. Якуніна (діагностика мотивації студентів до навчання), І. Нікішиної (діагностика реалізації потреби в саморозвитку). Для оцінювання рівня сформованості конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій за особистісно-рефлексивним критерієм використані методики Т. Морозової (оцінювання рівня творчого потенціалу особистості), Я. Поколової (оцінювання рівня мобільності), А. Карпова (діагностика рефлексії), В. Ряховського (оцінювання рівня комунікабельності), О. Вем (оцінювання здатності до роботи в колективі), В. Фетискіна (оцінювання рівня організаторських здібностей), Є. Жарикова та Є. Крушельницького (діагностика лідерських здібностей), тест Дж. Беннета (оцінювання рівня розвитку технічного мислення); за матеріалами освітньої платформи «Критичне мислення» проводилось оцінювання рівня сформованості критичного мислення; анкетування – для

визначення рівня сформованості професійно-особистісних якостей ІТ-фахівця психологічно-вольового типу. Для діагностики рівня сформованості конкурентоспроможності майбутніх фахівців за когнітивним критерієм використані тестові завдання для визначення рівня засвоєння професійний знань, за діяльнісним критерієм – професійно-орієнтовані завдання для визначення рівня сформованості професійних умінь та навичок.

Узагальнені результати на констатувальному етапі педагогічного експерименту засвідчують перевагу середнього рівня сформованості конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців. Так, встановлено, що частка майбутніх ІТ-фахівців з високим рівнем складає 12,5% (27 осіб), з середнім рівнем – 55,7 % (120 осіб), з низьким рівнем – 31,8 % (69 осіб).

Для забезпечення формування конкурентоспроможності ІТ-майбутніх фахівців важливо визначити педагогічні умови, які дозволять акцентувати увагу на вирішенні основних завдань дослідження та існуючих протиріч: між потребою сучасного суспільства в висококваліфікованих ІТ-фахівцях, здатних до діяльності в умовах конкуренції та недостатньою розробленістю теоретичних та методичних засад формування конкурентоспроможності майбутнього ІТ-фахівця; між потребою формування та розвитку професійно-особистісних якостей майбутнього ІТ-фахівця та недостатньою розробленістю педагогічних умов, що забезпечують розв’язання цієї проблеми у технічних коледжах.

Ґрунтуючись на сукупності теоретичних положень, експертною групою визначено такі педагогічні умови, дотримання яких сприяє формуванню конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців у технічних коледжах: створення конкурентного освітнього середовища, що сприятиме розвитку конкурентної активності між учасниками освітнього процесу; стимулювання мотивації здобувачів вищої освіти до професійно-особистісного розвитку; використання інноваційних педагогічних технологій у процесі формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців; підвищення психолого-педагогічної компетентності викладачів коледжів.

Визначені педагогічні умови було впроваджено для здобувачів вищої освіти експериментальної групи.

В умовах конкурентного освітнього середовища формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій відбувалося поетапно [1]:

– на першому етапі пояснювалася значимість формування конкурентоспроможності для майбутньої успішної професійної діяльності. Це реалізовано через спілкування здобувачів з випускниками закладу освіти, що досягли значимих результатів у своїй професійній діяльності; ознайомлення з вимогами роботодавців до фахівців, що планують будувати власну кар’єру в ІТ-галузі.

– на другому етапі надавалася можливість здобувачам провести аналіз власних конкурентних переваг в умовах конкурентного середовища. В умовах освітнього закладу активізувалася робота щодо залучення здобувачів вищої освіти до участі в конкурсах та олімпіадах, ініціаторами проведення яких є компанії – лідери в ІТ-сфері, Міністерство освіти та науки України, провідні заклади вищої освіти.

– на заключному етапі організація освітнього процесу була зорієнтована на рефлексію та самооцінку, переосмислення власних можливостей, оцінювання альтернативи небажаної поведінки в конкурентній боротьбі [2]. Забезпечення виконання зазначеної умови здійснювалося шляхом впровадження в освітній процес різних методів та форм взаємодії учасників освітнього процесу на змагальному підґрунті – індивідуальні та групові проекти, рольові ігри, брейн-ринги, дебати, квести. В освітній процес підготовки

майбутніх фахівців з інформаційних технологій було також впроваджено спецкурс «Планування кар'єри та техніка пошуку роботи у сфері ІТ».

Стимулювання мотивації здобувачів вищої освіти до професійно-особистісного розвитку проводилося у три етапи [3, 4]:

– перший (адаптаційний) етап – орієнтований на активне включення здобувачів вищої освіти у різні види діяльності з елементами професійної праці, розвиток стійкого позитивного відношення до майбутньої професії та кар'єрного росту. На цьому етапі використовувався розроблений тренінг «Моя професія – моє майбутнє»;

– другий етап – орієнтований на формування та розвиток важливих професійно-особистісних якостей майбутніх фахівців, визначення особистісних кар'єрних установок та умов їх реалізації. Увагу зосереджено на проведенні зустрічей з потенційними роботодавцями, з успішними випускниками закладів освіти у рамках Днів «відкритих» дверей в ІТ-компаніях, Ярмарок вакансій, Днів кар'єри, а також на участі студентів у професійних конкурсах. На цьому етапі використовувалася ділова гра «Прийом на роботу. Співбесіда»;

– заключний етап – орієнтований на засвоєння основних професійних функцій фахівця, підготовці до самостійної професійної діяльності, стимулювання творчого підходу до розв'язання професійних завдань. Для цього використовувалися тренінги саморозвитку та самопрезентації, колективної взаємодії, ситуативні задачі для стимулювання професійно-особистісного розвитку майбутніх ІТ-фахівців.

Для підвищення активності та професійної мотивації здобувачів вищої освіти потрібне чітке розуміння ними власних перспектив та можливостей. Реалізації зазначеної умови сприяла тісна співпраця між закладами вищої освіти та провідними ІТ-компаніями, проведення спільних заходів та підтримка випускників на етапі працевлаштування. Така співпраця була реалізована в наступних напрямах: залучення фахівців компаній до керівництва виробничою та переддипломною практиками; залучення фахівців ІТ-компаній до дипломного проектування у якості керівників та членів державних екзаменаційних комісій; вплив на якість підготовки ІТ-фахівців шляхом експертизи та удосконалення навчальних програм та планів за участю представників ІТ-компаній; надання можливостей для стажування та підвищення кваліфікації викладачів коледжів на базі провідних ІТ-компаній; забезпечення підтримки кращих випускників на етапі працевлаштування.

Формуванню високого рівня конкурентоспроможності майбутніх фахівців сприяло використання в освітньому процесі інноваційних педагогічних технологій [5, 6]. В контексті вимог до сучасного фахівця та з урахуванням темпів розвитку ІТ-галузі як однієї з перспективних, для розвитку творчого потенціалу, самостійності, критичного та технічного мислення, ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця в освітній процес впроваджено елементи STEM-освіти: інтерактивні та проектні педагогічні технології, інформаційно-комунікаційні технології [7]. Прикладом вдалого використання інноваційних підходів слід відзначити можливості впровадження освітніх академічних програм від провідних ІТ-компаній. Так, здобувачі вищої освіти експериментальної групи Одеського технічного коледжу ОНАХТ та Херсонського політехнічного коледжу ОНПУ стали слухачами мережної академії CISCO. Інструкторами академії після участі у програмах сертифікації CISCO стали 7 викладачів закладів освіти, що прийняли участь у педагогічному експерименті. Навчальна програма CISCO IT Essentials була інтегрована у програми профільних дисциплін підготовки майбутніх ІТ-фахівців.

Для викладачів коледжів з метою розвитку їх психолого-педагогічної компетентності було запроваджено семінар «Психолого-педагогічна компетентність викладача». В рамках

семінару обговорювалася і діяльність мережевих педагогічних спільнот, освітніх порталів та освітніх ініціатив. Викладачі стали учасниками проекту Prometheus [8], успішно завершили вивчення курсів «Сучасне керівництво проектами», «Медіаграмотність для освітян», «Критичне мислення для освітян» та отримали сертифікати.

По завершені формувального етапу педагогічного експерименту проведена повторна діагностика на визначення рівнів сформованості конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у контрольній та експериментальній групах. Порівняльний аналіз рівнів сформованості на констатувальному та формувальному етапах педагогічного експерименту представлено у таблиці 1.

Так, за результатами експерименту частка майбутніх ІТ-фахівців експериментальних груп з високим рівнем зросла на 15,4%, з середнім рівнем – зросла на 0,9%, з низьким рівнем скоротилася на 16,3%. У контрольній групі частка майбутніх ІТ-фахівців з високим рівнем зросла на 3,7%, з середнім рівнем – зросла на 4,8%, з низьким рівнем скоротилася на 8,6%.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій

Група	Критерії	Рівні сформованості					
		Високий		Середній		Низький	
		конст. етап	форм. етап	конст. етап	форм. етап	конст. етап	форм етап
КГ	мотиваційно- ціннісний	15	17,6	68,4	75	16,6	7,4
	когнітивний	8,3	13,9	44,4	50	47,2	36,1
	діяльнісний	11,4	15,7	47,2	51,8	41,7	32,4
	особистісно-рефлексивний	13,9	16,7	62,9	65,7	23,1	17,6
	За середнім значенням	12,3	16,0	55,8	60,6	32,0	23,4
ЕГ	мотиваційно- ціннісний	14,6	31,5	69	60,2	16,4	8,3
	когнітивний	10,2	24,1	46,3	52,8	43,5	23,1
	діяльнісний	12,9	28,7	42,6	50,9	44,4	20,4
	особистісно-рефлексивний	13	28,7	63,9	62	23,15	9,3
	За середнім значенням	12,8	28,2	55,6	56,5	31,6	15,3

Використання методів математичної статистики (критерій Пірсона χ^2) підтвердило коректність результатів розрахунків за рівнями сформованості всіх компонентів конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій. Так, на етапі констатувального експерименту виявлено статистично незначущу різницю між ЕГ та КГ до експерименту (емпіричне значення χ^2 за ціннісно-мотиваційним критерієм – 0,037; за когнітивним – 0,404; за діяльнісним – 0,508; за особистісно-рефлексивним – 0,0418; за всіма критеріями разом – 0,247). Ці відмінності є не значущими на рівні 0,05.

При порівнянні ЕГ та КГ на формальному етапі експерименту, навпаки, установлено значущі відмінності між розподілами за всіма критеріями (емпіричне значення χ^2 за ціннісно-мотиваційним критерієм – 6,058; за когнітивним – 6,095; за діяльнісним – 7,039; за особистісно-рефлексивним – 6,358; за всіма критеріями разом – 6,3875). Усі значення перевищують критичне значення критерію 5,991, тобто відмінності значущі на рівні 0,05.

Отже, проведене дослідження щодо впровадження моделі формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних

коледжах, статистична перевірка результатів експериментального навчання підтвердили ефективність розробленої моделі, що свідчить про досягнення мети дослідження.

У висновках до експерименту наголошено на тому, що отримані результати підтверджують ефективність розробленої моделі формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних коледжах.

Література

1. Евплова Е.В. Формирование качеств личностной конкурентоспособности будущего специалиста в условиях конкурентной учебной среды. *Инновационные процессы в воспитании, обучении и развитии подрастающего поколения*: сб. науч. трудов. Челябинск, 2010. Т. 3. С. 332–347.

2. Евплова Е.В. Конкурентология: учебно-методическое пособие. Челябинск: Изд-во ЮУрГГПУ, 2016. 97 с.

3. Котєнєва Ю. М. Етапи формування конкурентоспроможності майбутнього фахівця як маркеру його професійної кар'єри. *Науковий вісник Ужгородського університету*. *Серія: «Педагогіка. Соціальна робота».* 2018. №1(42). С.111–117

4. Лозовецька В. Методологічні підходи до формування кар'єри майбутніх фахівців. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Серія: Професійна педагогіка*. 2014. № 8. С. 21–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvipto_2014_8_5

5. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія: навч. посіб. Дніпропетровськ, 2014. 416 с.

6. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Кондор. 2011. 628 с.

7. Проект Концепції STEM – освіти в Україні. URL: http: //mk-kor.at.ua/STEM/ STEM_2017.pdf

8. Prometheus – найкращі онлайн-курси України та світу. URL: https://prometheus.org.ua/